ప్రజ్ఞాప్రభాకరము

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

ప్రథమ ముద్రణము :

యోగమిత్ర మండలి

మద్రాసు

వారిచే ప్రకటితము.

ఖర

శ్రావణబహుళ విదియ

౧౯౫౧

ద్వితీయ ముద్రణము :

శ్రీ ప్రభాకర పరిశోధక మండలి

తిరుపతి

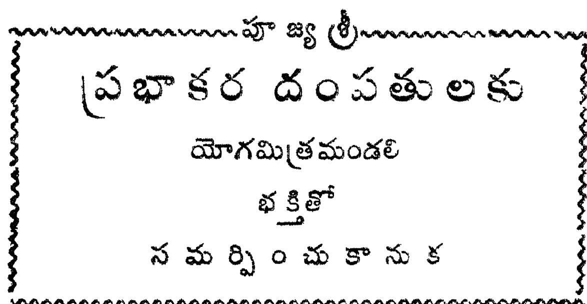
1976

1000 ప్రతులు

ముద్రణ: శాంతిప్రెస్, 12, ఫ్రాన్సిస్ జోసెఫ్ స్ట్రీట్, మద్రాసు-1.

శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వీరి ధర్మపత్ని సౌ॥ మహాలక్ష్మమ్మగారు

పూజ్యశ్రీ
ప్రభాకర దంపతులకు
యోగమిత్రమండలి
భక్తితో
సమర్పించు కానుక

విషయానుక్రమణిక

ప్రకాశక విజ్ఞప్తి

మహర్షిసత్తములు, మహాతపస్సంపన్నులు, ప్రజ్ఞాపూర్ణులు నయిన శ్రీ గురుదేవులు ప్రభాకరశాస్త్రివర్యుల యోగజీవితము ప్రజ్ఞాసుందరము, ప్రభావసంపన్నము. శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు కారణజన్ములు! వసుధైవ కుటుంబకముగా వారి జీవితము సాగినది. ప్రేమరసపూర్ణము వారి హృదయము. మహామహిమోపేతము వారి ప్రజ్ఞ! పసినాఁటనుండి యంతర్వర్తిని యయి యమృతత్వసిద్ధిసాధనమార్గమున వారిని నడిపించిన దివ్య ప్రజ్ఞా చరిత్రమే నేఁడు మేము వెల్వఱచుచున్న 'ప్రజ్ఞాప్రభాకరము'.

నన్నున్ వర్ణన సేయఁగా వలవ దన్నా! కన్నయందాఁక మీఁ
ద న్నీవర్ణన మెందు కిందులకుఁ గొందాఁకం బ్రతీక్షింపు మం
చు న్నన్గూర్చిన యుష్మదాజ్ఞకు నెదుర్చూపై గృహద్వారమం
దున్నాఁడం గనరాఁగదే కనుట కర్హున్ నన్నుఁ జేయంగదే!

కుంభకోణమున నపూర్వము, నసాధారణము నయిన మహత్తర యోగమును నెలకొలిపి యమృతత్వసిద్ధి ప్రసాదమును దమశిష్యులకు నొసఁగఁ బ్రతినపూనిన మహాయోగివర్యులగు తమ గురుదేవులనుగూర్చి శ్రీ శాస్త్రిగారు రచించిన పద్యమిది! శ్రీ శాస్త్రిగా రాయోగమునఁ జేరిన కొలఁదికాలమున కెపుడో శ్రీ మాస్టరుగారి మహిమాదికమును వర్ణించుచు నేదో పత్రికలోఁ బ్రశంసా పద్యములను గొన్నిటిని రచించి ప్రకటించిరఁట! అది తెలిసి శ్రీ మాస్టరుగారు తమ్ముఁ బూర్ణముగా నెఱుఁగుదాఁక నట్టి రచనము లేవియుఁ గావింపఁదగ దని శ్రీ శాస్త్రిగారిని మందలించిరఁట! ఈ విషయము నెఱుకపఱచునదే పయిపద్యము. అటుపిమ్మట నెన్నఁడును వారు శ్రీవారినిగూర్చి యెట్టి రచనము గావింపలేదు.

1948 వ సంవత్సరమున తిరుపతిలో శ్రీ శాస్త్రిగారి షష్ట్యబ్దపూర్త్యుత్సవము జరగినది. షష్టిపూర్తినాఁడు ప్రాతరుపాసన సమయమున వారు.

'వచ్చెను నేఁటి కర్వదగువర్షము పుట్టువుఁదొట్టి, గర్భముం
జొచ్చుటదొట్టి నాకరయఁ జూచిన నేఁటికె షష్టిపూర్తి, యీ
వచ్చినయేడు నిండిన ధ్రువంబుగఁ గాఁగల షష్టిపూర్తితో
నిచ్చట నాకుఁ గావలయు నిష్టికిఁ బూర్తియు సృష్టిపూర్తియుణ్.'
అని వేఁడి గురుదేవులను ప్రార్థించిరి. అపుడు 'నిన్నటివఱకు ప్రభాకరుఁడవుగా నుండిననీవు నేఁటినుండి ప్రజ్ఞాప్రభాకరుఁడవు. నన్నుగూర్చి వ్రాయఁగలయోగ్యత నీకుఁ గలిగినది' అని శ్రీవారు రుద్బోధించినట్లు తెలియనయ్యెను. నాఁడే వారు 'ప్రజ్ఞాప్రభాకరము' రచనమునకుఁ దొడఁగిరి. తమకుఁ గలిగిన యోగానుభూతులను వివరించుచు వేయిపుటల గ్రంథముగాఁ దొలిసంపుటమును, నీయోగమువలన నుపకారము పడసిన మిత్రుల యొక్కయు, శిష్యులయొక్కయు ననుభవములను, వారే వ్రాసినవానిని, వేయిపుటల గ్రంథముగా రెండవ సంపుటమునుగా 'ప్రజ్ఞాప్రభాకరము'ను వెలయించుట వారి సంకల్పము. అందుకై తొడఁగి రచనమున కుపక్రమించి కొంతవఱకు సాగించిరి. మిత్రులకడనుండియు, నాప్తులకడనుండియు, శిష్యులకడనుండియు వారి వారి యనుభవములను దెలుపు వృత్తాంతములనుగూడఁ దెప్పించిరి.

తలమునుక లగు కార్యకలాపములలో నెట్లో తీరిక చేసికొని శ్రీవారీ గ్రంథరచనమును దినమున కొకకొంతగా సాగించుచునే యుండిరి. కాని యన్నమాచార్యుల కీర్తనముల ప్రచురణము, తదుత్సవాదికముల నిర్వహణము, కుమారసంభవోత్తర హరివంశ వ్యాఖ్యానముల రచనము, తిరుపతిలో మ్యూజియమునకై యమూల్యవస్తువుల సేకరణము - ఇత్యాది కార్యకలాపములలో దలమునుక లగుచుండుటచే నీ గ్రంథరచనము నేఁడు ప్రకటించుచున్నంతవఱకు మాత్రమే కొనసాగినది. ఇంతలో మ్యూజియమున కయిన వస్తుసేకరణ ప్రయత్నమున నుండినవారి యారోగ్యము చెడుటయు, నీ గ్రంథరచనము ముగియకయే వారు భౌతికమును వీడుటయు మా దురదృష్టము! కడకు దుఃఖపుఁ బుక్కిలింతగా మాకు దక్కినది యీ గ్రంథము!

శ్రీవారి యోగజీవితమునకు సంబంధించిన యీ రచనము వారి ప్రథమ వర్ధంతినాఁటికి వెల్వఱచుట మా సంకల్పము.

శ్రీ శాస్త్రిగారితో స్వయము నాకుఁ బదునైదేండ్లకు మించిన పరిచయము కలదు. 1939లో వారు మదరాసు విడిచి తిరుపతి వెళ్ళిన తరువాత మదరాసునకు వారు వచ్చినపుడెల్ల మాయింటనే బసచేయు చుండువారు. వారియోగ చికిత్సవలన నారోగ్యము పడసిననాఁటనుండియుఁ బరమభక్తితో నేను వారి ననువర్తించు చుండెడివాఁడను. వైద్యులకుఁ గుదుర్వరాని రోగములతో బాధపడుచున్నవా రెందఱో శ్రీవారి యోగ చికిత్సవలన నారోగ్యముపడసి యానందముతో నుండుట నే నెఱుఁగుదును.

వారి యాధ్యాత్మికశక్తి యెంత పటిష్ఠమో తెలుపుట కొక సత్య సంభవము నుదాహరింతును.

అన్నమాచార్యుల ప్రథమ వర్ధంత్యుత్సవము తిరుపతిలో మహా వైభవముగా సాగుచుండినది. మదరాసు ఉన్నత న్యాయస్థానమున ప్రధాన న్యాయమూర్తులు శ్రీ పాకాల వెంకటరాజమన్నారుగా రధ్యక్షత వహించిరి. రెండవదినమున సాయంకాలము శ్రీమతి టంగుటూరి సూర్యకుమారి పాటకచ్చేరి జరగుచుండినది. వేలకొలఁదిజనము విఱుగఁబడి వచ్చియుండిరి. సభాస్థలము క్రిక్కిఱిసి యుండినది. వాతావరణ మల్లకల్లోలముగ నుండెను. కాఱుమబ్బులు క్రమ్ముకొన్నవి. తుపాను వాయువులు వీవసాగినవి. ఉత్సవ ప్రాంగణ మంతయు దుమ్మెత్తి పోయుచుండెను. వేలకొలఁది జనము. స్త్రీలు, శిశువులు, వృద్ధులు పలువు రుండిరి. ప్రాణభీతి! సభలోఁ బెద్ద గగ్గోలయ్యెను. రసాభాస మగు నని శ్రీ శాస్త్రిగారు వెంటనే లేచి మైకు దగ్గఱకు వెళ్లి 'వర్షము రాదు! మనమందఱము నేకమనస్కతతోఁ బ్రార్థించు చున్నప్పుడు తద్విరుద్ధముగా వర్ష మెట్లు రాఁగలదు. మబ్బులు విచ్చిపోఁగలవు. గాలిహోరు తగ్గును. కూర్చుండుఁడు! వాన రాదు! రాదు! రాదు!' అని ముమ్మాఱు నొక్కి చెప్పిరి. ఆశ్చర్యము! శ్రీవారి దివ్యసంకల్పబలమేమో కాని వెంటనే మబ్బులు తొలఁగిపోయినవి. గాలిహోరు తగ్గినది. వర్షము రాలేదు. కచ్చేరి జయప్రదముగా సాగినది. వారి యాధ్యాత్మికశక్తి

ప్రభావ మట్టిది! ప్రకృతివిజయ మన నిట్టిదియే కదా! అహా! యిట్టివి శ్రీవారి విషయమున మా యెఱుకలో నెన్నియో!!

అమృతత్వసిద్ధికై సాధనము సలుపు నీయోగముయొక్క మహత్త్వము చెప్ప నలవికాదు. యోగమహిమమును గూర్చియు, తత్స్థాపకులగు గురుదేవుల దివ్యప్రభావమును గూర్చియు శ్రీ శాస్త్రిగారు రచించిన యీ గ్రంథము ముద్రిత మయినయెడల నెందఱకో యీ యోగవిషయము తెలియగోరువారికి నుపకారముగా నుండు నని దీనిని బ్రకటింప నుత్సహించితిని. యోగవిషయము తెలియగోరువారి కిది మిక్కిలి తోడ్పడఁగలదని నా విశ్వాసము.

శ్రీవారి యోగానుభవములను గూర్చియుఁ, దమకు శ్రీవారితోఁ గల 'పరిచయ సందర్భములను గూర్చియు ననేక విశేషాంశములు తెలుపుచు శ్రద్ధాంజలి' వ్రాసిన శ్రీ కొత్త వెంకటేశ్వరరావుగారికి మే మెంతయుఁ గృతజ్ఞులము. ఈ గ్రంథముద్రణ సందర్భమున శ్రీ శాస్త్రిగారి శిష్యులు శ్రీ తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్యగారు మాకు మిక్కిలి సహాయపడిరి. వారికి మా కృతజ్ఞత!

అలఁతికాలములో సరిగా సర్వాంగసుందరముగా అచ్చొత్తించి యీ గ్రంథమును శ్రీవారి ప్రథమవర్ధంతి నాఁటికి మా కందఁజేసిన 'వెల్డను ప్రెస్సు' వారి నభినందించుచున్నారము.

మదరాసు
ఖర
శ్రావణ బహుళ విదియ

కంభంపాటి సత్యనారాయణ.

శ్రద్ధాంజలి

**" Greater love hath no man than this,
that a man lay down his life for his friends."**
St. John XV, 12.

"మిత్రులకై తన ప్రాణ మర్పించుటకన్న నుత్కృష్ట ప్రేమను మానవుఁ డెఱుఁగఁడు" అన్న జీససు మహోదార ప్రవచనమునకు పరమలక్ష్యభూతమైనది శ్రీ ప్రభాకర శాస్త్రి గారి పుణ్యజీవితము. వారు అందఱను మిత్రులు గనే భావించెడివారు. ఆధివ్యాధులచే దారి తెన్నులు తెలియక, నిస్పృహులైనవా రాయనకు పరమమిత్రులు. అట్టివారి దుఃఖములోను బాధలోను దూరి, వారే తాముగ భావించి, వారి యాపన్నివారణకై యహోరాత్రములు పరితపించి, ఆ యనుతాపలబ్ధమగుఆత్మశక్తిచే బాధా నివారణ చేసెడివారు శ్రీ శాస్త్రిగారు. అట్లు వారిని గట్టెక్కించిన పిమ్మటగూడ వారి యోగక్షేమముల నర యుచు ఆపదలో నాదుకొనెడివారు. "సమర్థ మాపత్సఖ" మనుస్మృతివాక్యములకు వీరెంతయు తగియుందురు.

"ఆపద గడవం బెట్టఁగ
నోపి శుభం బయినదాని నొడగూర్పఁగ మా
కీ పుట్టువునకుఁ బాండు
క్ష్మాపాలుఁడు నిన్నుఁ జూపి చనియె మహాత్మా!"

యని శ్రీకృష్ణుని గూర్చిన యుధిష్ఠిర సంబోధనము

కలదు. శ్రీ శాస్త్రిగారిచే పరిరక్షితులైన పెక్కురిట్లే వారిని స్మరింతు రనుట కేవలము స్వభావోక్తి! వారి కరుణా ప్రసారముచే నుజ్జీవితు లైనవారిలో నేనొకఁడను. ఆ కృతజ్ఞతను పురస్కరించికొని ఈశ్రద్ధాంజలి నర్పింప సాహసించితిని.

వ్యాధులను తపస్సుచే నివారించు టెట్లు? మరియు, ఒకరివ్యాధి నింకొక రుపశమింపఁజేయు టెట్లు? అని పలువురు ప్రశ్నింతురు. ఇది న్యాయ్యమే. అట్టి యనుభవము పడయు వరకు నాకు నట్లే యుండెడిది. స్వయముగ నాకు దెలిసిన కొన్ని విశేషముల నుదాహరించి, సహృదయుల సందేహములను దీర్ప యత్నింతును. ఈ రూపమున నాకు శ్రీశాస్త్రిగారి సత్వమధురస్వభావ సంస్మరణావకాశమును, ఈ గ్రంథ రచనలో శ్రీ వారుద్దేశించిన ప్రయోజనము కొంతవఱకును చేకూఱును.

శ్రీ శాస్త్రిగారి 'ప్రజ్ఞాప్రభాకర' రచనకు దొడగి నప్పటికే భృక్తరహిత తారక రాజయోగ మార్గమున ముప్పదేండ్లు సాధన మొనర్చి యుండిరి. ఈ సుదీర్ఘకాలమున నెన్నియో మహనీయానుభవములను వారు గడించిరి. తమ యనుభవములను, తమతోపాటు యోగదీక్షబడసినవారి యనుభూతులను, తమవలన నుపకృతి బడసినవారి కథలను, వారు వేర్వేరు సంపుటములుగ బ్రకటింప నెంచిరి. వారు సంకల్పించిన బృహద్గ్రంథమే రూపొందినచో నది

తెలుఁగు వచన రచనలోని మెఱుఁగులను చూపునది యేగాక, యోగాధ్యాత్మసాధకులలోను, మనశ్శరీరతత్త్వవేత్తలలోను, రోగచికిత్సకులలోను సంచలనముగల్గింపఁజాలినదిగనుండెడిది.

కాని వారా గ్రంథరచన నుపక్రమించి యిపుడు ప్రకటింపఁ బడిన భాగమును పూర్తి చేయునప్పటికి శ్రీ తిరుపతి దేవస్థానమువారొక మ్యూజియమును నిర్మించుభారమును వారిపై నిడిరి. దానికై వారు ఆహార నిద్రా సౌకర్యములు మాని, పులులు చెరలాడు కడప యడవుల కడ మొదలిడి కమ్యూనిస్టు గెరిల్లాల కాటపట్టు లగు కృష్ణాజిల్లా ముక్త్యాల, నైజాము రాష్ట్రపు నల్లగొండ గుట్టలవఱకును గాలించి కన్నుల పండువును గూర్చు సుందర జిన బుద్ధ హిందూ విగ్రహములను బెక్కింటిని తిరుపతి చేర్చిరి.

ఈ విగ్రహములవలన మనకు పూర్వ మాంధ్రదేశములో సమతాధర్మప్రతిపాదకములు, అహింసా ప్రబోధకములు నైన జైన బౌద్ధములు ప్రబలె ననియు, తదనుయాయుల కళారాధనాఫలితముగ పెక్కు మనోహర విహార విగ్రహాదులు వెలసె ననియు, కాలక్రమమున ప్రజలకు వర్ణాశ్రమాచారముల పైనను, వైదిక యజ్ఞ యాగాదుల పైనను మూపు మ్రొగ్గె ననియు, అపుడు వారు పూర్వ శిల్ప నిర్మాణములను చేజేతుల రూపుమాపిరనియు, తమ నూతనావేశమునకు లొంగనివారిని చిత్రవధ సల్పి రనియు తెలియ నగును. నాఁటి దౌర్జన్య హింసాకాండకును, తరువాతి శకములలోని మహమ్మదీయుల విధ్వంసక చర్యలకును,

నేఁటి రజాకరు కమ్యూనిస్టు దుండగములకును భేదము కనఁబట్టదు. మానవతలోని పశుత్వ మవిచ్ఛిన్నముగ నాఁటి నుండి నేఁటివరకు సాగుచునే యున్నది! తనకు మంచిదని తోఁచినదాని నితరులచే నంగీకరింపఁ జేయుటకు మానవుఁ డొనర్చు సాధనలో హింసాకాండను వర్జింపనేరఁడా?

ఈ శిలా లోహ విగ్రహములే గాక శ్రీ శాస్త్రిగారు కాళహస్తి సంస్థాన పురావస్తు భాండార మంతయు శోధించి తత్సంస్థానాధీశ్వరుల యుదారానుమతితో ఎన్నో అముద్రిత గ్రంథములు, చిత్రములు, పూర్వపు వీరులు ధరించిన కవచ ఖడ్గాదులు సేకరించిరి. ఆంధ్రప్రభ సంపాదకులగు శ్రీనార్లవారి సహాయమున బందరునుండి శ్రీ కోట సుబ్బారావుగారలు బహుకాలము శ్రమించి సేకరించి ప్రాణతుల్యముగ భద్ర పరచుకొన్న అమూల్య చిత్ర ప్రతిమాదుల మ్యూజియమును తిరుపతికి తరలించిరి.

ఈ పని యంతయు నొకప్రక్క — మఱియొకవంక తిరుపతి దేవస్థాన ప్రాచ్యకళాపీఠ యాజమాన్యమున శ్రీ అన్న మాచార్య వర్ధంతి జరపుట, కీర్తనల ప్రచురణ, పావులూరి గణితము, ఉత్తరహరివంశము, లక్షణోద్ధారము, నన్నయకు పూర్వపు ఆంధ్రభాష ఇత్యాదుల పరిష్కరించుట, వ్యాఖ్యా నించుట, సమకూర్చుట, పరిశోధించుట జరపుచు, నన్ని చోడుని కుమారసంభవమునకు వ్యాఖ్యానము రచించుట గూడ ప్రారంభించి యీ కార్యముల నన్నిటిని నేకకాలమున సవ్యసాచివలె శ్రీ శాస్త్రిగారు నిర్వహించిరి.

మ్యూజియము వస్తుసేకరణలో పెక్కు చిక్కు లుండెడివి. దారి డొంక లేని యొక కుగ్రామములో నొక చారిత్రాత్మక సుందర శిలా విగ్రహము కల దనియు, దానికై యెవరో బొంబాయి నుండి ధనవంతులు వచ్చిరనియు, ఆలస్యమైనచో తెలుగునాడు దాటిపోవు ననియు తెలిసెడిది! సరి! అంతటితో శరీరశ్రమను లెక్కసేయక ఏదో రీతి నటకు చేరెడివారు శ్రీ శాస్త్రిగారు. ఆ విగ్రహ మే పుంతలోనో పడియుండెడిది. పసులకాపరులు కత్తి నూరుకొనుటకో, బాటసారులు కాలిబాడి వదల్చుకొనుటకో అది ఉపయోగపడుచుండెడిది. త్రవ్వి తీయుటకు తోడు దొరకరు. వెలికితీసి దాని ప్రాముఖ్యమును దెలిపిన పిమ్మట ఊరివారు ఆ విగ్రహము నుంచుకొని మేమే ఆరాధించుకొందుమని యడ్డగింతురు. వారిని సమాధానపఱచి ఆయా వస్తువులను తిరుపతి చేర్చుట యన లక్కయింటినుండి ఏకచక్రపురమునకు చేరు నంతటి కథ! ఈ పని నంతయు శ్రీ శాస్త్రిగారు తమ ప్రియాంతేవాసులను, అందును ఉదయగిరి శ్రీనివాసాచార్యులను నూతగట్టుగాగొని ఏ డెన్మిది నెలలలో బహు స్వల్ప వ్యయముతో నిర్వహించిరి. వేరొకరైనచో మంది సిబ్బందులతో గూడియైన, ఎంత ధనమో వెచ్చించియైన, నిరువదేండ్లలోపుననైన ఈ పనిని సాధింప గల్గుదురా యని యెఱుక గలవారలచ్చెరువుం జెందిరి.

ఈ సందర్భమున నొక విషయము స్ఫురణకు వచ్చుచున్నది. గుంటూరులో నొక నూత్న పరిచయునికడ

శ్రీ శాస్త్రిగారు కొన్ని గంటల కాలము వ్యయించి ఒక చిన్న పాలరాతి ముక్కను తెచ్చిరి. దానిపై నేదో చెక్కడపుభాగము గలదు. ఆ రాత్రికే వారు తిరుపతి ప్రయాణము. సామానుల సర్దుగడలో దానిని మఱతురేమో యని పలుమారులు సరిచూచికొనిరి. గాజుకుప్పెలను భద్రము చేసినంత జాగ్రత్తతో దానిని సర్దించిరి. మాకీ యాందోళన బోధపడలేదు. "ఇది యమూల్యశిల్పము. దూరబేలు అయినచో దీనికి పదివేల రొక్క మిచ్చును" అని రైలుకడఁ జెప్పిరి. ఈ చిన్న వస్తువు మాటయే యిటులుండ వారు సేకరించిన మ్యూజియమునకు విలువ గట్టుట యసాధ్య మని తోచును.

ఇప్పు డీ శిల్పకళాఖండము లన్నియు తిరుపతి దేవస్థానపు మ్యూజియములో మూగవోయి యున్నవి. వాని కాలనిర్ణయముఁ జేసి, వాని సాంఘిక రాజకీయ ప్రాధాన్యతను, కళాప్రాశస్త్యమును గుర్తించి, వానిని పలుకు బొమ్మలనుగా జేయుగురుతర బాధ్యత దేవస్థానము వారి యెడఁ గలదు.

ఇటు మ్యూజియముకై తిరుగులాటతోను, అటు అపూర్వగ్రంథసంస్కరణ ముద్రణముల యొత్తిడితోను నలిగులియై శ్రీ శాస్త్రిగారి యారోగ్యము కొంత చెడినది. ఇంతలో గుంటూరు జిల్లా ఎద్దనపూడి యను గ్రామములో నొక బావిలో నేవో మహత్తరశిల్పములు గుప్తపఱుపఁ బడెననియు, వానిని సేకరింపవచ్చు ననియు ఆసవెట్టి దుర్విధి శ్రీ శాస్త్రిగారి నటకుఁ గొంపోయెను. జడివాన, మోఁకాటి

బంటి నల్ల రేగడి బాడి. జోడెద్దులబండి సైతము నడువ వీలు లేదు. కాలుదీసి కాలువేయ సాధ్యము గాదు. ఇట్టి మిత్తి యడకత్తెరలోఁ జిక్కికొని అఱువదేండ్ల వృద్ధు, సుకుమార శరీరి, భారపుమానిసి యగు శ్రీ శాస్త్రిగారు తీవ్ర జ్వరముతో నింటికిఁ జేరుకొనిరి. అప్పటికే వారి యారోగ్యము పూర్తిగా చెడినది. దానిని లెక్కచేయక నిరంతరము మంచముమీఁద నుండియే చివరివఱకు వారి మామూలు కార్యముల నిర్వహించుకొనుచుండిరి. వారు తమ యోగ మహాత్మ్యమున పలువురను మృత్యుదంష్ట్రిలనుండి వెలికి లాగిరి. అట్టి వార మనేకులము వారి చుట్టు నుండియు తుదకు నా మహనీయుని దక్కించుకొన నేరమైతిమి. ఈ హరావార్త విన్న మహాకవి శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు చకితులై "తుదకు నిన్నే జయించె మృత్యువు మహాత్మ" యని అప్రయత్నముగ వగచిరి. శ్రీ సత్యనారాణగారు తమకు తెలియకయే, శ్రీ శాస్త్రిగారి ప్రేమపాత్రు లందరు ఆ నిముసమున భావించినదే పల్కిరి. అస్సాము భూకంపములో హిమాలయ శృంగములు కొన్ని యదృశ్యమైన వన్న వార్తలతోపాటు, శ్రీ శాస్త్రిగారి నిర్యాణవార్తను మేము వార్తాపత్రికలలో జూచి వాపోయితిమి.

తుదకు వారెంతో మక్కువతో బృహద్గ్రంథముగా రచింపఁజూచిన ప్రజ్ఞాప్రభాకర మీ తీరున నసంపూర్ణముగా, దుఃఖపుపుక్కిలింతగా ప్రకటింపవలసి వచ్చినది. దీని ముద్రణకగు వ్యయమును శ్రీ శాస్త్రిగారి కిర్వదియేండ్లనుండి ప్రియ

శిష్యులైన చెన్నపురివాసి శ్రీ కంభంపాటి సత్యనారాయణ శ్రేష్ఠిగారు భరించి గురుదేవులయెడఁ గల భక్తి ప్రపత్తులను వెల్లడించుకొనిరి. వీరి వృత్తి వెన్నవ్యాపారము. హృదయ ప్రవృత్తియు నవనీతసమానమే! శ్రీ శాస్త్రిగారు చెన్నపురి విచ్చేసినపు డెల్ల అచటి ఆప్తులందరును వీరియింటనే సమావేశమై వీరి యాదరణకు పాత్ర మగుచుండెడివారు. నేటికిని వారి యాదరణకు మేము ఋణపడియున్నాము.

శ్రీ శాస్త్రిగారితో నాకు ప్రథమపరిచయభాగ్యము 1939 మే నెలలో కల్గెను. అప్పటికి సుమారు పది నెలల నుండి నేను తీవ్రానారోగ్యముతో పీడింపబడుచుంటిని. నా యనారోగ్యము తొలుత 106 డిగ్రీల మలేరియాతో నారంభమైనది. కొన్ని ఇంజెక్షనులతో ఆ యమయాతన నుండి బైటపడితిని. అంతటితో నాగిన నెట్లుండెడిదో! ఆ వైద్యపద్ధతిలో క్వైనా వాడుదు రనియు, అది శరీరమునకు మంచిది కాదనియు, హోమియోపతి వైద్యములో క్వైనా వాడరనియు, ఆ పద్ధతి శ్రేష్ఠ మనియు ఎట్లో తల కెక్కెను. దానితో మరి రెండు నెలలు గడచెను. లాభము లేదు. పిదప ఆయుర్వేదముపై చిత్తము ప్రసరించెను. ఎన్నో చేదు మందులు మ్రింగితిని. అందు కలకత్తావారి పంచతిక్త మని యొకటి గలదు. పేరుకు పంచతిక్తమే కాని నిజముగా నది ప్రపంచతిక్తము. పగవానికైన వలదీ చేదులు! ఆ మీఁదట కేవలము నాటుమందులు వాడితిని. ఆ వైద్యుఁడు చురుకైన వాఁడే! నాటుమందులపై నాకుఁ గలయనాదరణను పోగొట్టు

టకు కొన్ని తీయని మందుల నిచ్చి ఆహారవిషయములో కొంత స్వేచ్ఛ నిచ్చెడివాఁడు. కాని లాభము లేకపోయెను. తిరిగి అల్లోపతీకి చేరితిని. అప్పటికి నా శరీరస్థితి చాల మార్పు చెందెను. ఇరువది పౌనుల తూకము తగ్గినది. సాయంకాలమునకు 99·5° జ్వరము వచ్చెడిది. మానసికముగా ఎట్టి నిబ్బరమును లేదు. నరముల జిగి తగ్గి స్వల్పావేశముననే శరీరము తాళలేకుండెడిది. నిద్ర లేదు. ఏమి తిన్నను వంటబట్టదు. ఈ స్థితిలో అల్లోపతి వైద్యము కొలఁదిగా సాయపడెను కాని వ్యాధి బోధపడదు. ఎచటనైన భయపడితినేమో యని వైద్యుఁడనును.

ఈ స్థితిలో చెన్నపట్నములో లాబరెటరీసు పరీక్షకు వెళ్లవలసివచ్చెను. నేను రైలు దిగి ట్రాము బస్సులలో ఎక్కఁగలనా యను సందేహముతో నుంటిని. తుదకెట్లో చెన్నపట్నము చేరి స్టేషనువద్దకు రావించుకొన్న మిత్రుని సాయముతో హోటలు చేరి పరీక్షలు ముగించుకొంటిని. తరువాత పేరుగన్న ఒక డాక్టరుగారిని చూచితిని. ఆయనకొక నర్సింగుహోము కలదు. రోజుకై దురూప్యముల నిచ్చి పది రోజు లందున్ననే గాని రోగనిదానము తెలియదనిరి. నేనందు చేరెడిదినము స్థిరపఱచుకొని హోటలుకు వచ్చితిని.

గుంటూరు నుండి బయలుదేరునపుడే శ్రీ శాస్త్రిగారి యోగమాహాత్మ్యమునుగూర్చి ట్రీట్మెంటునుగూర్చి శ్రీఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారివలన తెలిసికొంటిని. ఎందుకైన మంచిదని శ్రీ శాస్త్రిగారికి వారికడ నొక పరిచయలేఖను తీసి

కొంటిని. ఆ లేఖ తీసికొని త్రోవలో నాలుగు కమలాఫలము లను కొని ప్రొద్దుటనే తిరువలిక్కేణి వెంకటరంగం పిళ్ళె వీధిలోని నాల్గవ నెంబరు ఇంటి కేగితిని. తలుపు తట్టి లోని కేగుదునుగదా ఆశ్చర్యముపై నాశ్చర్యము!

శ్రీ శాస్త్రిగారి రచనలను చదివినపుడు వారి యాకార, వేష, భాషాచారములను గూర్చి నాకు తెలియకయే మన సులో నొక రూప మేర్పడెను. వారు సన్నముగాక లావు గాక బంగారువన్నెగల స్ఫురద్రూపి యగు ఆచారపరాయణుం డని నా భావన! లావుగా, చామనచాయ మెఱుపు మేనితో నున్న వారిని పోల్చుకోలేక పోతిని. "ఏం! నాయనా! ఎవరు నీవు!" అని వారు స్నిగ్ధగంభీరమగు స్వరముతో నన్ను పలుక రించిరి.

నా యూహలో ఆ కంఠధ్వని యట్లుండు ననుకొనలేదు. నేను తేరుకొని వారికి నమస్కరించి "మాది గుంటూరు..." అని చెప్పునంతలో శ్రీ లక్ష్మీనారాయణగారు లోనుండి వచ్చి నన్ను పరిచయము గావించిరి. వారి నచట కలియుదు నని నే నెఱుఁగను. ఏదో పనియుండి చెన్నపట్నము వచ్చి ఆ క్రిందటి రాత్రియే వారిటకుఁ జేరిరట!

శ్రీ శాస్త్రిగారు నేను వారింటికి చేరుసరికి దంతధావన చేయుచుండిరి. అప్పటి కేడుగంటలు దాటియుండును. ఆసరికి వారు స్నానజపాదులను ముగించి యుందురని తలచిన నాకిది క్రొత్తగా నుండెను. వారితో పరిచయము పెరిగిన పిమ్మట తెలిసికొంటిని. సాయంకాలమందు యోగచికిత్సకై వారికడ కేతెంచు నార్తులతో వారికి పెందలకడ తెమలదు. అందుచే

వెళ్ళినపిమ్మట గూడ చాల ప్రొద్దు పోవువఱకు వారి వారి రోగ కారణాదుల నాత్మోద్బోధమున తెలిసికొనుటతో నిదుర యుండదు. ఒకప్పుడొక నిదురపోయి లేచి తెల్లవారు లా చింతతోనే కాలము గడపుదురు. ఇందుచే ప్రొద్దెక్కి లేచుట జరిగెడిది. వేకువనే ఆచారపరాయణులవలె వేషము సవరించుట కెక్కడ! అన్ని ఆచారములను వారు జీవకారుణ్య యజ్ఞాగ్నిలో ప్రేల్చిరి.

దంతధావన చేసీ చేయుటతో నేఁ దెచ్చిన కమలా ఫలములను రుచి జూచి, "బాగున్నవి! కాని లోన డొల్ల జాస్తి. రసము తక్కువ" యనిరి. ప్రతి వస్తువును పరిశీలించి నాణ్యము తేల్చుట వారి కొక పరిపాటి.

ఆపిమ్మట నాకు యోగచికిత్స నిచ్చుటకు వారు సమ్మ తించిరి. కాని ముందు నా భోజనవసతి యెట్లని యడిగిరి. హోటలులో నుందు ననఁగానే వారి కతృప్తి కల్గెను. హోటలులో ఆహారము సరిగా నుండదని వారి బెంగ. మామూలు సాంబారు మెతుకులు గాక మంచి నేయి, కూరలు, పాలు, పండ్లు తీసికొనవలె ననిరి. "ఈ యాహార ముతో నీ జబ్బు కుదురుననుకొనవద్దు. కుదుర్చునది సర్వకర్త యగు నీశ్వరుడే! నీ శరీర పుష్టికి ఈ తిండి కావలయును" అని చెప్పిరి. నర్సింగుహోము సంగతి చెప్పగా అందు చేర వల దనిరి. వారి మాటజాడను బట్టి నా యనారోగ్యము చక్కబడు నని వారి తలంపుగా నేను గ్రహించి సంత సించితిని.

నా కంఠస్వరము బలహీనముగా నున్నదని వారనిరి. ఆ మాట నాకు క్రొత్తగా తోచెను. కాని పూర్ణారోగ్యము బడసినపిమ్మట పోల్చి చూచికొనంగా వారి మాట సత్యమని తెలిసికొంటిని. ఇది యెందులకు వ్రాసితి ననగా శ్రీ శాస్త్రి గారు యోగచికిత్సకు వచ్చువారిని మొదటి చూపులోనే నిశితముగ పరీక్షింతురని చెప్పుటకే! వచ్చెడివారి ఆకారము, ముఖవైఖరి, మాటతీరు, కంఠస్వరము, అంగవిన్యాసము, వారు తెచ్చెడి కానుకలు మొదలగువానినిబట్టి వారివారి స్వభావములను, అనారోగ్యము తీరును శ్రీ శాస్త్రిగారు గ్రహింతురు. వారి యూహ తప్పగుట నే నెన్నఁడు చూడ లేదు. ట్రీట్మెంటులలోనే గాక ఈ కుశలతను వారు నిత్య జీవితములో నొక వినోదముగా నవలంబించెడివారు. దస్తూరిని బట్టి స్వభావమును తెలిసికొనుట, జాబులపై పోస్టుమార్కు లను చూడకుండ చిరునామా వ్రాసిన తీరునుబట్టి ఆ కవరు ఎచటినుండి వచ్చినదో చెప్పుట, ఒకప్పుడా జాబు చదువ కయే అందలి విషయమును చెప్పుట మొదలగు చిన్ని చిన్ని వినోదవిమర్శలతో వారి చుట్టు నొక చల్లని ఆశ్చర్యకరమైన వాతావరణము కల్పించెడివారు.

ఆ తొలిపూట ట్రీట్మెంటులో నా శరీర మంతట ఒక శక్తి ప్రవహించిన ట్లుండెను. చెమట యొడికలు గట్టెను. హోటలుకు పోయి చక్కగా భోజనముచేయుమనిరి. సాయం త్రమువరకు కాల మెట్లు గడపెదవని యడిగిరి. క్రొత్తచోట నేమి చేయుటకు తోచక విసుగు చెందుదునని వారి యొంద్దో

శన! ట్రీట్మెంటుకు వచ్చినవారి శారీరక, మానసిక సౌకర్యములను గూర్చి అంత శ్రద్ధగా విచారించెడివారు శ్రీ శాస్త్రి గారు! చికిత్సాకాలములో చీకాకులు లేకుండ ఆనందముగ నుండవలె నని వారి తలపు. "ఏదో పుస్తకములతో కాలక్షేపము చేయుదు" నని నే నంటిని. శ్రీ లక్ష్మీనారాయణ గారు "ఈయన మంచి చదువరి. అందుచే ఉబుసుపోక కేమి చిక్కు లేదు" అని చెప్పిరి. దానికి శ్రీ శాస్త్రిగారు "పుస్తకాలన్నీ కట్టిపెట్టు. భోంచేసి కమ్మగా నిద్రపో" యనిరి. శ్రీ శాస్త్రిగారు బహుగ్రంథ పరిశోధకులు. కాని పుస్తక పాండిత్యముపై వారి కభిమానము లేదు. మన మనశ్శరీరములే సర్వరహస్యములను వెల్లడించు పుస్తకములు. వానిని పఠించు తీరు అలవర్చుకొనుట మేలు అని వారి అభిప్రాయము. సాహిత్యమును గూర్చిన వారి యూహలను తరువాత స్పృశించెదను.

సాయంత్రము తిరిగి నేను వచ్చినపుడు నా యాకలిని గూర్చి, భోజనపదార్థములను గూర్చి, నిద్రనుగూర్చి, వచ్చినపుడు తీసుకొన్న పాలు, పండ్లను గూర్చి, శరీర స్థితిని గూర్చియు వివరము లడిగి తెలిసికొనిరి. నేను వారు చెప్పినట్లే నడచుకొనుటయు, నిద్రాహారము లమరుటయు గుర్తించి బండి త్రోవను నడచుచున్నదని వారు తృప్తి చెందిరి.

వారికడకు వచ్చు ప్రతివారిని ఈరీతిగనే యే పూట కాపూట ప్రశ్నించి ధ్యానములో నేమి జరిగినదియు, ఇంటి వద్ద నెట్లున్నదియు తెలిసికొని ఉత్సాహపఱచుచు ఎవరికైన

బాధ తగ్గనిచో కారణ మన్వేషించుచు, దోషములను దిద్దుచు, ఆ దిద్దుగడతో నారోగ్యము చక్కబడుట గమనించుచు, అనవరతపరహిత కాంక్షతో కాలము గడపెడివారు శ్రీ శాస్త్రిగారు.

ఆపట్టున నే నచట నలుబది దినము లుంటిని. ఆ కాలమున ట్రీట్మెంటుకు సంబంధించిన వింత లనేకము జరిగెను. వాని నన్నింటి నిట వ్రాయ వలనుగాదు. నాకు సంబంధించిన వొకటి రెండు చెప్పి విడిచెదను.

శ్రీ శాస్త్రిగారి వద్దకు చేరునప్పటికి నాకు ఏమి తిన్నను వంటఁ బట్టెడిది గాదు. నిద్ర సరిలేదు. కాని వలసినంత యాహారమును నిర్భయముగ తీసికొమ్మని రనియు, పవలు సైతము నిద్ర పొమ్మని రనియు వ్రాసితిని. నే నా మాటల నక్షరశః పాటించితిని గాని అందుచే నెట్టి యసౌకర్యము కలుగ లేదు. కొన్నాళ్ళయిన పిమ్మట ఒక ఉదయము "ఈ పూట ఏమి తీసికొంటి" వని శ్రీ శాస్త్రిగా రడిగిరి. రెండిడ్డెనలు తీసికొంటినని చెప్పితిని. వెంటనే, "అన్యాయ మన్యాయము! ఏడింటికి రెండిడ్డెనలు, పదకొండును భోజనమా?" అని శ్రీ శాస్త్రిగా రనిరి. ఎక్కువ తింటిని గాబోలునని నేను నివ్వెరపోయితిని. "నీ బిడ్డ పొడుగులకు రెండిడ్డెన లేమూలల? నాలుగు న్యాయము" అనిరి. మరునాఁడు తిరిగి యడిగిరి. "నాలుగు తీసికొంటి" నంటిని. "ఆపైన" అని యడిగిరి. "మామూలు పద్ధతి నొక యరకప్పు కాఫీ తీసికొంటి"నంటిని. "ఇది కేవల మక్రమము. జోడిడ్డెనల కొక యరకప్పు. రెండు

జోళ్ళకు నిండుకప్పు'' అనిరి. మరునాఁ డట్లు చేసితిని. ''ఇడ్డెనలు మాత్రమేనా? ఈ శాస్త్రము నీకు తెలియదు. విను మొదట రెండిడ్డెనలు. వానిపై కొంచెము కాఫీ. ఆమీఁద నుప్పుమావ్, దాని కాచ్ఛాదన దోసె. ఆ కప్పు మీఁద ఒక కప్పు కాఫీ పోయవలె'' నని కడుపు చెక్కలగునట్లు నవ్వించిరి. ఆ యూపుతో పూట కెన్మిది ఇడ్డెనలు, భోజనమున నరవీశెడు కూరలు, రెండు కప్పుల పెరుగు; మధ్యాహ్నము నిద్ర లేచి అరడజను పేవాజప్పళము పండ్లు, కిస్మిస్, అంజూరా, ఆపిల్ ఫలములు; సాయంత్రము నాల్గు బోండాలు, కాఫీ; రాత్రిభోజనములో మామిడిపండ్లు – ఇంతవఱకు వచ్చితిని. ఈ రాకాసితిండి నేఁడు నేనే నమ్మఁజాలనట్లున్నది. లేకున్న: ఇరువది రోజులలో నిరువది పౌనుల తూకము పెరిగి యుండె ననుకొందును!

ఒకరోజున అన్నామలై విశ్వవిద్యాలయములో గణిత శాస్త్రాధ్యాపకులుగా నున్న ప్రొఫెసర్ నరసింగరావుగారు వచ్చిరి. వారుగూడ యోగమిత్రమండలిలోనివారే. శ్రీ శాస్త్రిగారి ఇంటనే బస. ప్రసంగవశమున నా కథయంతయు శ్రీ శాస్త్రిగారు చెప్పిరి. వా రాశ్చర్యముతో వినిరి. ఈ మాటలు జరుగుచున్నంత కాలము నాలో గుబగుబ మని యేదో సంచలనము జరిగెను. ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు దీర్ఘములాయెను. వెన్నెముక నిట్టనిలువున బుసగొట్టు త్రాచు వలె నిలిచెను. రెండు భుజములు వెనుక కొత్తుకొని రొమ్ము విప్పారెను. శ్వాసను కొలుచు పద్ధతి నాకు తెలియదు గాని, కొలిచినచో నది రెండు బారలైన నుండునేమో! మా

ముప్వురకు నాశ్చర్యము కలిగెను. "ఎట్టి శరీర వ్యాయామము లేకయే ఇంతటి శ్వాస యెట్లు కలిగినది? చూచితిరా! ఇదంతయు మాష్టరుగారి దివ్యానుగ్రహము!" అని శ్రీ శాస్త్రిగారనిరి. మాష్టరుగారన వారి గురుదేవులు. శ్రీ శాస్త్రిగారు తమవలన బాగయిన వారందరితోను తాము నిమిత్తమాత్రుడనియు, మాష్టరుగారి యనుగ్రహమే సర్వనిర్వాహకమనియు చెప్పెడివారు.

నేనచట నున్న దినములలో ననేకులు ట్రీట్మెంటుకు వచ్చెడివారు. వారిలో రిక్షాలాగువారు, కసవూడ్చుకొనువారు, ఆఫీసు గుమాస్తాలు, ఆఫీసర్లు, ఉపాధ్యాయులు, యూనివర్సిటీ ప్రొఫెసర్లు, డాక్టర్లు, ఇంజనీయర్లు, లాయర్లు, సనాతనులు, శాయిబాబా మతప్రవర్తకులు, కమ్యూనిస్టులు, విద్యార్థులు, కాంగ్రెసు నాయకులు మొదలగు పలుతెఱంగులవారుండెడివారు. తేలుకాటు, ఒడలు కాల్పు, గాలిసోకు, టైఫాయిడు, పరిణామశూల (Gastric ulcer) పైత్యకోశమున రాళ్లు (Gall stones), నంజు, జలోదరము మొదలగు అన్ని బాధలను శ్రీ శాస్త్రిగారు యోగట్రీట్మెంటుతోనే చక్కజేసెడివారు.

వీరిలో మిక్కిలి దయనీయుండగు నొక బాలునిగూర్చి వ్రాసెదను. ఆ బాలుని తండ్రి రిక్షాలాగువాఁడు. నాలుగు రోజుల క్రిందట ఆ బాలుఁడు కాలు జారి పడెను. అప్పటి నుండియు వానికి స్మృతి కలదు గాని నోట మాట లేదు. కనుపాప లొకప్రక్కకు తిరిగి వెర్రిగా చూచును. మూతి వంకరపోయి యున్నది. మెడ ఒకప్రక్కకు వాలెను. కాలు

సేతులు ముడుచుకొని పోయి స్వాధీనమున లేవు. వానిని చేతులపై మోసికొనివచ్చిరి. ఆబాలుఁడు ముద్దగట్టిన బాధ వలె నుండును. వానిని చూచుటతోడనే దెబ్బతిన్న లేగ దూడను జూచి యడలు గోమాతవలె క్షోభించిపోయిరి శ్రీ శాస్త్రిగారు. ఇటు బాలునియవస్థ, అటు శాస్త్రిగారి యవస్థ చూడలేకపోయితిమి. ఆబాలునికి లోని కాహార మేమియు ఇవ్వలేదని తెలిసికొని వాని తల్లిదండ్రులపైనను, వారి దరిద్రముపైనను కటకటపడి ఇంటిలోనుండి ఒకకప్పు కాఫీ తెప్పించి స్వయముగా చిన్ని చెమ్చాతో వానినోటఁ బోసిరి. ఆ పిమ్మట వాని యారోగ్యమునకై ధ్యానము చేసిరి. ఈసరికి ఆ బాలుఁడు ప్రక్కయానుడుతో ఒకవిధముగ కూర్చుండ గలిగెను. అంతట శ్రీ శాస్త్రిగారు వాని శరీర మంతయు నిమిరి సర్దిరి. వాడు సరిగా కూర్చుండ గలిగెను. చుట్టునున్నవారి మొగములు వికసించెను. ఇక వానిని నిలుచుండఁ జేసి నడిపింపవలెను. వానిని లెమ్మని చెప్పిరి. కాని వాఁడు తడువుకొనునే గాని లేవలేఁడు. డ్రిల్లు చేయువారి నాజ్ఞాపించు సార్జంటువలె నధికారగర్జనతో లెమ్మని తిరుగ ఆజ్ఞాపించిరి. అంతట వాఁడు లేచెను. అప్పుడు శ్రీ శాస్త్రిగారి తీరు చూచి తీరవలెను! ఒకప్రక్క యానందము! మరొకప్రక్క యాందోళనము! వాడు నడచిననే గాని వారికి తృప్తి లేదు. వాకిలివఱకు రెండుమూర్లు వాడు నెమ్మదిగా నడచెను. తరువాత వాని నింటికి గొంపొమ్మనిరి. వెనుకటి వలెనే తండ్రివాని నెత్తుకొనఁ బోయెను. శ్రీ శాస్త్రిగారు

వలదని వానిని నడచియే ఇంటికి పొమ్మనిరి. మే మందర మాశ్చర్యముతో చూచుచుండగా వాడు నడచి యింటికి చేరెను.

ఈ రీతిగా వ్రాయ మొదలిడినచో ఆ నలువది నాళ్ల లోని ముచ్చటలే ఒక గ్రంథమగును. తరువాత నాల్గు సంవత్సరములకు నేను తిరుపతిలో శ్రీ శాస్త్రిగారి పునర్దర్శనము చేసినపు డచటి సంరంభ మింతటి కంటె మిక్కిలి హెచ్చుగా నుండెను. తిరుపతిలో ట్రీట్మెంట్ల పద్ధతి కొనసాగినతీరు చూడఁగా మానవకోటికి అమృతత్వసిద్ధి యబ్బనున్నది గాబోలు ననిపించెడిది. తిరుపతిలో నున్నపుడు జబ్బులను 'పో' యన్న పోవునట్లు తోచెడిది. కాని మదరాసులో చూడనిదుర్ఘటనలు కూడ తిరుపతిలో జరుగక పోలేదు. డాక్టరు లాస వదులుకొన్న చివరి ఘట్టములలో కొంద అచ్చటికి చేరినవారు కలరు. అట్టి వారిని మాత్రము మృత్యువున కేల వదలవలెనని శ్రీ శాస్త్రిగారు సాహసించి ట్రీటు చేసెడి వారు. వారిలో కొందఱు సురక్షితులై నేఁటికిని సుఖజీవనము నెఱపుచున్నవారు కలరు. కాని కొన్నింట ట్రీట్మెంటు వలన నుపయోగము కన్పించుచునే ఆయువు తీరెడిది. నూటికి నూరు గురను సాధ్యాసాధ్యదశలయం దన్నింటను రక్షించుచే జరగినచో నిక సాధన పూర్తి యయినట్లే కదా! అట్టి శుభముహూర్త మిప్పటికి రాలేదు. ఎప్పటికి వచ్చునో!

ఆధ్యాత్మికశక్తి వలన శారీరకరుగ్మతలు మాన్పనగు నని పలువురు విశ్వసింపరు. నమ్మకుండుటయే న్యాయ్యము.

బలవత్తరప్రమాణము లున్ననే గాని విశ్వసింప వీలుగాని క్రొత్త విషయ మిది! తొలుత టెలిఫోను పద్ధతిని ప్రదర్శించిన నపుడు అచట నున్న ఒక గొప్ప రాజకీయవేత్త దాని నొక గారడీ యని నిరసించె నట! తాను మాటాడుచు, ఆ కంఠ ధ్వని మఱొకరినుండి వచ్చుచున్నట్లు చేయు కళ (Ventrilo quism) అనె నట పాశ్చాత్య భౌతిక శాస్త్ర పరిశోధకులు క్రొక్రొత్త విషయములను కనిపెట్టినపుడు పలుమారులు వారి నప్పటి పండితప్రపంచము నిరసించుటయో, హింసించు టయో జరిగెడిది. గెలీలియో నుండి జగదీశబోసు వఱకు శాస్త్రపరిశోధనా చరిత్రలో నిట్టి సన్నివేశములు పెక్కు గలవు. కాని అభూతజ్ఞాతము లగు విషయములను సునిశిత ముగను, పలుమారులును సంశోధింపకయే యొప్పుకొనుట వలన గూడ ఒప్పు గలదు. ప్రత్యేకించి ఆధ్యాత్మిక ప్రపంచ మునకును, భౌతిక ప్రపంచమునకును నిచ్చెనలు వేయుపని చాల ప్రమాదభూయిష్ఠ మైనది. మార్గమా క్రొత్తది. దారి చూపువారా లేరు. ఈ దారి ఎటకు గొంపోవునో తెలియదు. మన యాయుష్కాలములో గమ్యస్థానమును చేరగలమో లేదో తెలియదు. అందుచే నీ రంగములోని యన్వేషకునకు

"అసతో మా సద్గమయ
తమసో మా జ్యోతి ర్గమయ
మృత్యో ర్మామృతం గమయ"

బృహ. ఉ. 1, 3. 28.

అను నిత్యపథికుని ప్రార్థన యొక్కటే తోడు.

క్రీస్తు ప్రభువుగూడ ఆత్మశక్తిచే అనేకులను నిరామయుల నొనర్చెనని విందుము. క్రైస్తవులలో నిట్టి నమ్మకమును, అనుభవములును నేఁటికినిగలవు. సెంటు బొర్నాడొటే గీతము (The song of St Bernadotte)అను నవలలోని వాస్తవిక కథయంతయు నిట్టిదే. ఫ్రాన్సులోని LOURDES అను పట్టణములోని మఠమువద్ద నిత్యము అనేక దేశముల నుండి రోగులు వచ్చి ప్రార్థనలో పాల్గొని నిరోగు లగుదురట! అచట ప్రవేశము బడయునపుడే రోగిని ఒక డాక్టర్ల సంఘము పరిశీలించి రోగవివరములను వ్రాసి యుందు రట! పిమ్మట వారు వెడలిపోవు నప్పటి శరీరస్థితిని పరిశీలించి అది ఎంత వరకు నిజ మగుమార్పో కాదో నిర్ణయించి రికార్డు చేయుదు రట. జీవ వైద్య శాస్త్రములలో నగ్రశ్రేణికి జెంది నోబెల్ బహుమతి బడసిన అలెక్సిస్ కెరోల్ అను మహానీయుఁడు MAN THE UNKNOWN అను గ్రంథములో నిట్టి చికిత్సను గూర్చి ఇట్లు వ్రాసినాఁడు.

"...The most important cases of miraculous healing have been recorded by the Medical Bureau of Lourdes. Our present conception of the influence of prayer upon pathological lesions is based upon the observation of patients who have been cured almost instantaneously of various affections, such as peritoneal tuberculosis, cold abscesses, osteitis, suppurating wounds, lupus, cancer, etc –

The only condition indispensable to the occurence of the phenomena is prayer. But there is no need for the patient himself to pray, or even to have any religious faith. It is sufficient that some one around him be in a state of prayer. Such facts are of profound significance. They show the vality of certain relations, of still unknown nature between psychological and organic processes. They prove the objective importance of the spiritual activities, which hygienists, physicians, educators and sociologists have almost always neglected to study. They open to man a new world......"

నేఁటి విజ్ఞాన పరిశోధనవలన పెక్కు ప్రకృతిరహస్యములు వెల్లడి యయినవి. పదమూఁడు, పదునాలుగు శతాబ్దములలో శాస్త్రపరిశోధనతీరును పరికించిన వా రెవరును నేఁటి విజ్ఞానసముపార్జన సాధ్యమని యూహించి యుండరు. నేఁటి విజ్ఞానపరిశోధన జీవ జడ పదార్థములను వేర్పఱచు కక్ష్యాంతరములోనికి జేరుచున్నట్లు తోఁచును. మరియొక యడుగు వైచినచో నది విరాట్టునే చేరు నేమో! శాస్త్ర పరిశోధకులు వారి కవసర మయినపుడు పరిశోధనామార్గములను, పరికరములను మార్చుకొనుచునే యున్నారు. ఈ నూతనాన్వేషణకు వలయు మార్పులను జేసికొనుట వారి ప్రజ్ఞకు మించినది గాదు. కాన వేగిరపడి వేనిని త్రోసి వేయవలదని మనవి!

3

శ్రీ శాస్త్రిగారి ప్రజ్ఞ బహుముఖముల ప్రసరించినది, వారి వ్యక్తిత్వమును శ్రోత్తవారికి పరిచయపఱచ గోరెడు రచన కెంతయో నేర్పు గావలెను. మరియు గ్రంథము పెరుగును, అందుచే నేనిట కొన్ని కొన్ని పట్టులను స్పృశించి వదలెదను.

కల్పనాసాహిత్యమును గూర్చి వారి యభిప్రాయము విశిష్టమైనది. అట్టి గ్రంథములందు మనము చూచునది అసత్యమే! అసత్యపఠనలో కాలము వ్యయింప నేల? కవి ద్రష్టయైన గాని జీవితసమస్యల లోఁతు తెలియనేరఁడు. ద్రష్ట కాని వాని రచనలు కొలఁదిలోతున నూరెడిజలమువలె దుష్టములు—నిజమైన కవిత్వమునకు శబ్దార్థాలంకారముల యాడంబరముల పని లేదు. ద్రష్టయైనవాని రచనలందు వస్తుగౌరవమునుబట్టి అన్ని యలంకారములు నందు స్వతస్సిద్ధముగ నేర్పడును. ఇందులకు గాంధీజీ రచనలే సాక్షి. మానవ విజ్ఞాన కళ్యాణములను గూర్చు శాస్త్ర విషయగ్రంథములు పఠనీయములు.

మరియు నిత్యజీవితములోని యనేక యథార్థ సంఘటనలు కవితావస్తువుగ స్వీకరించి, కరుణరసప్రధానముగా నీతి ప్రబోధకములుగా అలఁతి యలఁతి మాటల కూర్పుతో సుందరముగ రచింపనగు నని వీరు తలఁచెడివారు. ఆ రీతిని వారు కడుపుతీపు, విశ్వాసము, కపోతకథ, మూన్నాళ్ల ముచ్చట మొదలగు చిన్ని ఖండకావ్యములను రచించిరి.

పూర్వసాహిత్యమున భవభూతి మహాకవి యుత్తర రామచరిత్ర వీరిని పులకింపఁజేసెడిది. ఆనాటకమునకు వీరు చెప్పెడువ్యాఖ్య ప్రతిభాసమన్వితముగా నుండెడిది. శాకుంతల మన్న వీరి కభిరుచి తక్కువ. తుమ్మెద నెపముగా దంభము లాడుచు ప్రవేశించుదుష్యంతునిఁ జూచి వారు జుగుప్స పడెదరు! ఆ పాత్రకును నేఁటి రౌడీరసికునకు భేదము లేదని వారి యూహ. సాహిత్యమును గూర్చి వారికిఁ గల విశిష్టాభిప్రాయముల నన్నింటి నిట వ్రాయ ననువు గాదు. ఆ పనికి నేను చాలినవాఁడను కాను. వారి ఆత్మజిజ్ఞాస సాహితీరంగమున నెట్లు ప్రతిబింబించెనో చూపుటకు మాత్ర మిది వ్రాసితిని. తుదకు సాహిత్య విమర్శయందును, చరిత్రపరిశోధనమందును కల్గు ఈర్ష్యాద్వేషాదులను రోసి వారు వానిని వదలి తమ జీవితమును మానవసేవకే అంకితము జేసిరి. ఆ సందర్భమున వారు చెప్పిన పద్యములు.

కవితాశిల్పము సల్పఁగాఁ దొలుత వేడ్కల్ రేగె నాకున్, గృతుల్
చివురెత్తెన్, వెస మోము మొత్తె, నిఁక నాచేఁ జెల్ల వీ కల్ల బొ
ల్లి వినోదంబు, లవే జరామరణముల్ చీడల్ హతం బార్చి పు
ట్టువు చెట్టున్ సఫలీకరించుకొని యంటుల్ గట్టెదన్ మాలినై.
త్రికరణశుద్ధిగా భవదధీనుఁడనై యితరప్రవృత్తి వీ
డికొని పరార్థలాభ మొకటే గమనించుచు నుందు, నింక మా
యికము ధనాదికమ్ము గణియింపను, సత్యదయోపకార సా
ర్థక మగునాత్మచింతనపథంబునఁ దప్పి చరింప నీశ్వరా!

శ్రీ శాస్త్రిగారు కల్పనాసాహిత్యమును నిరసింతురనియు, సాహిత్యమున సైతము కరుణను, నీతిని ప్రధాన

ముగా నెంతురనియు, సాహిత్యకృషియే వీడి రోగులను ట్రీట్మెంట్ చేయుటతో కాలము గడపెదరనియు వ్రాసిన దానినిబట్టి వారి సాన్నిధ్యమున నుండుట యన శుష్క వేదాంతములతో నీరసజీవనమును గడపుట యని తలపోయ రాదు. ఆయన నిజముగా సత్యాన్వేషి! కళారాధకులు! ఉత్సాహజీవి! వారి ప్రతి పనియందును ఈ గుణములు కన్పించుచుండెడివి. రకరకముల రంగు పెన్సిళ్ళు, కలములు చేతికఱ్ఱలు, వింత వింత వస్తువులు సేకరించుటయందు వారికి ప్రీతి యెక్కువ. ఈ పెన్సిళ్ళను సేకరించుటే వారివంతు గాని వాడుకొనుట యందఱివంతు! ఇట్లే ఫౌంటెన్ పెన్నులు. దేనితో వ్రాసిన దస్తూరి సొంపుగా నుండునో యని చూచెడి వారు. చుట్టునున్నవారు తమ తమ పెన్నులతో పోటీపడెడు వారు. చిటికెనవ్రేలంతటి కొబ్బరికాయల నెచటి నుండియో తెప్పించి వానికి వెండి పొన్నులు, మూతలు చేయించి స్వయముగా మెఱుఁగువెట్టి స్నేహితులకు బహూకరింతురు. ఇట్టిది నాకొకటి ఇచ్చిరి. నేను నశ్యము వాడనుగదా యని సందేహించితిని. నశ్యమునకైనచో వా రాపనిచేయరు. ఆకాయలో దూదిపెట్టి అందు మంచి యత్తరు గాని యూడికొలోం గాని వేసి వాసన చూచుకొనవచ్చునని వారు సలహానిచ్చిరి. ఇట్లే అనేకరకముల చేకఱ్ఱలను వారు స్వయముగా మెఱుగు పెట్టి స్నేహితుల కిచ్చెడివారు. తాటిచేవతో చేయబడి గుర్తింపరానివి, పామువలె ఏడెనిమిది వంకరలు తిరిగినవి, పెద్ద పెద్ద వెండిపొన్నులతో మెఱయునవి యగు రకరకముల

కత్రలు వారికడ నుండెడివి. ప్రార్థనా మందిరములో కూర్చుండుటకు రకరకముల పొడల జింకలచర్మములు, పెద్ద పులిచర్మములు తెప్పించెడివారు. వారికడకు తెలుఁగునాటి నాలుగుమూలలనుండి అన్నివర్ణములవారును, అన్నితరగతుల వారును వచ్చెడివారు. వీరందఱిని తమవచోచమత్కృతితో నలరించెడివారు. మరియు వారు వారు వాడిన క్రొత్త మాటలను గూర్చియు, వాని ఆనుపూర్విని గూర్చియు అప్పటి కప్పుడే ఫైలాలజీని నిర్మించెడివారు. దోసె అనగా రెండు చేతుల వెడల్పుగల దనియు దో=రెండు+సెయ్=చేతులు, అరసె యనగా అరచేతి వెడల్పు గలదనియు (అర+సెయ్) అనియు నా భక్ష్యములకు క్రొత్తరుచి కలుగునట్లు చెప్పెడి వారు. ఇఁక పండ్లుకోయదగిన పరువములు, వాడఁదగిన రీతులు, కూరల రుచులు బహుపరిశీలనతో చెప్పెడివారు. గుంటూరు, కృష్ణాలలోని గోగుపచ్చడిని గూర్చి 'కడుపుతీపు' అను చిన్న పద్యకావ్యములో వారు ఇట్లు వ్రాసిరి.

''పయరకూర వేచి పచ్చి మిరెపపండ్ల నుక్కళించి పోసి యూరనిచ్చి
కొంతగొంత పొగిపికొను గోఁగుఁ బచ్చడిచవికి నింక నోరు చివికితీరు.''

ఈ యోగసాధకులకు పుష్టికరమైన యాహారము అవసరము. ట్రీట్మెంటు చేయువారికి ఈ సౌకర్యము మిక్కిలి యవసరము. కాని మదరాసులోనున్న ఆరోజులలో శ్రీశాస్త్రి గారికి ఏఁబదిరూకల వేతనము, పెద్ద కుటుంబము, ఆ పైన వచ్చిపోయెడివారు. సగము పైగా యింటి అద్దెకే ఖర్చు. ఇక బియ్యము, పప్పు, కూరలు, పాలు, నేయి, కట్టెలు, బట్టలు,

అహో! నిజముగా నివి యన్నియు శాస్త్రిగారి కుండెడివా? ట్రీట్మెంటుకు వచ్చినవారివద్ద చిల్లిగవ్వ పుచ్చుకొనరు. ఎవరైన నాలుగుపండ్లు తెచ్చిరో వారి కనుమానము! ప్రతిఫలము పుచ్చుకొని ట్రీట్మెంటు చేయు మనుచున్నారని. తెల్లవారుసరికి, సాయంకాలమగుసరికి ట్రీట్మెంటు వేళకు దహాదహా మని యాకలి! యోగసాధనకన్న నాకు చూడగా వారి సంసారసాధనయే కష్ట మనిపించిపడి. ఆపేదఱికముగూడ వారిని భగవదభిముఖులనే గావించెడిది. ఇన్ని చిక్కులలోను వారు చలింపక "భారము లన్నియు నీపైన వైచి నిర్భయుడనై యున్నానులే" అనియో, "తరము గాని ఎండవేళ కల్పతరు నీడ దొరకిన ట్లాయె ఈవేళ!" అనియో గొంతెత్తి పిల్లవానివలె పాడుచుండఁగా మనము వేరొక ప్రపంచములో నున్నట్లు తోచెడిది. ఆపూటకు బియ్యము లేక, భగవంతుఁడేమిచేయునో చూతమని జరపిన కథలుకూడ కలవు. ఆపూట కెవరో ఇంతకన్న భాగ్యశాలి నెల్లూరినుండి శేరున్నర బియ్యము మూట గట్టుకుని పదిగంటల ప్రొద్దెక్కనప్పటికి తెచ్చి యిచ్చెను. ఇతఁడాదినము రావలసినవాఁడుగాడు. వీరి యవసరము తెలిసినవాఁడునుగాడు. మరియొకనాఁడు భోజనమునకు పూర్వమే యని జ్ఞాపకము—ఏదో మాటాడుచు ఇపుడు అనాసపండు తినిన బాగుండును అనిరి శాస్త్రిగారు. ఇంతలో తలుపు తెరచుకొని రాజమండ్రినుండి ఒకమిత్రుడు అనాస పండ్ల బుట్టను తెచ్చెను. లేమిడిచే నలిగులి యగుచున్నను దాని నుండియే ఒక వింత తృప్తిని కల్పించుకొనెడివారు

శ్రీశాస్త్రిగారు. ఒకరాత్రి భోజనానంతరము విశ్రాంతిగా నిద్ర పోబోవుచు నిట్లనిరి. "ఏమయ్యా! నాకు గలపరితృప్తి జార్జి సార్వభౌమునకైన నుండదు. ఈ పూట ఇచటకు బాధ పడుచు వచ్చినవా రెందరో నవ్వుచు బోయిరి. నావలన ఈశ్వరుడిట్టి పుణ్యకార్యములను చేయించుచున్నాడు గదా యను తృప్తితో నేను హాయిగా నిద్రింపఁగలను. మరియు మన కేపూటకు వలయువాని నాపూటకు చుక్కలు చుక్కలుగా అమృతము స్యందించినట్లు భగవంతుఁ డనుగ్రహించు చున్నాఁడు. అప్పటికప్పు డది యాస్వాద్యమై హాయిని గొల్పు చున్నది. నిలువఁజేయవలె ననెడుపరితాపము గాని, నిలువ చేసి దానిని సంరక్షించుకొనుటకు పడునవస్థలుగాని నాకు లేవు గదా!" ఈమాట విన్నవారికి ఎట్టి ఇక్కట్టులను, నాటంకములను, కష్టములను సైతము యోగి తనకు మేలు కలిగించు సాధనములుగ మార్చుకొనగలఁ డనుమహనీయ సత్యము స్ఫురించి తీరును!

4

శ్రీ శాస్త్రిగారు నెఱపు ట్రీట్మెంటు పద్ధతినిగూర్చి పాఠకు లీసరికి తెలియగోరుచుందురు. ఉభయసంధ్యల యందును నొకచో నుపవిష్టులై శాస్త్రిగారు వారి గురుదేవులను స్మరించి, నమస్కరించి, కనులు మూసికొని కొంత తడవు అంతర్వీక్షణములో నుందురు. వారిలో నేమి జరుగునో మనకు తెలియరాదు. రుగ్ణతాపీడితులుగూడ ఆసమయములందు వారి సన్నిధిని చేరి కూర్చుండి, వారి వారి యనారోగ్యములు

నయమగునట్లు అనుగ్రహింపుమని కరుణాసముద్రుఁడైన భగవానుని వేడికొని, కనులు మూసికొని శరీరములో నేమి జరుగునో సాక్షిమాత్రముగ గమనింతురు. కొందఱికి వింత వింత సుందరతరదృశ్యములు కనుపడును. కొందరికి శరీరమున నొవ్వు గలభాగములం దేదియో కదలించినట్లును, సవరించినట్లును తెలియనగును. కొందఱు చీకుచింతలు మఱచి హాయిగా నిద్ర జెందుదురు. ధ్యానానంతరము శరీర ముత్సాహముగను, బాధావిహీనముగను ఉండును. కొన్నిపూట లిట్లు జరగినచో క్రమస్థిరారోగ్య మేర్పడును. ఎప్పటికప్పుడు ధ్యానసమయమున జరగిన విశేషము లన్నియు రికార్డు చేయఁబడుచుండును.

ఒకప్పుడు ఒకరి యనారోగ్యకారణము మానసికము అయి యుండవచ్చును. అట్టియెడ నాకారణము నన్వేషించి యెరుకకుఁ దెచ్చుకొని దిద్దుకొన్ననేగాని ఆ యనారోగ్యము చక్కబడదు. శారీరకమైనను, మానసికమైనను అనారోగ్య స్వరూప మంతయు చికిత్సకునికి అవగాహన కానిదే చక్కబడదు. ఇందునుగూర్చిన అద్భుతమైన విశేషము లెన్నియో చికిత్సకై వచ్చినవారు రికార్డు చేసినవే చాల గ్రంథము కలదు—

దగ్గర కూర్చున్న వారికే గాక శ్రీ శాస్త్రిగారు సుదూరమున నున్నవారికిగూడ చికిత్స జరపుటయు, ఆశ్చర్యకరముగ వా రారోగ్యము పొందుటయు గలదు. ఒకప్పుడు ప్రమాద సమయ మని తోచినపుడు, ఇతరోపాయము లన్నియు కట్టుబడి

నపుడు, శ్రీ శాస్త్రిగారికి టెలిగ్రాము పంపుటయు, ఆ తంతి చేరీ చేరక మున్నే ఇచట సౌఖ్యము గలుగుటయు గలదు.

శ్రీ శాస్త్రిగారు వ్యక్తులకును, రుగ్మతలకును ట్రీట్మెంటు చేయుటయే గాక దేశము మొత్తమును పీడించుసమస్యల సుఖపరిష్కారమునకై గాఢమైన తపస్సు చేయుటయుగలదు. 1946 ప్రాంతమందలి రాయలసీమ కరువునుగూర్చియు, 1947 భారత దేశ స్వాతంత్ర్యమునుగూర్చియు వారు చేసినఅమోఘ తపస్సును, అందు వారు పొందిన దివ్యానుభూతులును మఱువ రానివి. ఈసందర్భమున గాంధిజీ ఉపవాసములలో శ్రీశాస్త్రి గారు వారి క్షేమమునకై యెంతగానో కృషి చేసెడివారని వెల్లడించక యూరకుండఁజాలను. శ్రీశాస్త్రిగారు తమ సహజ వినయశీలమువలన నిట్టివి బహిరంగపఱచెడివారు కారు. దేహములు రెండు గాని ప్రాణ మొకటే యన్నంత గాఢాభి మానముతో గాంధిజీని వీరు ప్రేమించెడివారు. ఆయన అహింసాతత్త్వమును, హరిజన సంస్కరణ, దేవాలయప్రవేశ ఉద్యమములను బలపఱచెడువారు. ఆ యద్భుత విశేషము లెల్ల ప్రకటించవలసినదే! గ్రంథవిస్తరభీతిచే వాని నన్నిటిని వదలితిని. వారి పరిచయు లెల్లరు వాని నెఱుగుదురు.

శ్రీ శాస్త్రిగారివలెనే పలువురు భృక్తరహిత తారక రాజయోగమున దీక్ష బడసిరి. వారెవరుగాని ఇంతటి పట్టు దలతో, విజయవంతముగా నిత్యము ట్రీట్మెంటు చేయుట నే నెఱుఁగను. వారిలో కొందరికి ట్రీట్మెంటు పద్ధతిని గూర్చి వేఱు అభిప్రాయములు గూడఁ గలవు. ఒకటి—ట్రీట్మెంటు

నయమగునట్లు అనుగ్రహింపుమని కరుణాసముద్రుఁడైన భగవానుని వేడికొని, కనులు మూసికొని శరీరములో నేమి జరుగునో సాక్షిమాత్రముగ గమనింతురు. కొందఱికి వింత వింత సుందరతరదృశ్యములు కనుపడును. కొందరికి శరీరమున నొవ్వు గలభాగములం దేదియో కదలించినట్లును, సవరించినట్లును తెలియనగును. కొందఱు చీకుచింతలు మఱచి హాయిగా నిద్ర జెందుదురు. ధ్యానానంతరము శరీర ముత్సాహముగను, బాధావిహీనముగను ఉండును. కొన్నిపూట లిట్లు జరగినచో క్రమస్థిరారోగ్య మేర్పడును. ఎప్పటికప్పుడు ధ్యానసమయమున జరగిన విశేషము లన్నియు రికార్డు చేయఁబడుచుండును.

ఒకప్పుడు ఒకరి యనారోగ్యకారణము మానసికము అయి యుండవచ్చును. అట్టియెడ నాకారణము నన్వేషించి యెరుకకుఁ దెచ్చుకొని దిద్దుకొన్ననేగాని ఆ యనారోగ్యము చక్కబడదు. శారీరకమైనను, మానసికమైనను అనారోగ్య స్వరూప మంతయు చికిత్సకునికి అవగాహన కానిదే చక్కబడదు. ఇందునుగూర్చిన అద్భుతమైన విశేషము లెన్నియో చికిత్సకై వచ్చినవారు రికార్డు చేసినవే చాల గ్రంథము కలదు—

దగ్గర కూర్చున్న వారికే గాక శ్రీ శాస్త్రిగారు సుదూరమున నున్నవారికిగూడ చికిత్స జరపుటయు, ఆశ్చర్యకరముగ వా రారోగ్యము పొందుటయు గలదు. ఒకప్పుడు ప్రమాద సమయ మని తోచినపుడు, ఇతరోపాయము లన్నియు కట్టుబడి

కారణము వారి అపారకరుణాస్వభావమే. కాని ట్రీట్మెంటు చేయువారికి ఆయా రోగుల బాధలు శారీరకముగా ఛాయా మాత్రము కల్గుటయు నిజమే. 1926 ప్రాంతములో శ్రీ శాస్త్రిగారు బాహాటముగా, నిత్యకృత్యముగా ట్రీట్మెంటు నవలంబించినపుడు పలువురు మిత్రు లీ కారణమును జూపి వారింపఁజూచిరట! ఆనాఁటిధ్యానములో శ్రీ శాస్త్రిగారు తమ గురుదేవులతో నీరీతి విన్నవించిరట— "నిజముగా పరులబాధ తొలఁగి ఆకారణమున నాకు బాధ కల్గినను సమ్మతింతును ఆతొలఁగించునది నేనుకాదు. నా వెనుక నీవే దాగియున్నావు సర్వదయామయుఁడ వైననీవు నావలన పరులబాధలను తొలగించి నన్ను బాధలో ముంతువని నేను వెరతునా? నీ వెనుక నేను దాగ నేరనా?" ఈ విషయమునే దెలుపుచు శ్రీ శాస్త్రిగారు రచించిన పద్యములు :

స్వామీ అంతరనిలయా స్వయం వ్యక్తమై వెలయ
నాయజ్ఞానావరణము నాశముఁ జేయు మహాత్మా
నే నను నాయధమాధమ నిర్వాహము తొలగించి
నీలో నను గలపుకొని నెగడఁగదే పరమాత్మా.
నాలో గల వని యెఱుగక నానాబాధల పడితిని
త్రో వెతిగితి నిప్పటికి దుఃఖము తొలగెను దేవా.
దేవర నా కీదేహము దేవళమై వెలసినది
చక్కఁగ నెలకొని విశ్వస్వామిత్వము నెఱపగదే!
అద్దమువలె దేహం బిది యమలినముగ జేసికొని
నిద్దపునీ తేజము జగదుద్దీప్తము చేయగదే!

అనుక్షణము త్వన్మయతాహ్లాదము హెచ్చెడువిధమున
క్షణక్షణము మన్మయమై జ్వలియింపగదే దేవా!
అహంకార మమకారము లడగార్చి క్రమక్రమముగ
కరగజేసికొని నీలో కన్నతండ్రి! గడ తేర్చుము.
నాచాటున డాగియె దోబూచులాడు చున్నావా?
చూచితి నిక నే నేమఱ నీచాటున డాగెదను.
వెను కడుగిడ నిక నాథా! వెఱపు జెంద నిక నాథా!
కడ తేఱెద నిక నాథా! కల్యాణం బిక నాథా.

ఆ నాఁటి నుండి శ్రీ శాస్త్రిగారు దేహమును వీడు తుదిక్షణమువఱకు నేకదీక్షతో ననేక భయంకరజాడ్యములను మాన్పిరి. నిజముగా ట్రీట్మెంటువలన నెట్టి యపకారమైన జరగియే యున్నచో వారు భౌతిక కాయము నెన్నడో వీడియుండవలసినది. క్షయ, జలోదరము, ఉబ్బసము, మెనింజైటిస్, గుండెజబ్బు, పాముకాటు మున్నగు ఉపద్రవముల నెన్నింటినో వారు చక్కబరచిరి. ఈ యోగచికిత్సావిధానమున వారికి పాతిక సంవత్సరములకు మించిన యనుభవము గలదు. అందు వారే పరమ ప్రామాణికులు!

విశేషించి వారిట్లు చెప్పెడువారు. "పరుల యనారోగ్యములను సవరించునెడ మన యనారోగ్యములు కూడ తొలగును" అని. ఇది మాలో పెక్కురకు అనుభవపూర్వకముగా విదితమైన విషయము.

"దయాగుణము బలవంతముగా తెచ్చిపెట్టుకొనునది గాదు. అది ఆకసమునుండి పుడమిపై పడు చల్లని జల్లువంటిది.

దయఁ జూపువానిని, దయఁ బడయువానిని అది ద్విగుణముగా వర్ధిల్లఁజేయును'' అని మహాకవి షేక్స్పియరు చెప్పినది అక్షరశః నిజము.

"The quality of mercy is not strain'd ;
It droppeth as the gentle rain from heaven
Upon the place beneath ; it is twice blest ;
It blesseth him that gives and him that takes: "

మరియు జీసను చెప్పినట్లు,

"Blessed are the merciful : for they shall obtain mercy."—Mathew, V, 7.

రెండు:—ఈ యోగము ట్రీట్మెంటుకై యేర్పడ లేదనువారికి శ్రీ శాస్త్రిగారు ట్రీట్మెంటులే లేనిచో నిది యెవరికి కావలయును? అని సమాధానము చెప్పెడివారు. అభ్యాసకాలమున శరీరమున జరుగు కొన్ని స్పందనముల కొఱ కెవ్వరు దీని నాశ్రయింపరు అని పలికెడువారు.

ఇంతకు శ్రీ శాస్త్రిగారి సాధన వారి ప్రకృతి ననుస రించి విశిష్టమార్గ మవలంబించె నని తోఁచును. ఆత్మచింతన పథము కూడ సత్యదయోపకార సార్థకముగ నుండవలె నని వీరి నిశ్చయము. వీరి ఆత్మార్పణా విధానము జీమూతవాహ నుని కథను, బౌద్ధ జాతక కథలను స్మృతికిఁ దెచ్చును.

వీరి కడ ట్రీట్మెంటు పడయఁగోరి చేరినవారు ఆరోగ్య మును బడసిన పిమ్మట తమ కారోగ్యమును ప్రసాదించిన దివ్యతత్త్వమును అన్వేషించెడివారు. మఱియు తమ బాధ నెపముగ వారు సర్వాంతర్యామి నెఱుకకు దెచ్చికొన ప్రయ

త్నించెడివారు. ఒరుల క్లేశము నపనయించుటకు చికిత్సకుఁడు వారితో నైక్యతను భావించనిదే ఫలము కలుగ దని వ్రాసితిని. ఇట్టియెడ ట్రీట్మెంటు అనేకముగా గన్పట్టుచు నేక మగుపదార్థమును గురుతించుటలో నొక యభ్యాసముగ పని చేయుచున్నది. మనలను మనము చూచికొనుట కేర్పడిన భృక్తరహిత తారక రాజయోగసాధనకు ట్రీట్మెంటు పద్ధతి సహాయకారియే యగుచున్నది. అవసరముకూడ నగుచున్నది.

మఱియు—ఇతరుఁడు బాధపడుచుండఁగా చూచి యోగి యూరకుండు టెట్లు?

"ఆత్మౌపమ్యేన సర్వత్ర సమం పశ్యతి యోఽర్జున
సుఖం వా యది వా దుఃఖమ్ స యోగీ పరమో మతః"

భగవద్గీత VI. 32.

"ఓ యర్జునా! ఎవఁడు సుఖములోను దుఃఖములోను సర్వులను తనవలెనే చూచునో వాఁడు పరమయోగి" అను భగవద్గీతాప్రబోధమును గూడజ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొందము గాక!

భృక్తరహితతారక రాజయోగము

శ్రీ శాస్త్రిగారు ట్రీట్మెంటులో భాగు చేసిన వారితో ఆ భాగు చేయునది తాము కామనియు సర్వాంతర్యామి, సర్వదయామయుఁడు నగు ఈశ్వరుఁడే యనియు చెప్పెడివా రని వ్రాసితిని. వారి గురుదేవులే సాక్షాత్పర బ్రహ్మము! కాని వారి పేరైన ఎన్నడును ఉచ్చరించెడివారు కారు. కారణము – ఈ యోగమును గూర్చి ప్రచారము చేయవల దని సాధకులను వారి గురుదేవులు శాసించియుండు

టయే! చరమదశవరకును శ్రీ శాస్త్రిగారీ నియమమును పాటించెడివారు. అంతియేగాక ఆ యొరవడినే తమ్ముగూర్చి గూడ ప్రచారము నిరోధించెడివారు శ్రీ శాస్త్రిగారు. అందు చేతనే లోకమున వారి కృషి తెలియఁదగినంతగా తెలియఁ బడలేదు. వారివలన ఉపకారము పొందినవారిలో కొంద ఱును, వారి యాంతర్యము నెఱిఁగిన మిత్రులు కొందఱును పత్రికాముఖమున వెల్వరించిన దుఃఖపు వెల్లువవలననే పలువురు మొదటిసారిగా వీరు యోగసాధకులని తెలిసికొనిరి. ఎవఁడు లోకమును వీడిన పిమ్మట లోకము వానిని కృతజ్ఞ తతో స్మరించునో అట్టివాని పుట్టువుగదా ధన్యము!

శ్రీ శాస్త్రిగా రవలంబించినది భృక్తిరహితతారక రాజయోగము. దీనిని 1910 లో కుంభకోణమున నొక మహాపురుషుఁడు స్థాపించెను. వారి నామాక్షరములే ఈ యోగమునకు మూలమంత్రము. వారిని స్మరించి నమస్క రించినవారికి బ్రహ్మజ్ఞాన మిత్తు నని వారిప్రతిన. బ్రహ్మైక్య మును పడయవలసినది ఏదో సమాధిదశలోనో లేక దేహము విడచిన పిమ్మటనో గా దనియు, ఈ ప్రజ్ఞతోనే ఈ లోకము ననే ఈ దేహముతోనే యనియు వారి మతము. వీరు చెప్పిన వానిని బోలినకొన్ని విషయములు పూర్వగ్రంథములం దుండవచ్చును. కాని వీరు ఏ గ్రంథముపైనను ఆధారపడి యీ యోగమును ఆరంభింపలేదు. అది కేవలము నూతన సృష్టి! వీరు సర్వస్వతంత్రులు! మిగుల మహిమాన్వితులు! వీరి నీ మండలివారు సాక్షాత్పరబ్రహ్మముగా తలఁతురు.

పూజ, భజన, హారతి మొదలగు బాహ్యచిహ్నము లేవియు వీరు వలదందురు. వీరిని తలంచి నమస్కరించినచో శరీరములో యోగక్రియ ఆరంభ మగును. సాధకునివంతు సాక్షిమాత్రముగ తనలో జరుగుమార్పులను గమనించుటయే. ముద్రలుగాని, ఆసనములుగాని, ప్రాణాయామముగాని, హఠ యోగాభ్యాసముగాని అక్కఱ లేదు. వానిని నిషేధింతురు గూడ! అభ్యాసకాలమున ప్రజ్ఞ సాధకుని స్వాధీనములోనే యుండును.

ఆహారవిషయమున కఠిననియమము లేవియు లేవు. శరీరమునకు చల్లదనమును, పుష్టిని కల్గించుసాత్త్వికాహారము తీసికొనవలెను. సాధనకై ఇల్లు వాకిలి వదలరాదు. సన్యాసము పనికి రాదు. ఎవరివృత్తి వారు సాగించుచునే సాధన చేయవలెను. సాధకులు తమ్మితరులు గుఱుతించుటకై ఎట్టి యార్భాటమును ప్రకటింపరాదు. ఈ సాధనవలన అనేక మహత్తులు లభించును. వీని నెన్నఁడును దుర్వినియోగము చేయరాదు. మఱియు అవి ప్రధానములును గావు. ఈ యోగ గౌరవమునకు తగినట్లు సాధకులు తమ ప్రవర్తనను నీతి మార్గమున నడపించుకొనవలెను.

ఇంకను ఈ యోగమును గూర్చి వ్రాయఁదగిన దెంతయో కలదు గాని ప్రస్తుతమున కింతయే చాలు నని విరమించుచున్నాను.

గుంటూరు
ఖర
శ్రావణ బహుళ విదియ

కొత్త వెంకటేశ్వరరావు.

C. V. V.

నమస్కారము

ప్రజ్ఞాప్రభాకరము

శ్రీ నిరంతరానందనిశ్రేయసార్థ
సాధకము, సర్వకిల్బిషబాధకము, స
మగ్రవిజ్ఞానదము, మహామహిమఘనము
శరణ మగు మాకు సద్గురుచరణయుగము.

౧

ఉపక్రమము

సత్యజ్ఞానానందాత్మకమగు పరతత్త్వము తత్ప్రీతి కూలగతితో అవివేకజీర్ణారణ్యమున జిక్కి చీకాకు పడు చున్న యనదను నన్ను త్రోవకు దెచ్చి కాపాడిన తీరును మిత్రగోష్ఠిలో విన్నవించుకొనుటకొఱకే నా యీ గ్రంథ రచన ప్రయత్నము. దీని రచనమున నాకు పురుషోత్తముం డగు గాంధి స్వచరిత్ర రచనావిధానము దారిదివ్వె. గులాబి మొగ్గను గడుపునం బెట్టుకొని దాని గ్రమ్ముకొని కఱకు నూగు తోడిమ ప్రేకే తొలుత గానవచ్చినట్టుగా ఉపక్రమమున

నిందు ప్రభాకరనామకుఁడ నగు నేనే కానవత్తును గాని, నాలోని దివ్య తత్త్వపుఁ బూవు వికాసము చెందిన పిదప, నది సువాసనను సౌకుమార్యమును వన్నెలను వెలార్పఁ జొచ్చిన పిదప, దాని గొని యానందింపఁ గోరువారికి నేను తత్ప్రదర్శకుడనుగానే, యంగుళీగ్రాహ్య మగు తొడిమను గానే యడుగునఁ బడి యుండి కానవత్తును. అప్పు డిది ప్రజ్ఞా చరిత్రమే కాని ప్రభాకర చరిత్రము గాదు. ప్రభాకరచరిత్ర మయినను ఆ ప్రభాకరుడు తొల్లింటి నేను గాక వేఱొకఁడే.

పరుషము నిష్ప్రయోజన మబద్ధ మనార్యము చేరరాదు నా
విరచనలందు, డెందము పవిత్రముగా విలసిల్లి సత్యసుం
దరము పరార్థయుక్త మగుతత్త్వము నే వెలయింపఁగావలెన్,
గురుచరణారవిందములకుం బ్రణమిల్లెద నట్టి నేర్మికై.

జననాదికము

సర్వజిన్మాఘ బహుళైకాదశీ మంగళవారమున ఉదయాది 19 గడియలకు జ్యేష్ఠాచతుర్థ చరణమున—క్రీ. 1888 ఫిబ్రవరి 7 వ తేదిని – కృష్ణాతీరమున పెదకళ్లేపల్లి గ్రామమున నేను జన్మించితిని. నా జాతకచక్రము జన్మకాల ఘటికాది వివేచనతో నా బాల్యమున మా నాయనగారు వ్రాసియుంచినది కలదు గాని- నేను దాని నెల్ల నిం దుదాహరింప వల దనుకొంటిని. జోస్యులకు దాని పరిశీలనపు టలజడి వలదని నా కోరిక.

మా యూరు పూర్వము వేదశాస్త్రాది విద్యావిదులగు విప్రులతో సర్వ వర్ణములవారితో విలసిల్లినది. నా పసితనము నాఁటికిఁ గూడ వేద శ్రౌత సాహిత్య విశారదు లనేకులు మా గ్రామమం దుండిరి. శ్రీవత్స గోత్రు లగు వెలనాటి వైదిక బ్రాహ్మణుల వంశము నాది. శేషమ్మ మా తల్లిగారి పేరు. సుందరశాస్త్రి మా తండ్రిగారి పేరు. ఆ పుణ్యదంపతులకు నలువురు పుత్రులు, నలువురు కుమార్తెలును కలిగిరి. నేఁటికిని సోదరులము నల్వురము సుఖముగా నున్నాము. నాకు అక్కగారు అన్నగారు నిద్దఱగ్రజులు. తర్వాతివా రవరజులు. మా తల్లి పరమసాధ్వి.

మా తండ్రిగారు కొంత కొంతగా స్మార్త వైదిక జ్యోతిష శిల్ప సంస్కృత సాహిత్యముల నేర్చిన వారు. ఆంధ్ర

మున మంచి సాహిత్యమును కొంచెము కవితా పరిజ్ఞానమును గలవారు. వైద్య విద్యా విశారదులు. పారంపర్యముగా పురోహితత జీవిక యయినను మా తండ్రిగారు ప్రధానజీవిక వైద్యముగా వర్ధిల్లిరి. మా తల్లిదండ్రులు పరస్పరము ప్రేమ మయులు. వివాహమయిన తర్వాత వారెన్నడు భిన్నస్థలము లలో నెక్కువ నాళ్లు వసించి యెఱుగరట!

దంపతులు గాఢానురక్తులగుచో, సత్సంకల్పులగుచో, రసభావానందమయు లగుచో తత్సంతానము చిరంజీవిత్వాది గుణగణ్యమై వెలయఁగల దని ఇటీవలి నా గట్టి యెఱుక. ఇందు కెన్నో తార్కాణ లెఱుఁగుదును.

మా తల్లిదండ్రుల ప్రగాఢానురాగము తత్సంతాన మగు మా కింతదాఁక క్షేమారోగ్యాదికము ప్రసాదించిన దని నా విశ్వాసము. మా తండ్రిగా రెనుబదిమూఁడేండ్లు నిరామయ దీర్ఘజీవితము గడపిరి. వారి తండ్రిగారును నెనుబదిమూఁడేండ్లు జీవించిరి. మా తాతగా రవసానకాలమున కుమారుని బిలిచి "నాయనా! నీవును నావలె నెనుబదిమూఁడేండ్లు జీవించ గల" వని మా తండ్రిగారి నాశీర్వదించి రట! పలుమారులు మా నాయనగా రీ యాశీర్వాదమును జెప్పుకొనుచుండెడి వారు. వారి యాశీర్వాదము మా తండ్రిగారియెడ ఫలించి నది! మా తల్లిదండ్రులు సంపన్నులు కారు గాని సంపన్నుల కంటె సుఖముగా జీవిక గడపిన వారు. పుత్రపౌత్రాదులతో మా యూర మా యిల్లు దోసతోటవలె నుండెడిది. మా యింట మా నాయనగారు నూటెంటిదాక జన్మోత్సవములు వారి కాలమున జరపినట్లు లెక్కించుచుండెడివారు.

3

బాల్యస్మృతులు

ఒకనాఁడు తోడిబాలురతో గోచికూడ లేక వీధిలో చింపిరి కాగితముల నేఱి యేదో పిచ్చి చదువు చదువుకొనుచుండఁగా నన్నుఁ జూచి పుణ్యమూర్తి కొట్టరువు సుందరరామయ్య పంతులుగారు (వారు మా యూర నేఁబది యేండ్లకుఁ బైబడిన కాలము బడి పంతులుగా నెలకొని యూరి వారి కందఱకు ప్రాథమిక విద్య నేర్పిన సచ్చరిత్రులు.) నా చేయి పట్టుకొని ఇంటికి గొనివచ్చి మా మాతృశ్రీ నడిగి గోచి గొని తానే మొలత్రాటికి దాని దగిలించి బడికి గొనిపోయి రెండు మూఁడు నాళ్ళలోనే అక్షరజ్ఞాన మలవరిచిరి. తర్వాత వారిచేతనే మా తండ్రిగారు నా కక్షరాభ్యాసము జరపించిరి. నన్ను నే నెఱుగుటకు ఇది నా తొలిగుర్తు.

బడిలో నేదో చదువు సాగినది. అన్నింట నేనే మొనగాఁడను. లెక్కలు మాత్రము నిండుసున్న. తెలుఁగన్న వెఱ్ఱి తీపు. బడిలోని యుపాధ్యాయులు నాచే పద్యముల జదివించుచు సంతోషించుచుండెడివారు. సంగీతముతోడి చదువు నాఁటికి నేఁటికిని గూడ నాకుఁ గొఱుకఁబడని మెఱిక బియ్యమే! సంగీతము లేకున్నను సందర్భస్ఫూర్తి గలుగునట్లు పసినాట లెక్క కెక్కుడుగ పద్యములు నేను చదువఁ గల్గుట యుపాధ్యాయులకు ముచ్చట గొల్పెడిది. మా చుట్టుపట్టు గ్రామము లన్నింటికంటె మా యూరనే మా యింటనే

సంస్కృతాంధ్ర నిఘంటువులు ధర్మశాస్త్రాది గ్రంథ సంచయము నధికముగా నుండెను. గ్రంథములకై యనేకులు మా యింటికి వచ్చెడివారు. అర్థ మయినంతవఱకు మా యింటఁ గల గ్రంథముల నెడతెగక నేను చదువుచుండెడివాఁడను. మా తండ్రిగారు తెలుఁగు మఱుఁగులు కొన్ని తెలియఁ జెప్పుచుండెడివారు. ఈ ముచ్చటలఁ బడి నేను ఇంగ్లీషు చదువు నిరాకరించితిని. సంస్కృతాంధ్రము లగుచో స్వగ్రామముననే కొన్ని గంటలే చదువఁదగుట, ఇంగ్లీషుకు తల్లిదండ్రులను, సుఖ భోజనమును విడిచి పెద్దయూరు బందరు పోవలయుట, పదికొండు గంటలనుండి అయిదు గంటలదాఁక స్కూలుకు పోయి చదువవలయుట, ఊరిలోని మిత్రగోష్ఠిని విడువవలయుట దుఃఖకరములుగా నా కపుడు తోఁచినవి. నిర్బంధించి మా తల్లిదండ్రులు నన్ను గ్రామాంతరమునకుఁ బంపఁజాలరైరి. పుత్రవాత్సల్యమును, భోజనాది సౌకర్యములు గ్రామాంతరమున కల్గింపఁ గల ధనసంపత్తి లేమియు దానికిఁ గారణములు.

స్వగ్రామముననే బ్రహ్మణ్యులయిన మద్దూరి రామావధానులుగారి దగ్గఱ సంస్కృతము, నింట తెలుఁగు చదువసాగితిని. పుణ్యమూర్తులు, ప్రాతస్స్మరణీయులు మద్దూరి రామావధానులుగారు మా తండ్రిగారు నాబాల్యమిత్రులు. సమవయస్కులు. బ్రాహ్మముహూర్తమున నిద్రలేచి సరిగా వేళకు సంధ్యావంద నాగ్నిహోత్రాది ప్రాత రాహ్నికములు నిర్వర్తించుకొని ఒక గంటసేపు ఉంఛవృత్తి నెఱపి, తొమ్మిది గంట లగుసరి కింటికి వచ్చి, మాధ్యాహ్నికము నిర్వర్తించు

కొని పది కొట్టక పూర్వమే సుఖముగా భోజనము చేసి, విశ్రాంతితో విద్యార్థులకు పాఠములు చెప్పుటతో శ్రీవారు సత్కాలక్షేపము జరుపుచుండిరి. పదిగంటలలోగా భోజనము కానిచో వారి కొంటికణత తలనొప్పి వచ్చును. వారతి సుకుమారశరీరులు. వారిని గూర్చి మా తండ్రిగారిని గూర్చి నాఁడు మా యూరి వారిట్లు వాకొనుచుండువారు. రామావధానులు గారికి తన కనారోగ్యము కలుగుట ఊరి కంతకు అనారోగ్యము కలుగుట – సుందరశాస్త్రిగారికి తన కుటుంబమున కనారోగ్యము కలుగుట యూరి కంతకు ననారోగ్యము కలుగుట – అని. తమ, తమ కుటుంబపు టనారోగ్యములకు వీరు గజిబిజి పడునంతగా ఇతరుల యనారోగ్యముల గూర్చి వీరు గజిబిజి పడువారు కారనుట దీని తత్త్వము.

మా యింటి దగ్గఱనే సాలెవీధిలో సాలెవారు వారి గురువగు భావనఋషికి ఉత్సవము జరుపుచుండరి. నా వయస్సప్పటికి ఎనిమిదో తొమ్మిదో ఉండును. సంజవేళ 7, 8 గంటలప్పుడు భోజనము చేసి అక్కడ జరుగుచున్న యుత్సవమును జూచుట కేగి యట్టట్టే నేను మైమఱచి నేల వ్రాలి పోయితిని. అక్కడివారు మైమరుపాటు కలుగుచుండుట నా వల్ల విని నన్నింటికి గొనివచ్చిరి కాఁబోలును! ఎంతసేపయినదో! మా తండ్రిగారు దగ్గఱ శివకవచము పారాయణ చేయుచుండగా మెలకువ వచ్చెను. నా కేమియు బాధ గోచరింపలేదు. అంతే. అటుపై సాధారణముగా జాతర్లకు, దేవోత్సవములకు నే నంతగా వెళ్ళ నుత్సహింప కుండుటే జరుగుచు వచ్చినది. పై సందర్భమున నాకు మైమఱుపా టేల

కలిగెనో అప్పు డెవ్వరికిని నెఱుక కందలేదు. పెక్కేండ్లకుం దర్వాత నాకే అది తెలియవచ్చినది. అర్హాసందర్భమున దాని చెప్పెదను.

పదేండ్లవయసు రాక ముందే యిట్టిదీ మఱొక సంఘటన! మా యూర కలరా తీవ్రముగా వ్యాపించినది. ఊరిలో నీ దుర్వ్యాధి వ్యాప్తికి చింతించుచు గుమిగూడి సంభాషించు పలువురలో నేడు మాటాడినవారే రేపు దాని వాతంబడుట, మరణించుట జరుగసాగెను. గ్రామస్థు లెన్నెన్నో తంటాలు పడిరి. గ్రామదేవతలకు ఇతర దేవతలకు మ్రొక్కుకొనిరి. వ్యాధి కొన్నాళ్ళకు తగ్గిపోయినది. తగ్గినవెంటనే పెద్దయెత్తున నాయాదేవతలకు జాతరలు సాగించిరి. ఆ దేవతల యాకృతులు, వారిని గూర్చిన పంబవారికథలు, జంతుబలులు నాకు చాల రోతను భీతిని గొల్పసాగినవి. దేవత లిట్టివారా? ఈ అర్చన లేమిటి? అని నేను పలుకసాగగా చుట్టుప్రక్కలవారు దేవతలు నాపై కోపగింతు రని ఊరికి చెఱుపు చేయుదు రని మాటాడకు మని నాపై కోపగింపసాగిరి. ఆ జాతర తుదినాడు కొర్లంక యను పేరి దేవత కొకబండి గట్టి దానిమీఁద గసిగలలో పందిపిల్లల నైదింటిని గ్రుచ్చి అవి గిజగిజ కొట్టుకొనుచు మరణయాతన మనుభవించుచుండగా నూరేగించి యూరి బయట ఆయాదేవతల కంపకములు చేసిరి.

నాఁటి దుర్దర్శనము నేఁటికి కనుల గట్టినట్లు గానవచ్చుచున్నది. ఊరివారు జాతర సరిగా సాగె నని సంతసింపసాగిరి. గొప్ప సంక్షోభముతో నేను దుఃఖింపసాగితిని.

మరణమును గూర్చి, మరణానంతర స్థితినిగూర్చి, పుట్టుకను గూర్చి. పుట్టుకకు పూర్వస్థితిని గూర్చి, దేవతలను గూర్చి నిరంతర చింత నాకు రేగెను. పెద్దల నడుగజాల నైతిని. తోడి వయసువారికి నా గోడు తెలుపుట వ్యర్థమయ్యెను. వీని యాథార్థ్యము తెలియవలె నని రాత్రులందు భగవంతు నికి మ్రొక్కి కనులు మూసికొని సమాధానము ప్రతీక్షింప సాగితిని. కనులు మూసికొని చూడసాగగా చిమ చిమ చిమ్మ చీకటి నన్ను చుట్టుముట్టి మహాసముద్రమువలె గోచరింప సాగెను. దాని మధ్యభాగమున నే నున్నట్టు తెలియును. అనంతముగా నన్ను చుట్టు ముట్టి యున్నట్టి యీ యంధ కారము పొడుగుగా నున్నదా, చతురస్రముగా నున్నదా అని కూడ జూడ దొడగితిని. అది యేదో గోళాకారముగా నున్నట్టు తోచును. దాని నడుమ 'నేను ఉన్నాను, ఉన్నా' నన్న ప్రజ్ఞ మాత్రము మినుకు మినుకు మనుచు గజిబిజి పాటుతో దోచుచుండెను. ఎన్ని రాత్రులో యిట్లు నిద్ర పట్టు నంతదాక చూచుచునే యుంటిని. ఒకటే యంధకారము. భయంకరమయిన యీ యంధకారములో నే నున్నా నన్న యెఱుక, మెలకువ మాత్రము ధైర్యచ్ఛాయను గొల్ప సాగినది. అట్లు కనులు మూసికొని బైటకు జూచుచున్నట్లు చూచుటే కాని యప్పుడు నా దేహములోనికి జూచుకొనుట యన్నది నే నెఱుగను? అట్లు చూడలేదు. బైటి యంధకార గోళమున నుండి నా ప్రశ్నలకు సమాధానములు దొరక లేదు. నేను చచ్చిపోయితిని. తర్వాత! అనుకొనెడివాడను. అప్పు డీ

చీకటిలో నేను లేను అని తోచెడిది. బ్రతికి ఉన్నాను అను కొనెడివాడను. ధైర్యము తోచి మినుకు మినుకు మనుచు అణుమాత్రుడను ఉన్నాను—అని తోచెడిది. ఎంత తంటాలు పడినను ఇంతే. ఒకనాడు నాలో చర్చ. ఎందుకు పుట్టితిని? చచ్చితిని గనుక. ఎందుకు చచ్చితిని? పుట్టితిని గనుక. చచ్చి తిని సరే-మరల పుట్టకుండ రాదా? పుట్టితిని సరే-చావకుండ రాదా? తోచదు. ఇట్లు మనోమథనము జరగగా చివరికి తేల్చు కొన్నాను. నా పుట్టుక నే నెఱుగను. నా చావును నే నెఱుగను. అంతా చీకటే. ఇప్పు డేదో నేను ఇట్లు మినుకు మినుకు మనుచున్నాను. ఇది ఆరిపోతే ఏ మవుతుందో తెలియ లేదు. వెల్తు రెక్కడున్నది? నే నున్నా నని మినుకు మినుకు మను అణుమాత్రపు వెల్తురే యున్నది. ఇది ప్రజ్వరిల్ల రాదా? ఈ చింత హెచ్చయినది. జాతరలమీఁద రోత మఱీ హెచ్చినది.

ఆ కాలముననే అప్పటికి నాకు పదేండ్ల వయ సుండునో, ఉండదో మాయూర శివరాత్ర్యుత్సవము గొప్పగా సాగును. మా చుట్టుపట్టుల యూళ్ళ కెల్ల మాయూరు గొప్పశివ క్షేత్రము. అక్కడ నాగేశ్వరస్వామి యని శివలింగ మున్నది. అమరావతివలె నదియు ప్రాచీన శివక్షేత్రము. ఎంత ప్రాచీన మయినను నది బౌద్ధమత వినాశ చిహ్నముగా వెలసినదే యని నా నమ్మకము. అక్కడ శివలింగ మొక బౌద్ధస్తూపశిలయే యని యిటీవలి నా నిశ్చయము. అక్కడి దేవాలయమున అర్ధ ధర్మచక్రములు గల బౌద్ధస్తూప శిల లున్నవి. కంటకసేల (గంటసాల) స్తూప విధ్వంసనానంతర

మక్కడి స్తూపశిలలు చుట్టుపట్టుల దేవాలయ నిర్మాణముల కుపకరించినవి. గంటసాలస్తూపపు సూచీశిల యొకటి మంగి యువరాజు శాసనశిలగా మారినది. క్రీ.శ.6,7 శతాబ్దములకే బౌద్ధస్తూపములు గొన్నియైనను విధ్వంసము చెందినవనదగును. మా యూరి శివలింగము జనమేజయ సర్పయాగస్థానమందు అనంత, వాసుకి, తక్షక, కర్కోటక, మహానాగకుమారుల చేత సుప్రతిష్ఠిత దివ్యలింగ మని పదుమూఁడవ శతాబ్దినాఁటి శాసన మున్నది.

ఒక శివరాత్రినాఁడు–జగజ్జ్యోతి వెలిగించువేళకుఁ జాల ముందుగానే నే నక్కడకు జేరితిని. కొన్ని మణుగుల నేతి కుండులో గొప్ప జ్యోతి వెలిగించిరి. నేను తిరిగి వచ్చుటలో గోపురద్వారమున జనసమ్మర్దములో నలిగి పోయి క్రింద పడితిని. నామీఁది నుండియే జనము నన్ను చింపిరిగుడ్డను దొర్లించుకొనుచు నడచినట్లు నడవజొచ్చిరి. చచ్చితి నను కొంటిని. ఊపిరాడదు. ఎట్లో నన్ను కాళ్ళతోనే దొర్లించుచు గోపురద్వారము వెలికిపో పడదన్నిరి. బయటకు వచ్చిన తర్వాత నెమ్మదిగా ఒంటరిపట్టుకు దొరలి చాలసేపు విశ్రాంతి గొన్నపై చక్కబడితిని. నాటినుండి గుళ్ళు గోపురములు జాతరలు నాకు దూరమయినవి.

మఱొకప్పుడు మాచుట్టుపట్టుల యూళ్ళ నెల్ల ఒకా నొక యలజడి రేగినది. అది యిట్టిది–ఒకనాఁ డుదయమున నుండి సాయంకాలము దాఁక ఊరివా రెల్లరు ఊరివెలుపల వసించి అక్కడ వంటలు చేసికొని దేవతలకు నైవేద్యము

చేసి భుజింపవలయును. ఇంటి వాకిటితలుపులమీాద శ్రీవైష్ణవ నామ మంటించవలెను. మెడలో సొరకాయ పెంచిక కట్టుకో వలెను. అట్లు చేయకున్నచో మహానర్థము వచ్చును. ప్రతి యింటివాకిటి తలుపులమీాద నామములు వెలయించిరి. ఎక్క డివో యెండు సొరకాయ బిళ్లలు (అమ్మిరి గాబోలును) వచ్చినవి. జందెములకు, మెడహారములకు, మొలత్రాళ్ళకు నందఱు వానిని కట్టుకొనిరి. ఊరివెలుపల వంటలకు పయన మగుచుండిరి. మానాయనగారు రెందుకు ప్రతికూలురు–ఊరివెలు పల కందఱును వెళ్ళిన పిదప దొంగ లూరు దోచుకోగల రని. మునసబు కరణాలు దైవభీతితోనే జాగ్రత్త వహింతు మని మాట యిచ్చిరి. కొంద ఱెవ్వరైన నూరు విడువకున్నచో తర్వాత నేదేని యాదృచ్ఛికముగానే ఆయెను – గ్రామమున కీడు దాపరిల్లినచో దాని తాకిడి ఊరు విడువని వారిమీాఁద పడగలదు. కాన మాఱుమాటాడక యూరువిడిచి వెళ్ళవలసి నదే యని యందఱు తీర్మానించుకొనిరి. మేము మాత్రము యింట పులిహోర చేసికొని యది మూట గట్టుకొని ఊరి వెలుపలకు వెళ్ళి అక్కడ దేవతకు దాని నివేదించి భుజించి యింత మజ్జిగ త్రాగి యింటికి రాదగు ననుకొంటిమి. న న్నందుకై కరివేపాకు తెచ్చి పెట్టు మనిరి. ఊరిలోని వా రందఱు నాహారసామగ్రులతో నూరివెలుపలకు వెళ్లుచుండిరి. దొడ్డిలో కరివేపచెట్టు గల బ్రాహ్మణుల యింటికి వెళ్ళి కరి వేపాకు నడిగితిని. వారు నూరివెలుపలికి పయనమగుచుండిరి. 'కరివేపా కీయ వీలులేదు. మేము వెళ్లుచుంటి' మనిరి. నేను

దొడ్డిలోనికి వెళ్ళి గోసికొని పోవుదు నంటిని. 'తలుపులు తాళములు వేసినాము. వల్లగా' దనిరి-దొడ్డివైపున వెళ్ళి కోసి కొందు నంటిని-వల్లగాదు పొమ్మని వారు వెళ్ళిపోయిరి. నేను దొడ్డివైపునకు వెళ్ళి చెట్టుకేసి చూచుచుంటిని. కొందఱు నన్ను జేరవచ్చిరి. కరివేపాకు కావలె నంటిని. ఎందు కనిరి? ఈ దేవతకు ద్వారమున కరివేపమండ కట్టవలె నట! అందుకు గావలెనంటిని. అంతే. నాకొకమండ గోసి యిచ్చిరి. తర్వాత ఒకరొకరే ఒక్కొక్కమండ చొప్పున విఱుచుకొని కొనిపోయి ద్వారతోరణముల కెక్కించిరి. చెట్టున ఒక ఆకేని మిగుల లేదు. మరునాఁ డింటివారు వచ్చి ఆ దుండగము నేను చేసిన దని గుర్తించి నన్ను దండించినంత నిందించిరి. నే నబద్ధ మాడినందుకు ఫల మనుభవించితిని.

దైవముపేర సంఘమున అలజడి పుట్టించుట సుకర మనీ, అది దిద్దు టంత సుకరము గాదనీ, సంఘము విద్యా విజ్ఞానవంతమై మొత్తముమీఁద వర్ధిల్లిననే గాని యిట్టి చెట్టలూ దొలగింప సాధ్యము కాదనీ విన్నవించుటకే ఈ విషయముల నిక్కడ వ్రాసితిని. మతము, వైద్యము, జోస్యము, ధర్మము, ఆచారము ఇత్యాది సంప్రదాయ సంకేతములతో చెడుగు లెన్నెన్నో సంఘమున దిద్దఁ గుదురనివై మొద్దువారి కదల కున్నవి. వ్యాపించుచున్నవి. మూఢవిశ్వాసముతో వాని ననువర్తించులోక ముండుటచేఁ దత్ప్రచారకులు వానిని స్వయము విశ్వసింపకపోయినను వాని వలని లాభముచే లోకమున పలుకుబడి సాగించుకొను

చున్నారు. కొందఱు సగ మెఱుకతో నన్నింటిని బాటించు చున్నారు.

ఇటీవల జరగినవిషయ మొకటి.

నామిత్రున కొకనికి ముక్కులో పెద్దకురుపు లేచినది. ఆతని కాయుర్వేద వైద్యమునఁ గొంత నమ్మకము. మిత్రుఁ డొక ఆంగ్లవైద్యుఁడు దానిని ఆపరేషన్ చేసి సులువుగా దొలగింతు ననుచుండెను. వ్యాధితుఁడు పిరికివాఁడు. కూరగాయ దేశీయవైద్య మెఱిగినమిత్రుఁ డొకఁడు నఖమును అనగా చేతిగోటిని నువ్వులనూనెతో గాచి గోర్వెచ్చగా ముక్కులో రెండు బొట్లు వేసిన నది మాను ననెను. తోడనే ఆతని తల దన్నినమిత్రుఁడు ఇతరులగోటికంటె తనగోరు కత్తిరించి వేసికొనిననే మఱీ మంచిదనెను. నాకు వెఱ్ఱులు వేకులు నెత్తసాగినవి. ఇట్లంటిని. 'అతఁ డాపన్నుఁడు గానున్నాఁడు. అశాస్త్రీయముగా నెఱుక లేనిమొఱకు వైద్యములఁ జెప్పకుఁడు'. 'నే నెందఱకో ఈ వైద్యముచే ముక్కులో కురుపులు మాన్పితిని. ఎఱుక లేనివైద్యము కా దిది' యని తొలియాతఁ డనెను. రెండవయాతఁ 'డిది యశాస్త్రీయము గాదు. కొన్ని వ్యాధులకు తనశరీరములోని రక్తమునే ఒకచోటనుండి మఱొకచోట ఇంజెక్షన్ చేసి వ్యాధులు కుదుర్చుటను ఆంగ్లేయులు గుర్తించిరి కాదా! ఇది ఎంతో పూర్వమే మన వారు కనిపెట్టి సాగించిన విధానము. నేను నాకే కురుపు లేవగా నా చేతిగోరే వేసి కాచిన నూనెతో కురుపు మాన్పికొంటిని' అని నన్ను మాటాడకుండఁ జేసెను. నాలో ఇంతంతనరాని యశాంతి. ఇది బూటక మని. ఇది చేసిన రోగి చెడిపోక

పోయినను గుణము కల్గక పోవచ్చునని యారాటపడ సాగితిని. మద్రాసులో ఉన్ననాళ్ళవి. ఓరియంటల్ లైబ్రరీకి వెళ్ళి 'నఖము' గుణములకై వెదకితిని. అక్కడ ఆయుర్వేద వైద్యశాలలో పనిచేయుచున్న మిత్రున కిది తెల్పితిని. 'నఖ' మనఁగా చేతి గోరు కాదనీ, అది సుగంధద్రవ్యమనీ, నత్తగుల్లల వంటి జలజంతువుల గుల్లల మూతచిప్పయనీ యామిత్రుఁడు తెల్పెను. గ్రంథములఁ బరికించి దాని యాథార్థ్యమును గుర్తించితిని. వెంటనే రోగికి దాని నెఱిఁగించి మంచి వైద్యము చేయించుకో గోరితిని. తర్వాత ఆపరేషన్ జరగెను. ఆతఁడు స్వాస్థ్యము చెందెను.

అంతరంగమున విస్పష్టపరిజ్ఞానపుతీరు గోచరింపని వారు చేయు సాహసకార్యము లిట్టివి! ఎఱుక కందని వ్యాధిత శరీరమున నెఱుక కందనియౌషధమును జాలినంత యెఱుక లేనివారు ప్రయోగించుట, ఏదో జరగుచుండుటయుఁ గా వైద్యవిధాన మున్నది. అంతరంగమును ప్రీల్చుకొని యంత రాత్మాభిముఖముగా బయనించుచు సత్యజ్ఞానానందముల నంతలంతల ననుభవింప నలవడినవారి ప్రజ్ఞలే ప్రపంచోప కారకము లగుచుండును.

ఇంచుమించుగా నా పదియేండ్ల ప్రాయముననే నాకడ గొట్టుసోదరికిఁ జాల జబ్బు చేసినది. జీవితము నిలువదేమో యని యందఱు సందేహించు స్థితి కలిగెను. తర్వాతస్థితి యెట్లుండునో యని మాకు చల్దియన్నము వడివడిగాఁ బెట్టిరి. మాతో వావిడిచి చెప్పకున్నను ఇంటిలోని యలజడిని

గుర్తించి నేను బెంగతో నెవ్వరికిని గానరాకుండ గుడిలోని కరిగి యక్కడ నొకమూలలో రక్షించు మని యాబిడ్డను గూర్చి భగవంతునిగూర్చి యేమేమో ధ్యానింపఁజొచ్చితిని. ఇంటికి మధ్యాహ్నపుఁదిండికి రాలేదు. ఇంటిలో అలజడి కొంత తగ్గినది. రెండు మూఁడు విరేచనములయి బిడ్డ తేటగా నున్నది. అపాయభయము తొలఁగినది. అందఱును భోజనము చేసి నేను గానరాకపోవుట గుర్తించి వెదకసాగిరి. మిత్రులిండ్లలో నెక్కడను నేను గానరాలేదు. ప్రొద్దు గ్రుంకువేళ కావచ్చినది. మా నాయనగారికి వెఱపు కల్గినది. వెదకఁగా వెదకఁగా తుదికి గుడిలో నక్కియున్ననన్ను గనుగొని బిడ్డ క్షేమ మెఱిఁగించి చాల దుఃఖించి నన్నింటికిఁ గొనివచ్చిరి. పసితనము నాఁటినుండియు వ్యాధికి మృతికి నేను తార్మారయి పోయెడి వాఁడను. ఏమియు తోచక చేయఁగల్గినది లేక ఇంట నిలువలేక ఎవ్వరును గుర్తింపఁజాల రని గుడిలో నొక మూల నక్కి నాఁడు నేను దైవప్రార్థనము చేసితినే కాని దానికి ఫలితముండు నని యానాఁడు నే నెఱుఁగను.

మా నాయనగారు వైద్యవృత్తిలో రోగులకడ కటువుగా సొమ్ము పుచ్చుకొనుచుండిరి. ఒకసందర్భమున వ్యాధితుని యార్తికిఁ జకితుఁడ నయిననేను మా నాయనగారిని సొమ్ముకై నిర్బంధింపక మందీయఁగోరితిని. 'ముందు వ్యాధి కుదుర్చుఁడు. వానిచేత సొమ్మిపుడు లేదు. నెమ్మదిగా ఇయ్యఁగలఁడు. ఇయ్యకపోయినఁ బోనిండు. మీకు పుణ్యము దక్కు' నంటిని. రెండునిమిషములాలోచించి 'నాయనా! ఈ కాలి

న్యము మీమీఁది ప్రేమచేతనే నేను పూనవలసెను. నేనిట్టి కాఠిన్యము పూనకున్న సొమ్ము రాదు. అది యార్జించినఁ గాని మీపోషణము సాగదు. మీమీఁది ప్రేమ నన్నితరుల మీఁద నింత కఠినునిఁ గావించినది' అనిరి. కనుల నీరు గ్రుక్కుకొని యూరకుంటిని. ఆ సంభాషణము నాలో మఱపు రాక కుదుర్కొని నాఁటినుండి నన్ను వేధింపఁజొచ్చినది. దానినిర్వాహము ముందు తెలియఁగలదు.

పురోహితత - సదనుష్ఠానము

పురోహితవృత్తి నాకు మిక్కిలిరోఁత గొల్పినది. అది శాస్త్రగర్హిత మన్నకారణమునఁ గాదు. ప్రాచీనధర్మశాస్త్ర ప్రకారము చూచినచో నేఁడు బ్రాహ్మణు లవలంబించుచున్న వృత్తు లనేకములు శాస్త్రగర్హితములే! భృతకోపాధ్యాయత్వము, వైద్యము, గాయకత్వము, వడ్డివ్యాపారము మొదలయిన యింక నెన్నో యింతకంటె నీచము లగువృత్తులు ధనలబ్ధికై బ్రాహ్మణులు చేయుచున్నారు. అయినను అవి నిందితములు గాకున్నవి. అట్టిచో నిక బ్రాహ్మణులే చేయవలసినవి పూజరితనము, పురోహితత గర్హితము లేల కావలెను? సంఘమున కావశ్యకమైనకులవృత్తి యేది గాని గర్హితము గారాదు. అయినను పూర్వులెల్లరు నవలంబించిన దైనను పురోహితత నాకు సమ్మతము కాలేదు. అది నేఁడు వట్టిబూటకముగా సాగుచున్నది. నూటఁ దొంబదిపాళ్ళు పురోహితులను గోరువారు వారియం దాదరము గౌరవము లేనివారు. వా రేదో యలవాటును బాటించుచున్నా మన్న తృప్తికై కర్మ లాచరించుచున్నారే కాని పరమార్థబుద్ధితోఁ గాదు.

ఆ యాచరించుకర్మలును ప్రయోజనమును, స్వరూపమును సన్నసన్నగాఁ గోల్పోవుచు వచ్చి యర్థరహితములైన బాహ్యాడంబరములుగాఁ బర్యవసించినవి. నిజముగా వాని

యెడ శ్రద్ధగలవారు స్వయము వాని నభ్యసించి నిర్వర్తించు కోఁగలరు. అట్టివారు స్వయము పరమార్థబుద్ధితో నాచరించు చుండువారినే పురోహితులనుగా వరింపఁగలరు. పురోహితత వంశాచారముగా వచ్చుచుండుటచే నం దెన్నో భ్రంశములు చేరినవి. బ్రాహ్మణులలో వేయింటి కొక్కరయినను సరిగా నగ్నిహోత్రముల నుంచుకొనువారు నేఁడు లేరు. శ్రౌతసంప్రదాయమే యుత్సన్నప్రాయ మైనది. ఉపనయనమునాఁడు, వివాహమునాఁడు మాత్రము చేయునగ్నికార్యము, దానిని సరిగాఁ జేయనందుకుఁ బ్రాయశ్చిత్తములు, హోమములు పురోహితుని వింతపాటలు నాటలు నయిపోయినవి. కాళిదాసు నాటకములందు విదూషకుఁ డెట్టి పూజ్యత బొందినాఁడో నేఁడు వివాహోపనయనాది కర్మలందు పురోహితుఁడు నట్టి పూజ్యతనే పొందుచున్నాఁడు. ''అశ్రద్ధ పితాళ్ళకు ఆకతాయి తర్పణ'' మన్నట్టు అశ్రద్ధధానుఁ డయినగృహస్థునకుఁ దగినట్టే యవాకుల పురోహితు లేర్పడినారు. కనుక నీయవహేళిత వృత్తిలో ప్రవర్తింప రాదని, సంభావనలకు, భిక్షములకు నేనిది నేర్చితి నది నేర్చితి నని యాచనలకుఁ బోరాదని పసినాఁటనే నేను నిర్ణయించుకొంటిని.

నా కుపనయన మయినది. సంధ్యావందనాదికము నిర్దుష్టముగా నేర్చుకొంటిని. సంధ్యాభాష్యము చదివి యర్థము తెలిసికొంటిని. ఇంటిదగ్గఱనున్నచో నిక వైదికవృత్తికిఁ జొరపడవలసి వచ్చెడి దేమోకాని ఈశ్వరుఁ డనుగ్రహించెను. చల్లపల్లి విద్వాంసులు, మహర్షి కల్పులు శ్రీ అద్దేపల్లి సోమ

నాథశాస్త్రులుగా రప్పుడప్పుడు మా గ్రామమునకు విచ్చేయు చుండువారు. ఎడ్వర్డు పట్టాభిషేకము జరగినపుడు నే నేవో సంస్కృత శ్లోకములు రచించితిని. వారు విచ్చేసి నా రచన విని నన్నుఁ బ్రేమించిరి. వారు విజయనగరమున భీమాచార్యులుగా రను తర్క విద్వాంసులకడ సంగమేశ్వర శాస్త్రిగారితోఁ గలసి పెక్కేండ్లు తర్కశాస్త్రము నభ్యసించి తొలుత మా గ్రామమున నెలకొనఁగా నేదో తీవ్రానారోగ్యము కలుగఁగా మా నాయనగారు వారి కౌషధ మిచ్చి వ్యాధి కుదిర్చి రఁట! తరువాత వారు చల్లపల్లి చేరిరి. ఆ యనుబంధమున వారు మా యింటికి విచ్చేయుచుండువారు. వారిదగ్గఱఁ జదువుకొనుటకు నేను చల్లపల్లి చేరితిని. లఘుకౌముది చదువ నారంభించితిని. కాని వారు పాతంజల యోగసూత్రములను గూడఁ జెప్పిరి. అందుఁ జదివిన విషయములు నాలోఁ జొచ్చుకొని పోయి వింత యోచనలఁ గొల్పసాగినవి. వారు తెల్లవారుజామున నిద్రలేచి రాత్రి పండ్రెండు గంటలదాఁక ననుష్ఠానముతో తపోమయులుగా విరాజిల్లుచుండెడివారు. విద్యార్థుల మగుమమ్ము గూడనట్లు చక్కదిద్దఁ జూచుచుండెడివారు. కర్మానుష్ఠానముల మీఁద నా కేటికో శ్రద్ధ కలుగకపోయెను. బందరులో శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రులుగారు హిందూ హైస్కూలులో తెలుఁగు పండితులుగా నప్పు డుండిరి.

ఇంటివాకిటఁ గూర్చుండి నేను పాఠము చదువుకొనుచుంటిని. లోపల ఇల్లూడ్చుట జరుగుచుండెను. ఆదుమ్ము వాకిటికి వచ్చుచు నా మీఁదను సోకుచున్నది. 'సమ్మార్జనీ రజ

ష్చైవ శక్రస్యాపి శ్రియం హరేత్' అని కలదు. ఇక్కడే కూర్చుంటి వేమి యనిరి. చూడలేదు అంటిని. 'అది కాదు. శాస్త్రవిశ్వాసము లేదు' అనిరి. ఊరకుంటిని. వారవతలికి వెళ్ళిన తర్వాత 'దుమ్ము మీఁదఁ బడుట రోతే! నేను పుస్తకముమీఁది దృష్టితో ఉండి గుర్తింపఁజాల నయితిని. గురువులవారన్నట్టు నిజముగా నిట్టి శాస్త్రముమీఁద విశ్వాసము నాకు లేనట్టే ఉన్నది' అని యేదో ప్రక్కనున్న మిత్రునితో ననుచుంటిని. అది విని శాస్త్రులవారు నన్ను చీవాట్లు పెట్టిరి.

అనుభూతి - తద్వికాసము

ఏదో సందర్భములో నా పసి (అయిదు ఎనిమిదిసంవత్సరముల నడిమి) వయస్సుననే ఆంజనేయుని దేవళమున బ్రాహ్మణ సంతర్పణము జరుగుచున్నది. నేను నున్నాను. బీటలు వాసి శిథిలముగా నున్న గుడి తలుపుసందున నుండి యెవరో తొంగిచూచిరి. ఆరగించుచున్న లోనివా రది గుర్తించి గద్దించిరి. బైటిమనిషి వైదొలగెను. మే మందఱము భుజించి వెలికివచ్చితిమి. సాధు వొకఁ డాకొని యక్కడుండెను. 'నీవే కదా తొంగిచూచిన'దని భుక్తానులిప్తులగు మావా రడిగిరి. 'అగునండి! లోని సందడి విని గుడి కదా! లోని కలకలమేమో అని చూచితిని. భుజించుట చూచితిని. మీరు గద్దించితిరి. మీ భోజనానంతర మాకొన్నవానికి నా కింత యన్నము పెట్టుదు రేమో అని కూర్చుంటిని' అనెను. 'బ్రాహ్మణ సంతర్పణము చెడగొట్టితివిరా దుర్మార్గుఁడా' యని మావారు చెడదిట్టిరి. 'అయ్యా! మీ రింత యన్నము పెట్టిన నా కడుపు నిండునుగాని మీ భోజనము చూచినంత మాత్రమున నా కేమి యొలుకునండీ! లోన భుజించుట యెఱుఁగక చూచితిని' అనెను. 'ఇంకా భుజింపవలసిన బ్రాహ్మణు లున్నారు. అంతా ముగిసేదాకా నీకు పెట్ట వీలు లేదు. పో! తొలగిపొ'మ్మని ఒక మొనగాడు బ్రాహ్మణుఁ డుదరము నులుముకొనుచుఁ దిట్టెను. మిట్టమధ్యాహ్నము పన్నెండు గంటలవేళ! ఆ సాధువు కన్నీరుకార్చుచు ఆకసము

కేసిచూచి తలవాల్చి కేలుదోయి సూర్యభగవానునికి మోడ్చి 'తండ్రీ! నే నేపాపము నెఱుఁగను. నన్ను వీరు తిట్టుచున్నారు. సర్వసాక్షివి! చూచుచున్నావు! కనికరించు మో దేవా!' అని చేతి కుండికలోని నీటితో బిక్కమొగము కడుగుకొని యక్కడనుండి వెడలిపోయెను. ఆ సాధు వట్లు సూర్యునికి మ్రొక్కుచు మండుటెండలో మాడుచు నాడినపలుకులు నా గుండెలలో వేడిగా నాఁటుకొనెను. ఒడలు జలదరించెను. ఇంటికి వెళ్లినప్పటికి తీవ్రజ్వరము వచ్చెను. మూఁడునాళ్ళు చాల బాధపడితిని. ఆ బ్రాహ్మణుని ధౌర్త్యము, ఆ సాధువు జాలిమాటలు నాలో నా మూఁడు నాళ్లు నెంతో గందరగోళము గల్గించినవి. మా తలిదండ్రుల కీ గొడవ నేను తెలుపలేదు. క్రమక్రమముగా నా జ్వరము తగ్గినది. ఆ మూఁడునాళ్ళ శరీరకంపములో నాలో నెంతో లోతున నేదో భావము పాతుకొని పోయినది. ఈ సంభవము మాత్రము నాకు పలుతూరులు స్మృతిపథమున మెలగుచునే యుండినది. కాని అది లోఁ బాదుకొనిపోయి నాలోనుండి వెడలించిన వివేకజ్వాలలను మాత్రము నే నిటీవలనే – ఈ విషయము వ్రాయుచున్నప్పుడే – స్పష్టముగా నిరూఢముగా నెఱుఁగగల్గితిని.

పండ్రెండేండ్లకు ముందు మా మాతృశ్రీ దివ్యధామమందగా ఔర్ధ్వదైహిక కర్మకలాపము మా యన్నగారు చేసిరి. నేను తద్దినము పెట్టువాని తమ్ముఁడనుగా దగ్గఱ నుంటిని. ''జ్యేష్ఠేనైవ తు కర్తవ్యం'' అను శాస్త్రనిర్ణయము

చొప్పునే నేను పాటించితిని. వచ్చిన వైదిక బృందము నేను కర్మ కలాపములు చేయ కూరకుంటి నని గర్హింపసాగిరి. శాస్త్ర నిర్ణయమును మా యింటి ప్రక్కనే ఉన్న సాంబశివ శాస్త్రిగారను విద్వాంసులు నిరూపించి యా వైదికగోష్ఠిని నోరెత్తకుండఁ జేసిరి. అప్పుడు కర్మకలాప మంతయు ముగిసిన తర్వాత అన్నాతురులగు ప్రజలకు వర్ణవిభేదము లేకుండ ఒక నాఁ డెల్ల నేడెనిమిదివందలమందికి సంతర్పణము గావించితిమి. సంకల్పము నాది గాని నిర్వాహ మెల్ల మా తమ్ములు చేసిరి. వీధి యెల్ల శుభ్రపఱచి విస్తళ్లు వేసి భోజనములు పెట్టితిమి. కొందఱు వీధి యెల్ల చండాల భోజనముతో నంటైనదని గర్హించిరి. చుట్టుపట్టుల యూళ్ళ నలజడి రేగెను. మా నిర్ణయము నిర్విఘ్నముగా సాగెను. ఇట్టి సంకల్పము నాలో పొడముట నా బాల్యమున నాలోఁ గుదుర్కొన్న యవ్యక్తభావ కారణమున నుండి వెడలిన కార్యవికాసమే యగుట నిటీవల గుర్తించితిని.

మరియు ముక్త్యాలలో జరిగిన నా కుమారుని వివాహమున గూడ నక్కడి సర్వజాతుల వారికిని, పాకీ వారికి గూడ ఒక్కొక్కనాఁ డొక్కొక్క జాతివారికిఁ గా మృష్టాన్నసంతర్పణము జరుపు టయ్యెను. ఈ సందర్భమునఁ గూడ మా తమ్ములే నిర్వాహకులు. ఆ వివాహ సందర్భములో మా కాప్తమిత్రులు, శ్రీ ముక్త్యాల ప్రభువులు తమ యింటి వివాహముగా వివాహసర్వవ్యయము ఎన్నివే

లయ్యెనో తామే భరించిరి. ఇట్లు జరగుటకు గూడ బాల్య మున నాలోఁ గుదుర్కొన్న యవ్యక్తభావమే కారణము.

భూమిలోఁ బడవేసిన విత్తనము కొంతదాఁక ఏమయి నదియుఁ దెలియరాక యుండి యుచితకాలమున నంకుర రూపముగా బహిర్వికాసము చెందినట్లు మానవహృదయ ములలోఁ జొచ్చుకొనిపోయిన యనుభూతులు కూడ నుచిత కాలమున వానికిఁ దగినట్లు పాకముతో వెల్వడి విరివి నెందును. కాని యివి బీజరూపముగా నెన్నఁడో లోనికిఁ జొచ్చుకొని పోయిన యా యనుభూతులవల్ల నేర్పడినవే యని గుర్తించుట మాత్రము సర్వత్ర జరుగదు. లోతయిన సంస్కారములు కొన్ని కాల మెంతో గడచి యనుకూలసందర్భము సమకూడి నప్పుడు గాని కార్యపరిణామము నెందఁజాలవు. ఆ చెందిన కార్యపరిణామమునాఁటికి కారణజ్ఞప్తి మఱుగుపడి పోవుట సంభవింపవచ్చును. ఈ బీజరూప సంస్కారములు లో సొచ్చుటయుఁ దర్వాత నవి బహిర్వికాసము నెందుటయు నొక్కజన్మములోనే జరగు ననఁగాదు. పూర్వక్షణపు బీజ రూపసంస్కార ముత్తరక్షణముననే బహిర్వికాసము చెందు నది గాఁ గొన్ని సందర్భములం దుండవచ్చును, కొన్ని సంద ర్భములం దేఁడుజన్మముల దాఁకఁగూడఁ దేలనిది గావచ్చును. భగవత్రాప్త్యర్థమైన సంకల్పబీజములు భగవత్తత్త్వమును గూర్చి స్పష్టపరిజ్ఞానము కుదురుదాఁక విరివి నెందుచుఁ బెరిగి పెరిగి పారమ్యము పొందినపిదప నక్కడనుండి బహిర్వికాసము

నకు వచ్చుచుఁ బరిపూర్ణతను జెందుటకుఁ గూడ నక్లే యేడు జన్మములదాఁక సాగవచ్చును.

పరిపూర్ణత చెందు టనఁగా మానవసామాన్యము కంటె నెంతో ఉన్నతోన్నతముగా ఎంతో లోతులోతుగా గోచరించిన తత్త్వమును మానవుఁడు తన ప్రేమ ప్రసరించిన చోట్ల నెల్ల వ్యాప్తపఱుపఁగల్గుట. ఉన్నతోన్నతము, లోతులోతు నయినభావ మదాటుగా అకారణముగా అసాధనముగా గోచరింపదు. తన హృదయ మెంతెంత ప్రేమమయమగునో, ఆ ప్రేమ మానవతమీఁద నెంతెంత యధికాధికముగాఁ బ్రసరించునో మానవుఁ డంతంత ఉన్నతముగా అంతంత లోతుగా పారమ్యమునకుఁ జేరిక చేరికగాఁ బోగల్గును. చెట్లవ్రేళ్ళు విరివి నెంది దూరదూరము వ్యాపింపను వ్యాపింపను చెట్లు మీఁదికి పెరుగగల్గును. కూకటి వేరు నేలలోఁతుకును జొరగల్గును గదా!

౬

కా కి ప గ

పది పదుమూఁడేండ్ల వయసువాఁడను. అప్పటికి చల్లపల్లిలోఁ జదువుకొనుటకు వెళ్ళియుండు ననుకొందును. నాకు చింతచిగురు పప్పుకూర యన్నఁ బ్రియము. మా యింటి దొడ్డిలోనున్న చింతచెట్టు గుబురుగాఁ జిగిర్చి యగ్నిజ్వాలలు రేగుచున్నట్లు మిలమిల చిగుళ్ళతో మెఱయుచుండెను. 'ఆ చిగురుకోసి తెత్తును, కూర వండి పెట్టు' మని మాయమ్మగారిని కోరితిని. గోడమీఁద నెక్కి చిగురు కోయుచు చేతి కందని కొమ్మ నొక కొంకికఱ్ఱతో వంగ లాగఁజొచ్చితిని. ఆ కొమ్మ ప్రక్కలఁ గాకిగూ డున్నది కాబోలును! నాకుఁ గానరాలేదు. ఒక కాకి యఱచుచు నినుపమేకుతోఁ గొట్టినట్టు నా నెత్తి మీఁద ముక్కుతోఁ గొట్టెను. ఇంకను గొట్టుచు కావు కావని యఱచుచు ఇంక నెన్నింటినో కాకుల రప్పించుకొనెను. ఒకటే గగ్గోలు! కంగారుపడి గోడ దిగి యింటిలోనికి వచ్చి వేసితిని. మర్నాడే నేను చల్లపల్లి వెళ్ళిపోయితిని.

తదాది నే నెప్పు డింటికి వచ్చినను నీకాకి పగ ప్రత్యక్ష మయ్యెడిది. మఱచి దొడ్డిలోనికి వెళ్ళితినా కాకి ముక్కుతో నా తలమీఁదఁ గొట్టిన దన్నమాటే! భోజనము చేసి చేయి కడుగుకొనుచో నా నెత్తిమీఁద నా కాకి రెట్ట వేయుటయు ముక్కుతో పొడుచుటయు జరిగెడివి. కొన్ని

సమయములలో తలమీఁది యీ రోఁతకు మరల స్నానము చేయవలయుచుండును. ఈ కాకిపగ నన్నుఁ బది పంద్రెండేండ్లు బాధించినది. ఎఱిఁగి నే నేమియు నా కాకికి అపకృతి చేయ లేదు. దాని గూటికిని గూడ నెట్టికీడును జరుగ లేదు. కాని దానిపగ మాత్రము నాపై ప్రబలముగా బహువత్సరములు సాగినది. మద్రాసు వచ్చిన తర్వాత నెలనెలకు నే నింటికిఁ బోవుటయుఁ దప్పెను. ఆ చింత చెట్టు నెండిపోయెను. వత్సరమునకో వత్సరములకో నే నింటికి వెళ్ళుచుండినను నా కా కాకి బాధ మఱి కలుగక పోయెను. ఆ కాకికూడ వేఱుచోటికిఁ జేరెనో! ఏమయ్యెనో! ఈ కథ నెందు కిక్కడ వ్రాసితి ననఁగా నిది నాకుఁ జాల వివేకము గఱపి బహు సమయములలో భావ వీథిలో విహరించుచుండిన యథార్థ గాథ!

ఇటీవల బసవపురాణాది గ్రంథముల ముద్రణ సందర్భములందు నాపై తీవ్రముగాఁ గోపము ప్రకటించి యిప్పటికిఁ బ్రకటించుచున్న వారియెడ నేను వర్తింపవలసిన తీరును కాకిపగ నాకు పాఠము చెప్పినది. ఎంత తీవ్రముగా విరోధించిన వారిపయినయినను బ్రతివిరోధము పాటింపక, యంతరంగమున నాత్మీయత నే పాటించుచు ననురాగము నే సాగించుచుఁ దెలియఁ జెప్పఁదగినదానిని (కొందఱే అట్లు చెప్పఁదగినవారగుదురు) సమ్ముఖములో సుదృఢముగానే తెలియఁజెప్పుచునుండుచో నావిద్వేషుల విద్వేషము, వారికిఁ దెలియకుండనే

యంతరంగమునఁజొచ్చి నెలకొనుచున్న యీయనురాగముచే రేపఁబడి మఱింత రేగి ప్రతిఘటనము లేమిచే నిర్వీర్య మయి కాలక్రమమున నీరసించి యాఱిపోగలదు. ఇందు కనేకానుభవములు నా కిటీవలివి కలవు. ఇట్లు ప్రవర్తింపఁ గల్గుటకు నాలో గురుదేవుల యనుగ్రహమును, శ్రీ గాంధిగారి దివ్య చారిత్రమును 'అంతర్బహిశ్చ' నాకు జాగ్రత్తను గొల్పినవి.

శాస్త్రము - అనుభూతి

శ్రీసోమనాథశాస్త్రులుగారి తపస్వితపై నాకు మహా భక్తి! కాని వారి ననువర్తింపవలె నని కాని, అనువర్తించి నచోఁ గడతేరఁగల్గుదు నని కాని నాకు తోఁచలేదు. యోగ సూత్రములను పాఠము చెప్పునపుడు వారు తాము యోగ సిద్ధికై కొంత పాటుపడితి మనియు, దానివల్ల ఆరోగ్యము చెడిన దనియు, ఆపద్గతుల ననుభూతికిఁ దెచ్చుకొనఁజాల మయితి మనియుఁ జెప్పిరి. వారికే సాధ్యము కానిచో మమ్ము దీనిఁ జదివించు టేల యని నాకుఁ దోఁచెను. కాని కోపింతు రని వారి నడుగనయితిని. మఱొకనాఁడు నాప్రశ్నమును వారే వేసికొని "మీలో నెవరయిన వీనిని సాధింపఁగల రేమో యత్నించి చూడండి. సరియయినగురువు దొరకు నేమో చూడండి. నా కనుభూతి కలుగనంతమాత్రాన శాస్త్ర మప్రమాణ మనుకోకండి. మీరుగా సాహసించకండి" అనిరి. ఆ మాట నాలోఁ జొచ్చుకొని పోయినది. వారు మంత్రయోగమయులు. అనుష్ఠానమున గాఢతత్పరతయే కాని వారికి దాని ఫలితమేమి అన్న యోచనమే యుండెడిది కాదు. చేయవలసినది గనుక చేయుచుండుటయే. ఇటీవల వారి తపఃప్రయత్నమునుగూర్చి యోచించుటలో నేతదర్థక మగు నుపనిషద్వాక్యము సమాధాయకముగాఁ దోఁచినది.

నేను నా యిర్వది యెనిమిదవ వత్సరమున భక్తి రహితతారక రాజయోగమునఁ జేరి యబ్బురపు టనుభూతులను బడయుచుండఁగా వారు సజీవులుగా తపోమయులుగా విరాజిల్లుచునే యుండిరి. తఱచుగా నేను స్వగ్రామమునకు వెళ్ళినపుడు చల్లపల్లి వెళ్ళియు, వారు వారి యల్లుఁగూతుళ్లు వర్ధిల్లుచున్న మా స్వగ్రామ మగు పెదకళ్లేపల్లికి విచ్చేసినపుడు సందర్శించియు నావిషయముల వారికి నెఱింగించుచునే యుంటిని. వా రెంతో కుతూహలముతోఁ దాము గూడ నాతో నొకతూరి కుంభకోణము వచ్చి శ్రీవారిని దర్శించి సంభాషించి యేమేమో పడయవలయు నని యుత్సాహ పడుచు వచ్చిరి. వారి కీయోగసంపర్కము కలుగఁజేయవలె నని కోరిక నాకును నుండెడిది. కాని యదియు జరుగలేదు.

వారు భౌతికశరీరము విడిచినపిదప నాముప్పది యెనిమిదవయేట నొకనాఁడు నాధ్యానసమయమున శ్రీవారును, మానాయనగారును, మామామగారును, నాతోపాటు ధ్యానానుభూతిలో నుండుట కొన్ని నిమిషములపాటు గోచరించెను. ఈ ముప్వురకు నిట్టి యనుభూతి కలుగుఁగా కని బహువారములునాప్రార్థనమునఁ గోరుకొనుచుండెడివాఁడను. కాన యీ యనుభూతి నాకు ముదము గొల్పినది.

వెంకటశాస్త్రిగారికడ విద్యావ్యాసంగము

శ్రీ సోమనాథ శాస్త్రులుగారిని వీడుట సమ్మతము గాకున్నను శ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వెంకటశాస్త్రిగారు క్రొత్తగా బందరు హైస్కూలులో నాంధ్రోపాధ్యాయులుగా విచ్చేసి యుండుటచేతను, వారిమహత్త్వము చుట్టుపట్టులయూళ్ళవా రందఱు చాల విడ్డూరముగాఁ జెప్పుకొనుచుండుటచేతను, శ్రీ సోమనాథశాస్త్రులుగారి దగ్గఱ సహాధ్యాయులముగా చదువుచున్నవారము ముగ్గురము అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి, పిసిపాటి వెంకటరామశాస్త్రి, నేను బందరులో శ్రీవారి సన్నిధిని జదువుకొన నుత్సాహపడితిమి. తొలి యిద్దఱు ముందు బందరు చేరి సందర్భములు చూచుకొని నన్ను రమ్మందుమని వెడలిరి. వారి ప్రోత్సాహమున కొలఁది నాళ్ళకు నేనును బందరు చేరితిని. అప్పటికి నా వయస్సు పదునాఱేండ్లయి యుండును.

తెలుఁగున నా కేమేని యెఱుక యేర్పడె నన్నచో నది శ్రీ వెంకటశాస్త్రిగారి గురుతానుగ్రహప్రాప్తమే. వారి దగ్గఱ పుస్తకము పట్టి చదివినదానికంటె వారి ముఖతః వినోదగోష్ఠిలో విని నేర్చినది చాలా. ఆధ్యాత్మిక విషయమున బందరు వాసమునఁ గాని శ్రీ శాస్త్రిగారి సన్నిధిని గాని నాకు కలిగిన యుద్బోధ మేమియు లేదనియే యనవలెను. అంతే కాదు. శ్రీ శాస్త్రిగారి సన్నిధిని అవధానధారణలు,

పద్యరచనలు, ఉపన్యాస వినోదములు, కవితాకల్పనములు, వాదప్రతివాదములు, అహంతలు, మమతలు బలసి ఆధ్యాత్మ చింత యంతర్ధాన మందిన దనవలెను. శ్రీ శాస్త్రిగారు మాయమర్మము నెఱుఁగని స్వచ్ఛహృదయులు. బందరు రాక పూర్వము వారి తీరు 'దేశాటనం పండితమిత్రతా చ' అన్న శ్లోకము చెప్పిన చాతుర్యమూలములు గలదై వర్తిల్లినది. అప్పటి దేశాటన పండితమిత్రతా రాజసభా ప్రవేశాదులు వారు చెప్పను వచ్చును, మేము వినను వచ్చును. కాని పండిత మిత్రతకుఁ దర్వాతిదియు, రాజసభాప్రవేశమునకుఁ బూర్వపు దియు నగు చాతుర్యమూలము వారు చాటు చేయక సవిస్తరముగాఁ జెప్పుచుండెడివారు. నేను సిగ్గునఁ జిదికిపోవుచుండెడి వాఁడను.

ఆ కాలముననే మా యన్నగారికి వివాహము జరగినది. ఆ వివాహము జరపినవారు, నా పెదతండ్రిగారి బావమఱఁది, సంగీత సాహిత్య విద్యారసికులు, దివిసీమలోని చోడవర గ్రామమున నెలకొన్నవారు, శ్రీ లంక నాగేశ్వర శాస్త్రిగారు. వారికి నామీఁద చాల వాత్సల్యము. ఆయన విధురులు. సంతతి లేదు. విద్యావినోదులే కాక వేశ్యావినోదులును. మా యన్నగారి వివాహము తర్వాతఁ గొన్నాళ్ళకొక పుత్రస్వీకారము కూడ వారు చేసికొనిరి. ఆ కుఱ్ఱవాని కుపనయనము చేసిరి. ఆ వివాహమునకు నుపనయనమునకును గొప్పగా భోగపుమేళములు ప్రాతస్సాయంకాలము లందు, రాత్రులందుఁ గూడ జరుగసాగినవి. వానినిఁ జూచుట కుద్యో

గులు పలువురు వచ్చుట జరగెను. ఉపనయనము జరగిన తర్వాత కొన్నాళ్ళు నన్నక్కడ నిర్బంధించి వారు నిలుపుకొనిరి. సంస్కృత నాటక కథలు, కాదంబరీ కథ నన్ను మా మేనమామగారు వేశ్యాపరివారితు లయి చెప్పగోరుచుండిరి. నేనును చెప్పుచుంటిని. ఎన్నాళ్ళక్క డుండుట? పదినాళ్ళయిన తర్వాత ఆ యూరనుండి మా యూరికి వచ్చివేసితిని.

ఆ వేశ్యల శృంగారములు, ఆటపాటలు, నేను కథలు చెప్పుచున్నప్పుడు వారు నెఱపిన సౌహార్దము, వారిహాస్యగాడు, బ్రాహ్మణవృద్ధుడు, సంగీత సాహిత్య రసికుడు నన్ను మెచ్చుచుండుట, మా మేనమామగారు నన్ను ప్రతివత్సరము వేసగి సెలవులలో-శ్రీ వెంకటశాస్త్రిగారు బందరు విడిచి వెళ్లుదురుగాన-తమ యూరికి వచ్చి యుండుమని కోరుట నన్ను ముగ్ధుని జేసి వైచినవి. మా యూరు విడిచి బందరు కేగి వారపు మెదుకులు తినుచు చదువుకొనుట వెగటు గొల్పసాగినది. ఇల్లు విడిచి పదునాలుమైళ్ళు బందరు నడచి వెళ్ళుట యెప్పుడును పరిపాటియే యైనను నా కప్పు డది చాల బాధ గొల్పినది. ఒకటి రెండు ఫర్లాంగులు వెళ్ళుటే నాకు చాల కష్టమయ్యెను. అక్కడ నొక బురదకాల్వ దాటవలెను. వెనుకకు తిరిగి పోవుదునా యని తోఁచెను. బట్టలు సర్దుకొనుచు కొంచెముసేపు కూర్చుండి యోచించితిని. ఎన్నో చీకాకులు రేగినవి. శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారి ప్రహసనములు, ఉపన్యాసములు నంతకుముందు చదివి యుంటిని. వేశ్యల గూర్చి వారు వ్రాసిన వెల్ల తలఁపునఁ బాఱినవి. ఇక నిట్టి

గోష్ఠుల కెన్నఁడు గాని పోరాదని శపథము చేసికొంటిని. క్రీ. 1904 ప్రాంతముల మాట యిది. అటుతర్వాత నే నెన్నఁడును వేశ్యాభినయ దర్శనమునకుఁ బోయి నట్టెఱుక లేదు.

బందరులో చదువుకొనుచుండుకాలమున నేను శ్రీ కొండ వెంకటప్పయ్యపంతులుగారి యింటను, శ్రీ వల్లూరి సూర్యనారాయణరావుగారి యింటనువసించుచుండువాఁడను. వారి కప్పుడు నాపైఁ జాల వాత్సల్యము. శ్రీ సూర్యనారాయణ రావుగారు వారి జీవితావసానము దాఁక నాయోగక్షేమములు కనుగొనుచుండువారు. వారి ప్రేరణముననే నేను మద్రాసు చేరితిని. అప్పటికి నాకు పదునెనిమిదవ యేడు. వారు శ్రీ రెంటాల సుబ్బారావుగారికి నన్నుగూర్చి జాబు వ్రాసిరి.

౯

ధూమకేతు దర్శనము

మద్రాసులో మా బావగారు శ్రీ రామేశంగారి దగ్గఱ గుమాస్తా శ్రీ కాజా వెంకటశేషయ్యగారుండిరి. వారి యండతో నేను మద్రాసులో నెలకొంటిని. మద్రాసు చేరగానే నాకు శ్రీ పండిత గోపాలాచార్యులుగారు, శ్రీ పురాణం నాగభూషణముగారు మిత్రు లయిరి. గోపాలాచార్యులుగారి ద్వారా నాకు శ్రీ పనప్పాకం అనంతాచార్యులుగారితోను, వారి కుమారులగు శ్రీనివాసాచార్యులుగారితోను మైత్రి యేర్పడెను. మద్రాసు చేరగానే వెస్లీ మిషన్ హైస్కూలులో తెలుఁగు పండితుఁడనుగా నేను కుదుర్కొంటిని. రెండేం డ్లక్కడ నుంటిని. ఆ నాళ్ళలో తఱచుగా ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తకశాల కరుగుచు నక్కడి గ్రంథములు చదువుచు నుంటిని.

శ్రీ వేపా రామేశముగారితో నేను దఱచుగా విద్యా వినోద మనుభవించుచుండువాఁడను. రామేశంగారు విద్యా రాశి. గణిత ఖగోళ చరిత్రాది శాస్త్రములందు నిష్ణాతులు. వారికడ ఖగోళశాస్త్ర రహస్యము లెన్నో తెలిసికొనుచుండెడి వాఁడను. వారికొక టెలస్కోపు కలదు. వారి ధర్మపత్ని యంతర్వత్నిగా నుండి పురుటికై పుట్టినింటికి వెళ్ళుచుండు సందర్భములలో నెలల తరబడి రాత్రులందు వారితో చాల సేపు నక్షత్రగ్రహ మండలములను బరిశీలించుచుండువాఁడను. ఎన్నో ఖగోళశాస్త్ర రహస్యములు వా రెఱుఁగఁ జెప్పు

చుండువారు. నేర్చుకొనుచుండెడివాఁడను. ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా, ఇండియన్ ఆంటిక్వరీ, ఎపిగ్రాఫికల్ రిపోర్టులు మొదలగు చరిత్రాధార గ్రంథము లెల్ల వారి దగ్గఱఁ గలవు. వాని నెల్లఁ జదువఁ దెచ్చుకొని చదువుచుండు వాఁడను.

1910 వ సంవత్సరము. హాలిస్ కామెట్టు వచ్చి నప్పుడు – ఇంకా కొన్నాళ్ళ కది స్థూలదృష్టికి గోచరించు ననఁగా టెలస్కోపుతోను, బైనాక్యులర్ తోను తెల్లవారు జామున లేచి ఆకాశభాగమును మే మిర్వురమును బరిశీలించు చుండువారము. ఆ ధూమకేతువు తొలుత అరుణోదయ మగుచుండగా తూర్పుదిక్కున గోచరించెను. అది యుద యించునంతలో ఉదయారుణకాంతులు క్రమ్ముకొనఁగా కానరాక పోయెడిది. ఒకనాఁడు బైనాక్యులర్ చేతనుంచు కొని మేడ దిగి రోడ్డుమీఁదికి పోయి పరిశీలింపఁగా నా కది వెల్తురు చీపురుకట్టవలె గోచరించెను. పర్వెత్తుకొని (అంతలో అరుణద్యుతులు క్రమ్ముకొను నని) రామేశంగారికి చూప వచ్చితిని. ఆ ఆత్రపాటులో మేడమెట్లు కొట్టుకొని మోఁకాలి మీఁద చర్మము చిట్లి నెత్తురు కారుచుండెను. అది చూడక నేను కేతువు కనబడెనని స్పష్టముగా గోచరించుటకు టెలస్ కోపును సరిద్రిప్పు చుంటిని. నెత్తురు చూచి ఇదేమని రామేశంగా రడిగిరి. అప్పుడు దెబ్బ గుర్తించితిని. అంతలోనే టెలస్కోపులో స్పష్టముగా కేతువును గుర్తించితిని. రామేశం గారు నాయుద్వేగమును, రక్తస్రావబాధను గూడ గుర్తింప

మిని జూచి నివ్వెఱ చెందిరి. నివ్వెఱ కొంత ఉడిగి టెలస్కోపులో కేతువును గుర్తుపట్టుచుండగా వెలుఁగు రేకలు చెలరేగి కానరానియ వయ్యెను. మర్నాటి తెల్ల వారుజామున నిర్వ్యరము లేచితిమి. జాగ్రత్తగా గుర్తించి నిన్నటి యాకాసపు పట్టు చూపఁగా రామేశముగారు స్పష్టముగా చూచి యప్పుడే దాని గూర్చి హిందూ పత్రికకు వ్రాసిరి. మర్నాడు వారికి కొన్ని టెలిగ్రాములు దాని యెఱుకకై వచ్చినవి. అటుపై నాల్గయిదు రోజులకుఁ గాబోలు నది యందఱ యెఱుకకు నందినది.

ఆ ధూమకేతువును దక్షిణహిందూదేశమున ప్రజాసామాన్యమున తొలుత గుర్తించినవాఁడను నే నగుటలో మహత్తరమయిన విశేష మేదో ఉండ బోలు నని నే నిటీవల విశ్వసించుచున్నాను. అందుకే దీని గూర్చి యించుకంత హెచ్చుగా వ్రాసితిని. తత్ప్రయోజన మేదో ముందు తెలియఁగలదు.

బ్రహ్మచర్యము - గార్హస్థ్యము

రెండేండ్లు కెలెట్ హైస్కూలులో నేను తెల్గు పండితుఁడనుగా నుండఁగా నాకు వివాహనిర్ణయము జరగి మా తలిదండ్రులు నన్నింటికి రమ్మనఁగా నే నింటికి వెళ్లుచు బందరులో శ్రీ వల్లూరి సూర్యనారాయణరావు గారింట దిగితిని. అవి హైస్కూలు వేసవి సెలవురోజులు. సూర్య నారాయణరావుగారు మద్రాసు చేరునపుడు నన్ను దఱచుగా ఇంటికి వచ్చుచుండవల దనియు, మద్రాసులో ఓరియంటల్ లైబ్రరీలో గ్రంథములను విశ్రాంతి సమయములలో చదువుచు, వైదుష్యమును వృద్ధిపఱచుకొనుచు నుండవలసిన దనియు, ఇప్పుడే వివాహము చేసికొని సంసారపు బాదర బందీలో పడవల దనియు, యూరపులో అనేకులు ఆజీవితము అవివాహితులుగానే ఉండి గొప్ప విజ్ఞానము గడించి, ధనము గడించి, ఆ ధనమును సంఘోపకారమునకై సమర్పింతు రనియు, కొందఱేని లోకసేవకై యవివాహితులుగా నెలకొను టావశ్యక మనియు నాకు హెచ్చరికగా జెప్పుచుండుట కలదు.

అప్పుడు నా రాక వారి కత్యంతప్తి గొల్పెను. చల్లని నూతి నీట నిర్వారము హాయిగా స్నానము చేసి భోజనము నకుఁ గూర్చుంటిమి. చెమటలు దిగజారుచున్నవి. సూర్య నారాయణరావుగారి ధర్మపత్ని శ్రీ పార్వతమ్మగారు విసన

కఱ్ఱతో విసరుచు చెమటగోంత దొలగించుచు హాయిగూర్చు చుండిరి. భోజనసమయమున మరల వారు నాకథ నుపక్ర మించిరి. 'ఇంటికి రాకుండ మద్రాసులోనే ఉండుమంటిని గదా! నీవిప్పు డేల రావలెను? పెండ్లిప్రయత్న మేమేని సాగెనా? పలుతూరులు నిన్ను పెండ్లాడ నాత్రపడవలదంటిని కదా? యూరపులో ననేకులు ప్రౌఢవయస్సు వచ్చి, విద్యా ధనార్జనము చేసి యటుపై పెండ్లాడుట, కొందఱు పెండ్లాడకే తమ విద్యాధనములను లోకసేవకై వినియోగించుట జరగు చుండు నంటిని గదా! బీదఱికముతో నలగులపడుచు నొక పడుచును బెండ్లాడి యామెను గూడ దారిద్ర్యక్షోభమున పాల్పఱచుటకా పెండ్లాడుట? విద్యావిశేషములను, ధనమును గడించి తలిదండ్రులను సుఖపఱిచి చాలినంత ధనము సేకరింప గల్గినచో, సౌకర్య మున్నచో నటుతర్వాత పెండ్లాడిన నాడదగును గాని యిప్పుడేమి పెండ్లి? విద్యావివేకములు లేని యాడుపడుచులను బెండ్లాడి ఏడాదికి, రెండేండ్లకు బిడ్డలు పుట్టుచుండుట, ఈదురో దేవుడా అనుచున్నట్టు చాలినంతగా గృహాది సౌకర్యము, శిశుపోషణ సౌకర్యము లేక పోగా చాలీచాలని జీవితాయతితో నిరుత్సాహనిహతములై బాధపడుచున్న కుటుంబముల నన్నింటిని జూచుట లేదు? అందులో నీవును జేరి దిగనాసిల్ల నభిలషింతువా? అని ఇంక నిత్యాదివిధముల తీవ్రభాషతో వారు నన్ను మందలింపసాగిరి. నేను దల వాల్చుకొని తినుచున్న యన్నపు ముద్ద మ్రింగుడు పడక

మాటాడ నేరక సిగ్గుతో చిదికి వదవదలాడుచుంటిని. శ్రీ పార్వతమ్మగారు రందుకొనిరి. 'ఇటు వినండీ! యూరపు దేశము వారి బ్రహ్మచర్యము మాట యెత్తకండి. ఆ బ్రహ్మచర్యము మనవారి కెందుకు గాని, వీరిని బాగుగా ధనార్జనము చేసిన తర్వాత, ప్రౌఢవయస్సు వచ్చిన తర్వాత పెండ్లాడు మనుచుంటిరే! మన దేశపు సర్వైశ్వర్యమును జుఱ్ఱుకొనుచున్నారు గనుక యూరపువారు ఏ విద్యచేతనైన నెంత ధనమునైన నార్జింపఁ గల్గుచున్నారు. కట్టుబట్ట, కుట్టుసూది కూడ వారే తయారు చేయుచు మన దేశమువారి కమ్మచు ధనప్రవాహము తమ దేశముమీఁద పాఱుచుండఁబట్టి లోకోపకృతి చేయగల్గుచున్నారు. నిజమే! అంత ధన మార్జించుటకు మన దేశమువారికి సౌకర్యము లేవీ? ప్రౌఢవయస్సు వచ్చిన తర్వాత పెండ్లాడుట యూరపువారికి చెల్లవచ్చును గాని మన వారికి చెల్ల నేరదు. ఆ దేశమున యేఁబది యఱువది యేండ్ల వరుని బ్రహ్మచర్యమును, ముప్పది నలువది యేండ్ల వధువు కన్యాత్వమును మనకు విశ్వసింపరానివి. చల్లని యూరపు దేశములో నవి చెల్లు నేమో నే నెఱుఁగను. మన దేశము వారి కావయస్సు యించుమించుగా వార్ధక కాలము. ధనార్జనము చేయునే కాక! అప్పుడు వివాహ మాడుట మన దేశమువారికి గతజలసేతుబంధన మే!

మొన్న వింటిరి గదా! యధికవిద్యావతిని బెండ్లాడు భర్తల గోడును! హైద్రాబాదులో నొక గొప్ప డాక్టరు విద్యావతిని బెండ్లాడి యామె తఱచుగా యూరపు మొదలగు

ఖండాంతరములకు వెళ్ళి వచ్చుచు నెలలు, వత్సరములు దేశాంతరములం దుండుటయు, తన యార్జన మెల్ల నామె యాత్రావ్యయములకై పంపవలసి వచ్చుచుండుటయు, తన బంగళాలో గోడలు బూజుపట్టి చిత్రరచన లెన్నో సంస్కారము లేక తారుమారై చెడుచుండుటయు, దనకు గార్హస్థ్య సౌఖ్యము దుర్లభముగా నుండుటయు నొక మిత్రునితో జెప్పి వాపోవఁగా నా మిత్రుడు మీతో చెప్పుట నీ నడుమ మీరు వినియుంటిరి గదా! ఏ యెండ కా గొడు గన్నట్టుండ వలెనే కాని తనకు మించిన విద్యావతిని బెండ్లాడుటలో చిక్కులే కాని సేమ ముండుట యసాధారణము.

చూడండి! ఆరంభముననే తనకు దగినపడుచును బెండ్లాడి రోడ్డు రిపేరు చేయుచున్న యుప్పరివాడు పగలెల్ల మట్టిపనిచేయుచున్నాడు. సంజకడ ఉడుకు నీరు కాచి, యిల్లాలు వీఁపు దోమి స్నానము చేయించగా భర్త సుఖ స్నాతుఁడై భార్యతో గంజి యన్నము, ఉప్పు, పచ్చిమిరప కాయ నంజుకొనుచు కడుపార నారగించి, తమకు గలిగిన చిన్నబిడ్డ నక్కడి చెట్టుకొమ్మకు వ్రేలగట్టిన చీరయుయ్యెలలో నూగించి, చల్లగాలిలో నా బిడ్డ సుఖనిద్ర పడయగాఁ జెట్టు క్రింద సుఖశయితు లగుట చూచుచుంటిమి గదా! వారి దాంపత్యమున హృద్యత గోచరించుట లేదా?

ఏకైకవ్యక్తిగా మీరుమిగిలినమీకుటుంబమున నన్నుఁ బెండ్లాడుటచే వంశవృద్ధి గలిగి మీరు సుఖించుచుండుట గుర్తు నకు వచ్చుట లేదా? నే నుండుటచే గదా మీకిట్టి సుఖభోజ

నము దొరకుట? వంటవానిని గుదుర్చుకొని వానివంటతో భోజనము జరపుకొనుటలోని యిక్కట్టులను గుర్తించుచునే యుంటిమి గదా? మీకు ఆరోగ్యకరములు, ప్రియములు నయినకూరగాయలను నేను దెప్పించి మీకు ప్రియ మయిన తీరున వంట చేయించు చుండుటచేతఁగాదా మీ యారోగ్యము సరిగా నుండుట, ప్రియముగా భోజనము సాగుట. ఇంటికి వచ్చినమీకు కోర్టులోని పరిశ్రమపుఁ బరి హారము మావినోదముతో జరగుట యగుచున్నది గదా! ఇంతేల? ఈ యెండ యుమ్మదములో చెమటలు దిగజారు చుండఁగా నే నుండి విసనకఱ్ఱతో విసరుచుండుటచేఁ గాదా శ్రమ మెఱుఁగకుండ మీరు హాయిగా నారగింపఁగల్గుట? నేఁటి యీ వంటకములు వంటాతఁడే చేసినను నేను దగ్గర నుండి మీకు ప్రియమయిన కూరలు తెప్పించి తఱిగి యిచ్చి మీకు నచ్చినవిధానమున మీ కెంత కావలెనో అంతగా ఉప్పుకారములు వేయించి వండించుట చేతఁ గాదా యవి యాస్వాద్యములుగా మీకుండుట!

మన శాస్త్రిలుగా రిక్కడ నున్నప్పుడు గొంత కొంత సంస్కృతాంధ్రముల పరిచితి హెచ్చి తఱచుగా భార తాదులు చదువుచుండుటచే నందలి పద్యము లివి నా నోటికి వచ్చియున్నవి చిత్తగించండి!

అధికదుఃఖరోగార్తున కౌషధంబు
సురుచిరంబుగ భార్యయ చూవె యెందు
నొనర భార్యాసమేతుఁ డై యున్నవాని
కెంత లయ్యును నాపద లెఱుక పడవు
అలసి నెడ డస్సి నెడ నా
కలి తృష్ణయు నైనయెడలఁ గడుకొని ధరణీ
తలనాథ! పురుషునకు ని
మ్ముల భార్యయ పాచుఁ జిత్తమున దుఃఖంబుల్.

(నన్నయ నలోపాఖ్యానము.)

పార్వతమ్మగా రింత పలుకగా, నాకు ముద్ద మ్రింగుడు పడసాగగా సూర్యనారాయణరావుగారు నిరుత్తరు లయిరి. నన్నుఁ జూచి 'శీఘ్రముగా నింటికి బోయి వివాహ మాడుదువు లే! నీవాలకము చూడఁగా పెండ్లి ప్రయత్నముననే యింటికి వెళ్లుటగా నున్నట్టున్నది. శుభమస్తు' అనిరి.

౧౧

వివాహము

ఇర్వది రెండవయేట నాకు పెండ్లి జరగినది. మాయూరి కాఱుమైళ్ళ దూరమున నున్న గంటసాల నా యత్తవారి యూరు. ఆయూరే నా మేనమామగారి యూరును. తొంబదియేండ్లకు పైబడినవయస్సువారు, మా మేనమామగారు శ్రీ పిసిపాటి వేంకటాద్రిగా రిప్పటికి నారోగ్యముతో నున్నారు. వారికి నేడ్గురుపుత్రులే కలిగిరి కాని పుత్రికాసంతానము లేదయ్యెను. మాతోడిసంబంధము తర్వాత లేకపోవు నన్న కొఱంతతో వారి జ్ఞాతులగు మా మామగారిని నాకు పిల్ల నిమ్మని వారు కోరిరి. వారికుమారుఁ డప్పటికి రెండేండ్లకుముందు స్వర్గస్థుఁ డయినవాఁడు, శ్రీసోమనాథశాస్త్రులుగారి కడను, శ్రీవెంకటశాస్త్రిగారి కడను నాతో సహాధ్యాయుఁడుగా నున్నవాఁడు, వెంకటరామశాస్త్రి జీవించియున్నప్పుడు వారిమీఁది యాదరము వెల్లడించుచుండుటచేతను, మా మేనమామగారి కోరికచేతను, భూవసతి లేదన్న కొఱంతను దలఁచి సందేహించుచున్నను మా సంబంధమున కెట్టకేలకు మామామగా రంగీకరించిరి. వారు ప్రశాంత చిత్తులు. సద్వర్తనులు. అమాయకులు. మా తండ్రిగారివలెనే కడిపెడు బిడ్డలు గలవారు.

వివాహ మయినది. మామాతృశ్రీ గారి మీఁది భక్తిచేతను, వారి పుట్టినయూరని, వారియింటి పేరివారని నేనెంతో తనివితో నీ సంబంధమును ప్రేమించితిని. వివాహ

మయినతోడ్తో మద్రాసు వచ్చి వేసితిని. అప్పుడు నానివాసము మైలాపూరులో. తిరువల్లిక్కేణి హైస్కూలుకు ప్రతిదినము రాకపోకలు. తొమ్మిది గంటలకు హోటలులో భోజనము చేసి తిర్వలిక్కేణికి నడచి వెళ్లి సాయంకాలము తిరిగి నడచి వచ్చి రాత్రి భోజనము చేయుట. దీనిచే నాహారము చాలక కాఁబోలును నీరసముగానే ఉండెడివాడను. నీరసమే తప్ప వ్యాధి యేదియును లేదు. అప్పుడప్పుడు కృష్ణామండలమందలి స్వగ్రామమునకు వెళ్ళి అక్కడ కమ్మని నెయ్యి పెరుగులతోడి భోజనము చేసినప్పుడు శరీరమునకు మంచి బలోత్సాహములు లభించుచుండెడివి! సంవత్సరమున కొకతూరి తప్పకుండ నింటికి వెళ్లుచు నట్టిబలోత్సాహముల నార్జించుకొని వచ్చి వానిని మద్రాసులో వ్యయించుచుండినట్టు తోచుచుండెడిది. ఈ ప్రయోజనమునకై వివాహానంతరము వేసంగిలో నేనింటికి వెళ్ళితిని.

౧౨

బండిపాటు

మాయూరి కాఱుమైళ్ళ దూరమున అవనిగడ్డయని గ్రామము గలదు. అది తాలూకా ప్రధాన స్థానము. మాయన్నగారక్కడ పోస్టుమాస్టరు. వారి కుటుంబమును జూచుటకై నేనాయూరికి వెళ్ళి తిరిగి వచ్చుచుంటిని. మాయూరివారే, మహానీయులు, గొప్ప వేదవేదాంగ వేత్తలు, నాపై నమితవాత్సల్యము గలవారు, వృద్ధులు శ్రీ యడవల్లి అప్పావధానులుగారు గడు వృద్ధ యయిన వారి యత్తగారితో బండిమీఁద అవనిగడ్డనుండియే మాయూరికి విచ్చేయుచు నన్నుఁ గూడ బండిలోఁ గూర్చుండ నిర్బంధించిరి. నేనేవో మద్రాసు పుస్తకశాలలోని గ్రంథములఁ గూర్చి ముచ్చటించుచు వారిని వినోదపఱచుచుంటిని. బండి యొకటిన్నరమైలు సాగి వచ్చెను.

అవనిగడ్డకు మాయూరికి నడుమ కృష్ణానది కలదు. అది వేసగి కనుక పాటితేవు గలదే. బండి దానిలో నుండి సాగి పోవచ్చును. కాని గట్టుననుండి యేటిలోనికి కొన్ని నిలువుల లోతు దిగవలెను. బండి యట్లు దిగుచుండెను. బండి తోలుచున్న రైతు (మాయూరివాఁడే) చుట్ట కాల్చుకొనుట కంతకు ముందే బండి దిగెను. గట్టున నుండి పల్లమునకు బండి గాడిలోనుండి వడిగా దిగజాఱునాసమయమునకు

సరిగా నాతఁడు మూత్రోత్సర్గమునకుఁ బోయి వెనుక బడెను. బండిచక్ర మొకటి బండి గాడిపల్లపుజాలులో నుండఁగా మఱొకచక్రము గట్టుమీఁది కెక్కెను. ఉపక్రమమున నా యెగుడుదిగుడు కొంచెముగానే యుండెను. కాని రెండు మూఁడు గజములు సాగునప్పటి కొడ్డగెడవుగా నయ్యెను. ఎద్లు వడిగా దిగిపోవుచుండెను. బండి కడయంచున నేను గూర్చుంటిని. ఇఁక నొక క్షణములో నా జీవిత మటో యిటో ఏదో అగుదశ దాపురించినది సుమా యనుకొనుట నే నెఱుఁగుదును. ఈ యెఱుక బండితుదిపట్టున నుండి యెద్ల దిగుడు దూకుడును, చక్రముల యొడ్డగెడవును—వెలుపలికి చూడ్కి పాఱుచున్నది గాన—నేను గుర్తించితిని గాని బండి లోతట్టున గూడులో నొదిగి యున్న యాయిర్వురు నంతగా గుర్తింప రయిరి. ఇహలోకప్రజ్ఞ యీ శరీరమున నుండుటో, ఊడుటో—ఈ లోకముతో సంబంధము తీర నున్నదేమో అన్న తలఁపు నాలో కలిగినక్షణమే యెఱుఁ గుదును గాని తర్వాత నన్నెఱుఁగను. నా యునికి నెఱుఁగను.

ఈ స్థితిలో కొన్ని క్షణములో నిమిషము లొకటి రెండో కడచి యుండఁబోలును! 'చండాలుడా! లక్షరూపాయల విలువ చేసే మనిషిని చంపి వేస్తివిరా! చండాలుడా!' అన్న యవధానులుగారి యేడ్పుటఱపుతో ప్రజ్ఞ గాంచితిని. 'బ్రతికి ఉన్నానండీ బాబూ! యేడ్వకండి' అంటిని. అప్పావ ధానులుగారు నాయెదుట నిరపాయముగా నిలిచియుండిరి. నా నైహికప్రజ్ఞ కలిగినందుకు, అప్పావధానులుగారు నిర

పాయులుగా నున్నందుకు తనిసి 'సోమిదేవమ్మగా (వారి యత్తగారు) రేమైరండీ' అంటిని. 'బ్రతికున్నావా నాయనా' అనుచు నామె పర్వెత్తి వచ్చెను. 'మా కిద్దఱికీ మొండి ఘటాలకి ఏమీా దెబ్బ తగులలేదు. నాయనా! నీ చెయ్యి యిదేమిటి?' అని ఆమె యేడ్వసాగెను. అప్పుడు నేను నా చేతులను జూచుకొంటిని. కాని అందాఁక నేను బాధ నెఱుఁగను. నా దక్షిణబాహుమూలము నా కడుపు మీాఁద వ్రేలాడుచుండెను. ఆ వికృతి చూడఁగా నాకు వాంతి, మైకము, కంపము కలుగఁజొచ్చెను. ఇంకేమేమి యంగ వికృతి కలిగెనో, ముందేమగునో అన్న కంగారుతో అవధానులుగారి నిట్లు ప్రార్థించితిని. 'నా పూర్వకర్మానుభవమేదో నేననుభవించుచున్నాను. నా స్థితి యేమగునో! మా తల్లిదండ్రులకు నెమ్మదిగా నా స్థితి తెలుపండి. ఈ బండి వానికి ఏ మాత్రము క్లేశము కలుగరాదు. నా ప్రాణమున్నా, పోయినా వీనిని నన్నుగా భావించి కాపాడండి! కాని నిందాదులు చేయకండి. దప్పి, దప్పి' యనుచు మైమఱుపాటు చెందితిని.

కొంత సేపటికి చల్లని మంచినీరు, మజ్జిగ దగ్గఱి క్రొత్తపేట బ్రాహ్మలు తెచ్చి యీాయఁగా, చన్నీటి గుడ్డతో మొగము తుడిచి, ప్రజ్ఞ రప్పించి యిచ్చిరి. మాయూరి కరణముగారు, మానాయనగారి బాల్యమిత్రము శ్రీ కొడాలి వెంకయ్యగా రింతలో నక్కడికి బండిమీాఁద వచ్చిరి. న న్నాదరించి తన బండిమీాఁద నెక్కించి నన్ను వెనుకకు అవనిగడ్డకే—ఆస్పత్రి కలదు గాన, మా యన్న

గారు కలరు గాన—త్రిప్పిపంపి నాకొక మిత్రుని తోడిచ్చి, బోల్తాకొట్టిన బండిని లేవనెత్తి, దానిమీఁద నా బండిలోని వారిని గూడ జేర్చుకొని కళ్ళేపల్లికి వెళ్ళిరి. బండి నెమ్మదిగా నడచినను జాఱిపోయి వ్రేలాడుచేతితో వికారగ్రస్తుఁడ నయి యున్నన న్నవనిగడ్డ చేర్చిరి.

నాఁటిరాత్రి—ఆస్పత్రి అసిస్టెంటు ఊర లేఁడు గాన కంపౌండరే ఒక సాహెబు నా చేతిని సరిదిద్దఁ జొచ్చెను. క్లోరోఫారం ఇయ్యలేదు. చంకక్రింద గుడ్డ మడత బెట్టి దిండుగా నుంచి ఇంకొక తుండుగుడ్డ చంకక్రింద దూర్చి యొకరు తల దగ్గఱనుండి లాగుట, ఇంకొకరు నా చేతిని కాళ్ళ దిగువనుండి లాగుట సాగించిరి. జబ్బ మజులు చిఱుగుచున్న ట్లయ్యెను. గగ్గోలు పెట్టితిని. అయినను విడువక లాగిరి. డమ్మని మ్రోఁత మ్రోగెను. చేయి స్వస్థానము చేరె నని చెప్పి కంపౌండరు కట్టుకట్టెను. మర్నాడు ఆస్పత్రి అసిస్టెంటు వచ్చెను. నాకు చేయి రుబ్బురోలువలె వాచెను. తీవ్రజ్వరము వచ్చెను. నాల్గయిదు రోజు లుంటిని. వాపు తీసినదిగాని చేయి లేవదు. ఆస్పత్రి అసిస్టెంటు ఉద్యోగమునకు, జీవితమునకుఁ గూడ తుదిదశలో నున్నవాఁడు (కొలఁది రోజులకే రిటైరగుట, స్వర్గస్థుడగుట జరగెను. అతిమూత్ర వ్యాధిగ్రస్తుడు) నన్ను బాధించుట తప్ప సరిదిద్దలేక పోయెను.

ఇంటికి వచ్చి, అక్కడనుండి బందరు వచ్చి శ్రీవల్లూరి సూర్యనారాయణరావుగారిని తోడఁ బిలుచుకొని ఆస్పత్రికి వెళ్ళితిని. సుబ్బయ్యర్ అను సర్జన్ ఉండెను, సూర్య

నారాయణరావుగారి మాట విని వెంటనే క్లోరోఫారం ఇచ్చి చేయి సరిదిద్ది కట్టుకట్టెను. మర్నాడట నుండి ధన తృష్ణతో నన్ను పీడింపసాగెను.

వెంటనే మద్రాసు వచ్చి నాకు పరిచితు లయిన డాక్టరు నంజుండరావుగారికి చూపితిని. వారు 'ఇప్పటికే చేతి సంధిబంధములు చాల శిథిల మయి యున్నవి. డాక్టర్లకిక చూపవద్దు. ఘృతదధిప్లుతముగా భోజనము చేయుచు జబ్బకు కొబ్బరి నూనె, వెన్న, నేయి వగైరా స్నేహద్రవ్యములు రాచి, చన్నీటి కొళాయిక్రింద ధారగా నీరు పడునట్లు హెచ్చు సేపు కూర్చుంటి వేని క్రమక్రమముగా చక్కబడగల'దని చెప్పిరి. అట్లే చేయుచుంటిని. కాని బోర్డుమీఁద సీమసున్నముతో నేదేని వ్రాయుటకు రెండవచేతి తోడ్పాటుతో గాని చేతి నెత్తి పట్టి యుంచలేక పోవుచుంటిని. మంచినీటి చెంబును కొన్ని గజముల దూర మేని మోసి తేఁజాలకుంటిని. క్రమక్రమముగా నంజుండరావుగారు చెప్పినట్టు చేయుచుండుటచే కొంత సుగుణము కలుగుటో, అసౌకర్య సహనమున కలవాటు పడుటో యయ్యెను. కాని యది యేలో నానాఁటికి మనసు నిరుత్సాహగ్రస్తము కాఁజొచ్చెను.

స్వజనము నా స్థితికి వగచుచు 'పెండ్లాడిన తర్వాత వీనిస్థితి వికృతి చెందుచున్నది. ఈ వివాహము వీనికి శుభప్రదముగా లేదు' అని పరోక్షముగాను, సనసన్నగా ప్రత్యక్షముగాను గూడ మాటాడఁజొచ్చెను. నాకది దుశ్శ్రవ

మయ్యెను. 'ఇది దైవనిర్ణీతము. ఇందు మంచినే గుర్తించవలెను గాని చెడుగులను వెదకి పట్టుచు మనసును చిదుకకొట్టుకొనరా దని నే నెదురాడితిని. అశుభము శుభము నెఱుంగని పదియేండ్ల బాలికనుగూర్చి గర్హణ నాకు చీకాకుగొల్పెను. అమాయిక యయిన యా బాలిక యెడ నాకమితానురాగ మేర్పడెను. ఆ బాలికవల్ల నేను మేలే పొందంగల్గుదు నని విశ్వసించితిని. ఇది నా గుండెలలో మాత్రమే తొణకిసలాడుచుండిన తలంపు.

శకునపరిగణనము

అజ్ఞాననిహతమై యుండుటచే దేశమంతట నిట్టి యపభ్రంశపు తలఁపులు నిండారి యున్నవి. పెద్దపెద్దలు, కొమ్ములు దిరిగిన విద్వాంసులు, మహోన్నతపదవులం దున్నవారు గూడ నింటనుండి యేదేని పనిమీఁద బయటికి వెడలునపు డెదురుగా నెవ్వరు వచ్చుచున్నారో యని పరిశీలింతురు. కుగ్రామములలో నట్టి పరిశీలనము తగు నేమో, అర్థవంత మగు నేమో కాని వేలకొలఁది ప్రజలు గల నగరములలో నట్టి పరిశీలనము చీకాకు గొల్పును. సమకాలముననే వీధులలో 'పంచశుభం పంచాశుభమ్' అన్నట్టు కలసికట్టుగానో, ముందువెనుకలుగానో సభర్తృకలు, అభర్తృకలు, ఒంటి బ్రాహ్మణులు, పల్వురు బ్రాహ్మణులు తారసిల్లుచునే యుందురు. ఇందు పౌర్వాపర్యములు పర్యాలోచించుచుందురు. మఱియు ఫలాని వితంతువు, ఫలాని బ్రాహ్మణుఁడు ఎదురుగా వచ్చినప్పుడు కార్యము నిర్వక్రముగా నిర్వహణము చెందు నని వారు విశ్వసించుశకునశాస్త్రమున కపవాదముగా విశ్వసించుట కలదు. వారట్లు వచ్చినపుడు మంచి జరుగుట కేవో కారణములు, యుక్తులు ససందర్భముగా నుపాంశువుగా గణించుట కలదు.

తాము ప్రయాణ మగువేళకు బ్రాహ్మణుఁడేని, ఆతఁడు, కుమారుఁడో, అన్నో, తమ్ముఁడో అయినను

నెదురుగా వచ్చినచో వ్యంగ్యముగా మొగము చిట్లించుకొని గర్హించుటో, వాచ్యముగానే తెగడుటో జరగుచుండును. తన యింటిలోని వారే అయినను, పరాయివారే అయినను వితంతువులు వచ్చినచో గర్హించుటయు, ప్రయాణము నిలుపుటయు జరగుచుండును. మఱీ వింత—ప్రయాణమయిన వ్యక్తి వితంతువే అయినను గూడ తనకు వితంతు వెదురుగా వచ్చిన గర్హించును. ఈ శకునపరీక్షలవల్ల ప్రయాణముల నాపుకొనువారును, ననివార్యముగా పయన మయినను నిరుత్సాహనిహతిచే నసిగా సాగించుకొనలేక ఎదురు వచ్చిన వారిని గర్హించుటచే వారితోను, వారి కుటుంబముతోను దీర్ఘవైరము తెచ్చుకొనువారును నెందఱో ఉన్నారు. రైలు ప్రయాణములకు శకున ముహూర్త పరిగణనము చేయుచు అనుకూల శకునముహూర్తాదులకై కొంతసే పాగి పోవుటో చాల ముందుగానే పయన మగుటో చేయువా రున్నారు.

మన మంచిచెడ్డలకు మనమే ప్రవర్తకుల మనీ, మన సత్కార్యసత్సంకల్పబలముచే మనమంచిని మనమే సాధించు కొనఁ గల్గుదుము గాకనీ లోఁతయిన పట్టుదలతో వర్తించు వారిట్టి చిలిపి చీకాకులకు పాల్పడరు. మంచి శకునముల కెన్నింటికో దుష్ఫలితములు గలుగుచుండుట, దుశ్శకునముల కెన్నిఁటికో సత్ఫలితములు గల్గుట గుర్తించుచున్నను గూడ శాస్త్రము ప్రమాణ మని ప్రామాణ్య నిశ్చయము లేకున్నను

దానినే విశ్వసించుచుండవలె నని దాని కేవో శ్లోకము లుదాహరించుచు సమర్థించుకొనుచుండుట యజ్ఞానపుఁ బిరికి తన మనవలదా? గర్భవతులు గ్రహణములఁ జూడరా దనుట, ఆదివారమునాఁ డుసిరిక పచ్చడి తినరా దనుట, రాత్రు లందు లవణముపేరు-ఉప్పు-అన్న తెలుఁగు పేరే-పేర్కొన రాదనుట (లవణము - బుట్టలోనిది - చెప్పరానిది ఇత్యాది విధములఁ దెలుపవచ్చును.) మొదలయిన విట్టివే.

మన తలఁపులలో, పలుకులలో, పనులలో మంచి చెడుగులు పెనవేసికొని సాగుచున్నవి. చెడుగు లేని యచ్చ మంచితనము మానవత కింకను నంద లేదు. జన్మము లెత్తఁగా నెత్తఁగా సత్త్వము హెచ్చి కీళ్లను దొలఁగించుకొని మేళ్లను పెంపొందించుకొనవలయు నన్నకోర్కి పుటములు పడగా పడగా బంగారుకు వన్నె హెచ్చినట్లు మానవునిలో హెచ్చఁ జొచ్చెను. సద్భావప్రాబల్యము కలిగినప్పుడు ప్రపంచము నాలుగంచుల ప్రజాసంఘము నెల్ల పాలుజూడఁ గల్గినప్పుడు దేశజాతి కులాశ్రయము లయిన నిరర్థకాచారములు తొలఁగి పోగలవు.

స్త్రీయు లందఱు నానాఁడు నా వివాహమునుగూర్చి వివాహిత యగుకన్యనుగూర్చి యతృప్తి చెందిరి గాని, కొంత నాకు గూడ వెలపు గల్గుస్థితివలె చేర్పడెను గాని కాలము కొంత గడచినతరువాత నందఱనిశ్చయములును దల్లక్రిందులై పోయినవి. అవి ముందు ముందు తెలియఁగలవు. అట్టి శుభ పరివర్తనము కలుగుటకు వివాహ మయినతర్వాత సంవత్స రము లెనిమిది గడవవలసెను.

సాహిత్యజీవనము - అరకుడుపు

నేను మద్రాసు వచ్చినతర్వాత మైలాపూరులో మా బావగారితో కలసియే యుంటిని గాని భోజనాదికము పూట కూటియింట చేయుచుంటిని. ఆనాళ్ళలో మైలాపూరు కపాలీశ్వరుని గుడిదగ్గఱ రంగమ్మ యను పుణ్యాంగన హోటలు పెట్టుకొనియుండెను. ఆమెకొక్కడే కొడుకు. ఆతడు వ్యర్థుఁడు. ఆయమ్మ భోజనమునకు వచ్చువారికి వారియిండ్లలోకంటె హాయిగా ననుకూలముగా నుండునట్లు వంట చేసి మంచి భోజనము పెట్టెడిది. ఆమె శ్రీ రెంటాల వెంకటసుబ్బారావు గారి దూరపుబంధువు. ఆమెభర్త చాలా శ్రోత్రియుఁడు, పుణ్యాత్ముఁడు నని సుబ్బారావుగారు చెప్పుచుండెడివారు. ఆమెను శ్రీ సుబ్బారావుగారు కొంతకాల మింట నుంచుకొని పోషించిరఁట! కాని వృద్ధురాలు. స్వతంత్రజీవనార్థిని యామె యట నుండ నొల్లక వేర్వాసి వచ్చి హోటలు పెట్టినది. ఆమె పుణ్యస్మరణ మిప్పుడు నాకు ముదము గొల్పుచున్నది. నామీఁద నామెకు కడువాత్సల్యము. ఆహోటలుకు వచ్చెడివా రందఱు నామెను మాతృశ్రీనిగా గారవించుచుండెడివారు. కొందఱు హోటలు పెట్టుట నీచవృత్తి యందురు గాని యే వృత్తి యయినను నిర్వంచనముగా ద్రోహము లేకుండ సాగించుచో నది పుణ్యాపాదకమే కాఁగలదు.

ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలకు పదే పదే సందు దొరకి నప్పు డెల్ల వెళ్ళుచు అక్కడి గ్రంథములు, అముద్రితములు పరిశీలించుచు, లోకల్ రికార్డుల నెల్ల చదువుచు, అపూర్వాంశముల గుర్తించుచు, గుర్తించినవానిని మిత్రుల కుత్తరముల ద్వారా తెలుపుచు తన్మయుఁడనై విద్యావ్యాసంగము చేయుచుంటిని. ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలాధ్యక్షు లొకతూరి లైబ్రరీకి విచ్చేసి లైబ్రేరియన్ ద్వారా నా విషయములు తెలిసికొనిరి. తెలుఁగుపుస్తకములకు కేటలాగు వ్రాయుచున్న గుమాస్తా సెలవు పెట్టఁగా తోడ్తో నా స్థానమున నన్ను నియోగించిరి. అది టెంపరరీ పోస్టు. అందుచే ఆ గుమాస్తా తొలఁగెను. అతనిపై ఆఫీసువారి కతృప్తి. ఆతడు తొలఁగినపిదప ఆ పోస్టును స్థిరముగావించి యందు నన్ను నియోగించిరి.

ఆనాళ్ళలో పావులూరి మల్లనకవిని గూర్చి నా మూలమున చర్చ రేగెను. శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారు కవుల చరిత్రలో వ్రాసిన తీరు సరిగాదని, పావులూరి మల్లన నన్నయనాఁటి మల్లన మనుమఁ డని నేను లైబ్రరీలోని వ్రాఁతపుస్తకములఁ బరిశీలించి పత్రికలద్వారా నిరూపింప యత్నించితిని. అప్పటి మద్రాసు తెలుఁగుపత్రిక శశిలేఖ. వీరేశలింగముపంతులుగారి తరఫున నిలిచి అనేకులు నాపై చెలరేగిరి. వీరావేశముతో చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు లైబ్రరీపుస్తకములను నేను పసికుంకను జేరి దుర్బుద్ధితో మార్చివేయుచుంటిననని, నేను వ్రాసినట్లు వ్రాఁతప్రతులలో లేదని, గవర్నమెంటువారు నన్నక్కడ నుంచరా దని

బాహాటముగా వ్యాసములు వ్రాయసాగిరి. ఇం కెందరెందఱో అటు తిరిగి నన్ను కటువుగా మందలింపసాగిరి. శ్రీ వీరేశ లింగముపంతులుగారి పేరుప్రతిష్ఠ లట్టివి గనుక, వారి యాంధ్రసాహిత్యసేవ యంత మహనీయమయినది గనుక వా రెల్లరు న ట్లుద్రిక్తులయిరి. ఏవో కొన్ని పొరపా ట్లుండిన నుండవచ్చును గాక అని సరిదిద్ద నొల్లకపోయిరి. వా రందఱు సత్య మేది యని పరిశీలింపక వ్రాసినవారే. ఒక్క వీరభద్ర రావుగారే సత్యము స్పష్టముగా గుర్తింపఁదగియున్నను, లైబ్రరీ పుస్తకములు నేనేమి తార్మాఱు చేయకున్నను స్పర్థా బుద్ధితో సత్యదూరముగా వ్రాఁత సాగించిరి.

ఆనాళ్ళలో ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలలో మహావీరా చార్యుని గణితసారసంగ్రహమును ప్రొఫెసరు రంగాచార్యులు గారు ముద్రించుచుండిరి. మల్లన గణితము దానికిఁ దెలుఁ గగుట నేను గుర్తించి రంగాచార్యులుగారి కెఱిఁగించితిని. అప్పుడు వీరభద్రరావుగారి వ్రాఁతలను గూడ వారికి దెలిపి తిని. అప్పుడు మా వివాదము నెల్ల హైకోర్టుకేసురికార్డు లను పరిశీలించునట్లు పరిశీలించుచు శ్రీ వేపా రామేశము గారు నా వాదము సత్యమయినదని, ప్రతివాదము శ్రుతి మించి యసంబద్ధముగా, సత్యదూరముగా నున్నదని గుర్తించి, నా నౌకరికి కీడు దేఁజూచుచున్నవారి దురుద్దేశమునకు నోసి శ్రీ బయ్యా నరసింహేశ్వరశర్మగారితో నొకనాఁడు ముచ్చ టించిరి. రంగాచార్యులుగారు నా కభయము చెప్పిరి. ట్రాన్స్లేటరు ఆఫీసువారు నామీఁది నిందను దొరతనము వారికి తెలుపునంతటి స్థితికి వచ్చెను.

ఇంత జరగినతర్వాత డొక్క చివరి యందాఁక నాకు ప్రతికూలముగా నున్నవా రొకరు లైబ్రరీ వ్రాఁతప్రతుల పాఠముల నెల్ల శశిలేఖ పత్రికలో ప్రకటించిరి. అవి నా ప్రకటించిన తీరునే నిరూపించెను. మఱియు కాకినాడలో కార్చెర్ల శ్రీనివాసరావుగా రనువారు పావులూరి గణితపు తాలూకు ప్రతుల సంపాదించి యందలి పాఠములను శ్రీ పోలవరం జమీందారుగారు, దురిసేటి శేషగిరిరావుగారు వగైరాల సంతకములతో ప్రకటించిరి. అవి యెల్ల నేఁ జెప్పినట్లే యుండెను. అంతతో నా వివాద మడఁగారెను.

ఒకనాఁడు—''నార్తరన్ సర్కార్సు అసోసియేషన్'' మీటింగు (యూనివర్సిటీ కాన్వకేషన్ తర్వాత) జరగుచుండఁగా నే నక్కడి కేగితిని. అచ్చటికి వచ్చియుండిన వీరభద్రరావుగారు నాయెడ వర్తించిన తీరునకు పశ్చాత్తాపము వెల్లడించిరి. మిత్రుల మయితిమి. ఆనాఁటి సభలో నా పద్యములు పదింటిదాఁక జదువుటయ్యెను. ఆ యేడే శ్రీ శొంఠి రామమూర్తిగారు గొప్పగా పరీక్షలో కడతేరి యింగ్లండుకు వెళ్ళ యత్నములో నుండిరి. నా పద్యమొకటి—

ఆంధ్రు లత్యంత దేహబలాఢ్యు లనెడు
కీర్తి హెచ్చెను మన రామమూర్తివలన
ఆంధ్రు లత్యంత బుద్ధిబలాఢ్యు లనెడు
కీర్తి హెచ్చెను మన రామమూర్తివలన.

వీరభద్రరావుగారు నాఁ డట్లు పశ్చాత్తాపము వెల్ల డించిరే కాని కొన్నేళ్ళతర్వాత మరల నాయెడ వికటము గానే వర్తిల్లసాగిరి. శ్రీనాథుని గూర్చి, ఇంకేవేవో విషయ ముల గూర్చి సత్యదూరము లయినవే కాక ధూర్తములు నయిన రచనముల నాయెడ జరపిరి. వాని కెన్నఁడు గాని వారికి నేను బదులు వ్రాయఁ దలఁప లేదు. శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు పరమపూజ్యులు, మహనీయులు నయ్యు వహ మిక, మమకారము నధికముగాఁ గలవా రని తర్వాత తలఁపనయ్యెను.

నిరుపమాన మహామహిమోపేతులు పురుషోత్తములు గంధిగారు పేర్వోలసినపిదప మానవమర్యాదయే యసాధారణ యోగ్యత నందుకొనఁగల్గెను. వారి శీలజ్యోతిముం దంతకు ముందు పేర్వోలసిన పెద్దల ప్రకాస్తు లెన్నో వెలవెల లాడ వలసిన వయ్యెను.

శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు వీరేశలింగముపంతులుగారి నొకనాఁడు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాలకు గొనివచ్చి-వారప్పుడు కవులచరిత్రను సంస్కరించి ప్రకటింపఁబూనియున్నారు గాన-వారి కస్మదాదుల సహాయము లభింపఁజేయుటకై జతనము సాగించుటలో నన్నొఱుక పఱచిరి. పావులూరి మల్లనచరిత్ర విషయములు వీరేశలింగముగారి దగ్గఱ, నా దగ్గఱ చర్చించి తత్త్వము నిర్ణయింప నభిలషించిరి. అన్ని వ్రాఁతప్రతులను జూపి నావాద మెఱిఁగించితిని. వీరేశలింగముగారికి వేఱు విధ ముగా, పూర్వము తాము వ్రాసినతీరుగా సమర్థింప నయితి గాదయ్యెను. లక్ష్మణరావుగారు జాగ్రత్తగా నెల్లవిషయము

మరల ననువదించి వివరించి 'మీ రిఁక నిట్లు మార్చుకోవలసి నదే. మీరు తొలుత వ్రాసినదియు, మిమ్ము సమర్థింపఁబూని యితరులు వ్రాసినదియు సరికాదని స్పష్టపడినది' అనిరి. పంతులుగారు 'నాదగ్గఱ వ్రాఁతప్రతి యేదో ఉండుటఁబట్టియే యట్లు వ్రాయుటయ్యెను. రాజమహేంద్రము వెళ్ళి నాదగ్గఱి గ్రంథములఁబట్టి మరల పర్యాలోచించి నిర్ణయింతును' అనిరి. లక్ష్మణరావుగారు 'ఇన్ని ప్రతులలో నున్నదానికి విరుద్ధముగా మీ వ్రాఁతప్రతి యుండకేదు. ఉండినచో నసిగా సమర్థముగా మీ వాదము నిర్వహించుకోవలసి యుండును'అనిరి. 'పంతులు గారి పట్టుదలను పరిభావించుచు వీరేశలింగముగారికి మన మందఱము సహాయముచేయుదము. వారిచేతనే కవులచరిత్ర సంస్కరణము జరపింతము' అని లక్ష్మణరావుగారు చెప్పిరి. నా చేతనయినంత తోడ్పాటు జరపుదు నంటిని. వా రిర్వురు నింటికి వెళ్ళిరి.

అటనుండి వీరేశలింగముపంతులుగారు బెంగుళూరు కొలఁది దినములకే వెళ్ళిరి. కవులచరిత్ర ప్రథమభాగమున మాత్రము చేయవలసిన సంస్కరణములు నే నెఱిఁగినంత బెంగుళూరికి వ్రాసి పంపితిని. అది యొక పెద్దకట్ట. పంతులు గారు వాని నుపయోగించుకొనిరి. కాని వాని నాయాపట్టు లందు పేర్కొననే లేదు సరికదా! గ్రంథపీఠికలో- 'శాస్త్రి గారును...తమ గ్రంథాలయములో నున్న పుస్తకభాగములను పద్యములను నేను కోరినవానిని వ్రాసి నాకెంతో తోడ్పడిరి' అని వ్రాసిరి. వారి కేయే విషయములు కావలసి

యుండునో వానిని నేనే తెలిపి, లిస్టువ్రాసి, సంస్కరింపవలసిన చేర్చవలసిన విధానములు, పద్యములు వ్రాసి పంపఁగా ఆ విషయము నిట్లా స్మరించుట? ఈ సంస్మరణమున ఫలాని ఫలాని పద్యములను, గ్రంథములను వ్రాసి పంపవలసినదిగా వారుకోరగా నస్మదాదులము వ్రాసి పంపినట్లు లర్థమగును. నే నన్న వాస్తవార్థమును దేవచ్చును. ఇంతే కాక తమకు చిరమిత్రు లయిన శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారిని గూడఁ జెనకిరి. ప్రబంధ రత్నావళినిగూర్చి యకారణముగా వారి కవులచరిత్ర పీఠికలోనే మరల నన్నును జెనకిరి. వాని నెల్ల వివరించుట రోఁత. నేను జాబులు వ్రాయఁగా జాలి జాలిగా వానికి బదుళ్లు వ్రాసిరి. ఆ జాబుల నిటీవల నేను చించివేయబోగా తాము జాగ్రత్తగా నుంచుకొందుమని నా మిత్రులు గయికొనిరి.

ఇంత యెందుకు వ్రాసితి ననఁగా నాకు వాఙ్మయ రంగమున క్రీడావినోద మనుభవింపవలెనని కొండంతకోరిక చెలరేగుచున్నను, ఆదినుండి కూడ దాని కభ్యంతరములు, ప్రతిషేధములు తఱచుగా నడ్డు దగులుచు నిరుత్సాహము గొల్పుచున్న వని తెల్పుటకు. ఆ నాళ్ళలో ప్రతివాదో త్సాహము నాలో కొంత దూకులాడుచునే యుండెడిది. అయిన నేమి? స్వర్ణకారుఁడు సువర్ణరజతములను గరఁగించు టకై తనముందు నిప్పులకుంపటిని నడుమ నంగారములు చేర్చి, దానిపై కుండమూకుటిని నెలకొల్పి, కుంపటినిండ నుముక నించి యుంచుకొనును. వలసినప్పు డంగారముల గొట్టముతో నూఁది యగ్ని ప్రజ్వలనము కలిగించుకొనును.

ఆ యగ్ని కుండమొకటి మూఁతకు లోబడియే మండ నిచ్చును గాని పైకి ఉమ్మకలోని కెగఁ బ్రాకనియ్యదు. అది నలువైపుల నుమ్మకలోనికి వ్యాపింపజొచ్చినప్పుడు చుట్టును నీరు పోసి చల్లార్చును. ఆదినుండి నా స్థితి యించుమించుగా నట్లే సాగినది. బ్రదుకు సాగించుకొనుటకు వాఙ్మయసేవ సాధనముగా నా కేర్పడినది గాన, అందులో అరకుడుపు సాగునట్లు పని చేయుటకే నా యంతర్యామి నన్ను మొసల నిచ్చినది గాని యంత కెక్కువగ పని చేయుటకు గాని, యంత కెక్కువగా సాధించుటకు గాని నాకు చోటియ్యకే పోయెను.

టైఫాయిడ్

మైలాపూరునుండి ఎగ్మూరు మ్యూజియం బిల్డింగ్సులో నున్న ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలకు రాకపోకలు సేయుట, యెడతెఱపి లేకుండ నక్కడి సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములను జదువుట, చదివిన గ్రంథములలోని ముఖ్యవిషయములకు నోట్సు వ్రాసికొనుట, కొన్నింటిని పత్రికలకు వ్రాయుచుండుట చేయుచుంటిని. రేయుంబవళ్లు విశ్రాంతి యెఱుఁగకుండ శ్రీ రామేశముగారు గ్రంథములు చదువుచుండుటను జూచు చుంటిని గాన నేను నట్లు సాగింపఁ గోరిక. పూర్వసుకృతము చేత వారికి సుకరముగా నుండెను గాని నాకది యసాధ్యము గానే ఉండెను. పగలు చదివిన గ్రంథముల యర్థములు రాత్రులందు గోచరించుచుండెడివి. నిద్ర తగ్గెను. నిద్ర పట్టనప్పుడెల్ల లేచి మరల జదువుచుండెడివాఁడను. దౌర్బల్యము నిరుత్సాహము పెరుగఁజొచ్చెను. ఇంటికి పోఁదలచి ఒకనెల సెలవు తీసికొంటిని.

సెలవు తీసికొన్న మర్నాడే నాకు తీవ్రజ్వరము వచ్చెను. డాక్టరు మందిచ్చుచుండెను గాని జ్వరము హెచ్చుచునే యుండెను. నాల్గయిదునాళ్లయినతర్వాత నాతఁడు స్వగ్రామమున కీతని పంపివేయుఁ డని మా బావగారితో చెప్పెను. నేను కదలలేని స్థితిలో నుంటిని. మిత్రు లయిన పండిత గోపాలాచార్యులుగారికి కబురంపితిని. వారు వచ్చి చూచి 'నేను సుదూరమున నుంటిని. ఇక్కడి వైద్యులదగ్గఱనే

మందు గొనుట మంచిదేమో! అనిరి. అందాఁక ఇంగ్లీషు వైద్యము నే నెఱుఁగను. మా నాయనగా రాయుర్వేద వైద్యులు. వారే ఎప్పుడయిన జ్వరాదులు వచ్చిన మందు లిచ్చువారు. నా కందాక నంత తీవ్రానారోగ్యము లెప్పుడును రాలేదు. 'ఆయుర్వేదవైద్యము పరిచితము గాన, మీరు మిత్రులు గాన మీరే మందియ్యండి' అంటిని. వారట్లే సమ్మతించి వైద్యము చేయఁబూనిరి. ప్రతిదినము ఆచారప్ప వీధినుండి మైలాపూరు శాన్తొమ్ హైవీధికి కొన్నిమైళ్ళు కోచిమీఁద వచ్చి పోవుచుండిరి.

విరేచనముల కని యొకనాఁ డావగింజంత మాత్ర యిచ్చిరి వారు. పదిరోజులనుండి నా కాహార మే సరిగా లేదయ్యెను. ఆమాత్రతో నానాఁడు నాకు నాల్గయిదు విరేచనము లయ్యెను. దొడ్డిలోనుండి యింటిలోనికి వచ్చుట యెఱుఁగుదును. స్మృతి తప్పి పడిపోతిని. కొంతకు స్మృతి వచ్చినట్లయ్యెను. నాడి చూచుకొంటిని. నిమిషమునకు రెండు వందల దాపుగా కొట్టుకొనుసంఖ్య యుండెను. గుండె యెగసి పోవుచుండెను. దగ్గఱగా నున్న రామేశంగారిని పిలుచుకొని వచ్చిరి. వారు నాడి చూచి అపాయస్థితిలో నున్నట్లు గుర్తించి వెంటనే డాక్టరు నంజుండరావుగారికి చీటీ వ్రాసి మనిషిని బంపిరి. నాస్థితి గందరగోళముగా నుండెను. అప్పుడే కాచిన పాలు రెండళాకులు గబగబ త్రాగివేసితిని. పదినిమిషములకు ప్రాణ మందుకొనుచున్నట్లు తోఁచెను. అంతలో నంజుండ రావుగారు వచ్చి పరీక్షించిరి. 'తీవ్ర మయిన టైఫాయిడ్ జ్వరము. వెంటనే యీక్రింది మందులు తెచ్చియియ్యండి'

అని చీటి వ్రాసి యిచ్చిరి. గుడ్విన్ కంపెనీవారు మందు లిచ్చిరి. ఆ మందులు త్రాగిన పదినిమిషములకే ప్రాణము సరిగా చేరుకొనెను. జ్వరము 22 దినములకు తగ్గినది. ఈ నడుమ కొన్ని యొడుదుడుకు స్థితులును గలిగినవి. ఏమి కలిగినను వారిచ్చిన మందులు వెంటవెంటనే నాకు గుండె నిబ్బరము కలిగించుచు వచ్చెను.

ఒకనాఁడు విరేచనము లగుట కేదో కొంచెము మందిచ్చి మామూలుమందులు పుచ్చుకొనవలదనిరి. ఆనాఁడు నాకు నిస్త్రాణ హెచ్చెను. డాక్టరు రాగానే 'దినము త్రాగే మందు నేడు త్రాగవద్దంటిరట! అవి త్రాగగానే నాకు పుష్టి కలిగెడిది. నేడట్లు లేదు' అంటిని. ఆయన నావీపు చఱచి, నవ్వి 'మరల వానిని తీసుకొనుడు' అనిరి. జ్వరము తీసినతర్వాత అవి చికెన్‌బ్రాతు బ్రాందిలో కలిపిన దొకటి, ద్రాక్షాసవమువంటి దింకొకటి యగుట తెలియవచ్చెను. ఆతర్వాత రోఁత గొంటిని. కాని యప్పటిదాఁక నాకవి యమృతకల్పములుగా దోఁచెను.

ఆ జ్వరతీవ్రతలో నా జీవితమునుగూర్చి సంశయ మేర్పడి మా బావగారు జాబు వ్రాయఁగా నా మిత్రులు శ్రీ కాకర్ల కుమారస్వామిశాస్త్రిగారు, మా మామగారు, మా తలిదండ్రులు, అన్నగారు మద్రాసు వచ్చిరి. ఆ తీవ్రానా రోగ్యపు నాళ్ళలో తమకుమార్తె రజస్వల యయ్యె నని మామామగారు జాబు వ్రాసిరి. ఆస్థితి మావారికి మఱింత వ్యాకులత గొల్పెను. ఎట్లో జ్వరము తగ్గినది. ఆరోగ్యవంతుఁడ

నయితిని. నాస్థితి విని విచారించి నంజుండరావుగారు రెన్నెల్లు లీవు పెట్టి యింటికి పోవలసిన దనియు, ఇతరవ్యాధు లేవి లేవు గాన వడివడిగా ఆరోగ్యము కోలోcగల దనియు, ఆ టైఫాయిడ్ జ్వరం తగ్గినతర్వాత నూట తొంబదిమందికి సహజముగా సంపూర్ణారోగ్యము పెంపొంది జ్వరమునకు పూర్వ ముండిన యనారోగ్యవాసనలుకూడ తొలcగి విజృంభణముతో నుండ గల్గుదు రనియు, సంపూర్ణారోగ్యము బలము పడసి మూన్నెల్ల తర్వాత గార్హస్థ్యసుఖస్థితిని బడయుదువుగా కనియు, ఆరెన్నెల్ల తర్వాత మద్రాసుకు సకుటుంబముగా వచ్చి వేయుదువు గా కనియు ననిరి.

వేంకటేశ్వరస్వామి దర్శనము

అప్పటి నా జీవితాశలు రెండు. మా తల్లిదండ్రు లెప్పుడో మ్రొక్కుకొన్న శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామిని దర్శించుట యొకటి. నాకు పసితనము నాఁటనుండియు దేవాలయముల కరుగుట గాని, అక్కడ స్వామిదర్శనము లభించునని నమ్ముట కాని, అక్కడి విగ్రహముల కర్చనాదికము జరపుట కాని యిచ్చగొల్పని ముచ్చట. తిరువళిక్కేణిలో గాని మైలాపూరులో గాని దేవళములలోనికి స్వామిదర్శనార్థమై యెన్నఁడు గాని నేనై వెళ్ళి యెఱుఁగను. కాని యప్పుడప్పు డేవో నా మనోభావములను పద్యములతో తిరువళిక్కేణి పార్థసారథిస్వామి స్తుతిగా వెల్లడించుట కలదు. ఇట్టివానికి నాకు తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామి దర్శనమున ముచ్చట యంత తీవ్రముగా నేల కలిగెనో నాఁడు గుర్తింప గుదురలేదు. 'కలౌ వేంకటనాయకః' అన్న శ్లోకాంశము నన్ను గ్రమ్ముకొన్నది.

మేమందఱము మ్రొక్కు చెల్లించుకొనుటకు అనఁగా చిరంజీవి మాతమ్మునికి శంకరున కుపనయనము స్వామి సన్నిధిని చేయుటకు బయలుదేరితిమి. మద్రాసునుండి బయలుదేరి తిరుపతికి వచ్చుటలో నిజముగా నాకు స్వామిసన్నిధికే వచ్చుచున్నంత యుపొంగు. అఖిలాండనాయకుఁ డగువాని, విశ్వమును విష్ణువును, వషట్కారుని, భూతభవ్యభవత్ప్రభువును కన్నులార కాంతును గదా! ధన్యుఁడ నగుదును గదా! అదుగో ఇదిగో చేరబోవుచున్నాను అని మురియఁజొచ్చితిని. అప్పుడే

తీవ్రానారోగ్యవిముక్తుఁడ నయితిని గాన దౌర్బల్యము ప్రబలముగా నున్నను నీ యుత్సాహము నన్నుద్బోధింపఁగా స్వామిపై నేవో పద్యములు పయనములో రచింపఁదొడఁగితిని. తిరుచానూరిలో నుపనయనము జరపితిమి. స్టేషను నుండి యెండలో నాయూరు చేరుటలో మా యన్నగారి కుమార్తెకు పసిబిడ్డకు తీవ్రజ్వరము వచ్చెను. జ్వరము తగ్గుదాఁక నేనదే చేయుదునని కూర్చుండి పద్యములతో స్వామి స్తుతి చేయఁ జొచ్చితిని. జ్వరము కొన్ని గంటలలో తగ్గిపోయెను. పద్యములు చాల రచించితిని. వానిలో నొకటి రెండు:—

చుఱ్ఱని మేను కాలెఁ గనుచూడ్కి వికారము దోఁచె నన్నకుం
గుఱ్ఱది యాఱుమాసములకూన యిదెక్కడి వేకిసోకో మా
మొఱ్ఱల నాలకింపుము నమోనమ! యప్పన నీకు నప్పనా
చిఱ్ఱిన చీదకండ సుఖసిద్ధికిఁ దార్చుమి బిడ్డఁ దేర్చుమీ!

జ్వరము తగ్గినపై

అంకిలి లేనిభక్తి మనసారఁ దలంచి నమస్కరించి మా
సంకట మార్పవే యన వెసన్ సుఖ మిచ్చి యనుగ్రహించితో
కింకరకల్పకంబ! పరికించితి నీమహనీయతన్ 'కలౌ
వెంకటనాయకః' యను సువిశ్రుతసూక్తియథార్థభావమున్.

ఆనందముతో నందఱము గొండ లెక్కితిమి. వృద్ధులు గాన మా నాయనగారంతకు ముందు పలుమారులు స్వామి దర్శనము చేసినవారు గాన దిగువతిరుపతిలోనే కొలఁది కాలము క్రిందటనే కట్టిన 'పుష్పతోట' సత్రములో నుండిరి. స్వామి దర్శనమునకై యువ్విళ్లూరుచు వెళ్ళితిని. కాని యక్కడ నాకెంత తంటాలుపడినను స్వామిమూర్తిదర్శనము

లభింపలేదు. మద్రాసునుండి మహంతుగారికి, వారిదగ్గఱ నుండి కొండమీఁది యుద్యోగులకు జాబు గొని వెళ్ళితిమి. కాన యక్కడ వలయు సౌకర్యములు లభించెను. మావా రందఱు కొంత యలజడి, త్రొక్కటమును జెందినను స్వామి దర్శనము సరిగాఁ జేసికొని తనిసిరి. నేను చాలసేపు స్వామి మూర్తిని చూడ యత్నించి విఫలమనోరథుఁడ నయితిని. ఎంత యత్నించినను చెదరి చెదరి చీకటి గానవచ్చెను కాని నా కక్కడ స్వామిమూర్తి గోచరింపదయ్యెను. చాల నిరు త్సాహము చెందితిని. దుష్టుఁడ నని దురపిల్లితిని. పాపిష్ఠుఁడ నని పలవించితిని. ఏమియుం దోఁచక యేడ్చితిని. అనారోగ్య దౌర్బల్యముచే నక్కడి మూర్తిదర్శనమునకు కనులు మిఱు మిట్లు గొనియుండు నని, స్వామికి నాకు నడుమ దివ్వెవెలుఁ గుండుటచే నది యడ్డువచ్చి మూర్తిని గానరానీయ దయ్యె నని, నా పాపకర్మముచే దర్శనము లభింపలేదని పరిపరి యోచనలు, వాని కేవో యుపవాదములు తోఁచసాగెను. ఏమి తోఁచినను స్వామి గోచరింపఁడయ్యెనే కదా యన్న యారాటము నన్ను వీడలేదు.

ఈ సందర్భ మీ గ్రంథము రచించునాఁటి కించు మించుగ నల్వదియేండ్లకు పూర్వము జరగినది. 1910 వ సంవత్సరము నాఁటి దీ వృత్తాంతము. తర్వాత 1930 నుండి తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామిని గూర్చి కొంత యెఱుక నాకుఁ గలుగసాగెను. 1949 నాఁటి కింక నెన్నో విషయ ములు గోచరించెను. వాని నాయాసందర్భములలో సక్రమ ముగా వివరింతును.

తొలి కలయిక

నాకు టైఫాయిడ్ తగ్గి యారోగ్యము లభించునాఁటికి జీవితవాంఛలు రెండు గలవంటిని. తొలిది శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామి దర్శనము. అది తొలుత నగమ్యాగోచరముగా నుండుట, యీనాఁటికిఁ జాల విషయములు దెలియనగుట రేఖామాత్రముగాఁ జెప్పితినిగదా! రెండవది వివాహమాడితిని గనుక అచుంబితప్రక్రియ యగు స్త్రీసుఖము ననుభవింప గోరుట. అది యేకో వేంకటేశ్వర దర్శనమువలె నపూర్వాద్భుతాతిలోకానందము గొల్పునదిగా నుండఁగలదనుకొనుచు నువ్విళ్ళూరుచుంటిని. ఈ రెండు నెఱవేరినచో నా జీవితప్రయోజనము లభించినట్టే యనుకొంటిని.

తిరుపతినుండి యింటికి వెళ్ళినతోడ్తో నారోగ్యవృద్ధి క్షణక్షణవిజృంభణము గాఁజొచ్చినది. మా తలిదండ్రులు వగైరాలు మద్రాసునుండి వచ్చుదాఁక ఇంచుమించుగా పదునైదునాళ్ళు నా మిత్రులు శ్రీ సుసర్ల కుమారస్వామి శాస్త్రిగారి యింటనే యుంటిని. వారును, వారి కుటుంబిని శ్రీమతి రామమ్మగారును నన్ను బిడ్డనుగాఁ గాపాడిరి. ఆకలి నాకమితముగా రేగుచుండెను. ఎక్కువగా భోజనము చేసెడివాఁడను. దృష్టి తగులు నని రామమ్మగారు నాకు చాటుగా నెవ్వరు చూడకుండునట్లు భోజనము పెట్టుచుండెడివారు. ఆ దంపతులు నేఁడు లేరు. వారి పుణ్యాగతికై తలఁపునకు వచ్చినపుడెల్ల తపించుచుందును. కుమారస్వామిశాస్త్రిగారిని నేను నా భృక్తరహిత తారకరాజయోగానుష్ఠాన

మున తర్వాత 1917 వ సంవత్సరమున చేర్చితిని. కాని వారు దుర్బలమయిన చిత్తవృత్తి కలవారు గాన యిందు శ్రద్ధాళువులు కారయిరి. దుస్సహవాసముల మరగి సంపదా భోగ్యములను సంపూర్ణముగాఁ జెడగొట్టుకొనిరి. వారి భార్య గారు ముందుగాను, 1928 ప్రాంతముల గాబోలు వారును చనిపోయిరి.

కుమారస్వామిశాస్త్రిగారు చనిపోయిన పదవనాఁడు నేను ధ్యానము చేసికొనుచుండఁగా నా కన్నులయెదుట స్పష్టముగా గోచరమై చిఱునవ్వు నవ్వుచు 'నీ మంచి సహవాసమును దూరస్థుఁడనుగా నుండుటచే కోల్పోయి నీమాట వినక దుస్సహవాసముల జిక్కి చెడితిని. శారీరకవాంఛలు నన్నట్టుగా నాకట్టుకొని పెడమార్గమును బట్టించినవి. చక్క బఱుప సాధ్యముకాని తుచ్ఛశరీరము తొలఁగెను. ఇఁక నీ గోష్ఠిలో నేను సుప్రతిష్ఠితుఁడనుగా నుందును' అని లజ్జా గర్భితముగా పలికి నాతో ధ్యానముగ్నుఁ డగుట కాన వచ్చెను. శీలము పవిత్రముగాకున్నను, ఉపకారప్రకృతి యాతనికడ నసాధారణమైనదిగా నుండెడిది. ఆర్తతలో నున్నవారి కెందఱకో ఆతఁ డుపకరించెడివాఁడు. తన కల్మి నందుకుఁ గోల్పోయెను. ప్రధానముగా నాయెడ నాతఁడు నెఱపిన సౌహార్దవాత్సల్యములకే, ఆ సుగుణమునకే శాశ్వతముగా నా జీవు డుద్గతి నొందుగా కని తపించుచుందును.

వారి యింట పదిహేనురోజుల కెక్కువకాలమే అప్పు డుంటిని. అంతలో మా తల్లిదండ్రులు వగైరా లింటికి వచ్చిరి.

మూఁడు నాలుగు నెలలకు నేనంతకు ముందెన్నఁడు నెఱుఁగని యారోగ్యము పొందితిని. నా తలఁపును గుర్తించినవారగుటచే మా తలిదండ్రులు, నక్క గారును పునస్సంధాన ముహూర్తము నిర్ణయించుటకు మా యత్తవారిని గోరిరి. ఇంకను గొంత కాలము గడవఁదగు ననుకొన్నను మా కష్ట సుఖముల నాలించి మా మామగారు ముహూర్త నిర్ణయమున కంగీకరించిరి. కొలఁది రోజులు ముందుగా మా సోదరికి గూడ పునస్సంధాన ముహూర్త మేర్పఱచిరి.

అంతదాఁక బలపాటము చెందుచున్న నాకు ముహూర్త నిర్ణయము నాటనుండి చాల మనోదుఃఖము రేగెను. నా వ్యాకులతను గుర్తించిరే కాని కారణ మేదో యెవ్వరు నెఱుఁగరు. తొలుత నేను నెఱుఁగను. కారణ మెఱుఁగరాకుండ వ్యాకులత పెరుగసాగెను. వివాహము నాఁటినుండియు నా జీవితము క్లేశముల పాలగుచుండుట, దానికి కారణము పెండ్లాడిన పిల్ల జాతకము పొంతనములు సరిపడినవి కాకపోవుట యని మావారు చీకాకు చెందుట యని వెదకి వెదకి కొంత గుర్తించితిని. నా వివాహమునాఁడు వధువు జాతకము చూపింప గోరఁగా మా మామగారు నేను జాతకము వ్రాయలేదని చెప్పివేసిరి. కాన దాని గుణదోషములు గుర్తింప వీలుపడదయ్యెను. అసలు నాకు జాతక పరిశీలనము మీఁద విశ్వాసమును లేదయ్యెను. 'యస్యాం మనశ్చక్షుషో ర్నిబంధ స్తస్యా మృద్ధిః' అన్న ధర్మసూత్రము నాకు నచ్చి నేను మనసార ప్రేమించి యా పిల్లను బెండ్లాడితిని గాన నా కప్పుడు కొఱఁత తోఁపలేదు.

అప్పటివఱకు ఆ వధువు నాకు ధర్మపత్నిగా నాతో సంసారయాత్ర సాగింప నున్నది సుమా యన్న తలఁపే కాని యంత కెక్కువ యోచనలు లేవు. ఇఁకమీఁద నా వధువు మా యింటికి రానున్న దని, వివాహప్రయోజన మింక మీఁదనే అనుభవింప నుంటి మని, నా హృదయము నే నెఱుఁగుదు ననుకొనుచుంటిని గాన, ఆమె హృదయము నా కర్పించి నా హృదయము నప్పన గొనుటో, తన హృదయ మును నా కర్పింపక నా హృదయమును హరించుటో యేది చేయునోయనీ, అంతదాఁక న న్నత్యంతము ప్రేమించుచున్న మా తలిదండ్రుల కా పిల్ల ప్రేమపాత్ర మగునో కాదో అనీ, ఆ పిల్ల వారి నెంత యేడ్పించునో అనీ, నా యన్నదమ్ములకు, అక్కచెల్లెండ్రకు, నాకుఁ గాల సౌమనస్య మింక ముం దేమి కానున్నదో కదా అనీ వెఱపు. క్షణక్షణమునకు స్పష్టాతి స్పష్టముగా విచారము పెరుగసాగెను. మఱియు మా తలి దండ్రుల చాటుననే యంతదాఁక నా జీవితము సాగు చుండెను. సర్వభారము వారు మోయుచుండఁగా నిర్భ యుఁడనై నే నుంటిని. నా దృష్టిని వారు ప్రాలి యస్తమింప బోవుచున్నట్టును, నే నొక వంశవృక్షమును వెలయించి యుచ్చస్థాన మాక్రమింప బోవుచున్నట్టును దోచసాగెను. నే నంత నిర్వహింప గల్గుదునా? మా తలిదండ్రు లున్నంత దాఁక వారి చాటువాఁడ నగుటే శ్రేయము గాదా? నేను వెలయింపఁ బోవు వంశవృక్షము మా తలిదండ్రులు వెల యించిన వంశవృక్షముతో పొంది పొసఁగి లోబడి యుండ వలదా? ఏమగునో? నా జీవితమార్గము మంచికో, చెడుగుకో

దారి త్రొక్క నారంభించు సంఘటన దాపురించినది. ఎందఱ కుటుంబములో యిట్టిపట్టుల నపమార్గములఁ బట్టినవి కానవచ్చినవి. ఇంక నెందఱ కుటుంబములో సన్మార్గముల బట్టినవి కానవచ్చినవి. ఏవంవిధమయిన చింతలో, అలజడిలో కొట్టుకాడుచున్న నా ముఖమున నశాంతిలక్షణములు ప్రవ్య క్తముగా గోచరించుచుండెను. వానిని జూచి మా తల్లి దండ్రులు, నక్కగారు త్రొక్కట పడఁజొచ్చిరి.

సంతోషము గాని సంతాపము గాని యంతరంగ మును కలవరపఱచుచున్నప్పుడు దాని చేష్ట యకృత్రిమ ముగా, స్పష్టముగా నున్న దున్నట్లు కొందఱ ముఖమున గోచరించును. కొందఱు లోని సంతోషము దాఁచి యుంచు కొని ముఖమున, సంతోషమును దోపనీయకున్న మానె గాని, యేవో ప్రయోజనము లర్థించి పైగా విచారమునే వెలయించుకొనఁ గల్గుదురు. ఎంత దుఃఖకారణము కల్గినను దాని బలమును వివేకముచే తగ్గించుకొని దానిని లోన గూడ భావింపకుండుట మంచిది గాని లోన కుములుచు బైటికి నవ్వు దెచ్చుకొనుట రోఁతయే. ఆ నవ్వు వెడన వ్వగునె కాని తియ్యని నవ్వుగా తెరలు వాఱదు. స్మిత ప్రయత్నమే కాని దాని సత్ఫలితము కలుగదు.

తాను ప్రేమించువా రెవ్వరు గాని తప్పు చేసినట్లు తాను భావించునప్పుడు వారిని సరిదిద్దఁ గోరునపు డాయా వ్యక్తుల వివేకపరిపాకము ననుసరించి కోపసూచనలు

చేయుట, గర్హించుట, తిట్టుట, కొట్టుట గూడ జరగుచుండును. అందులో నంతరంగమున నవ్యక్తముగా, స్థాయిగా అనురాగమే కుదురొ్కొని యుండును. అట్టిచో చివ్వన కోపము రేగును. కోపసూచన మొదలుగా కొట్టుట దాఁక వివేకపరిపాకానుసారముగా నొక చేష్ట జరగుచుండ అంతరంగమున కేసి చూడఁగా నక్కడ అనురాగరేఖలు నవ్వుచుండుట, అవి తన్నే కోపించుట, తిట్టుట, కొట్టుట, జరపినట్లయి యిఁక నిట్టి చేష్టలు చేయకుమా యని మందలించుట అంతరాత్మావేక్షణానుభూతి కలవారికి గోచరించును. రేగిన యీ కోపోద్రేక మీ మానవుని యంతరంగము తనలో హాయిగా నున్న యనురాగము శరీరాణువులందంతటను నిండారుటకు చేయు జతనములో తనకు విరుద్ధమయిన, తనతో లోనుండ గూడని కోపపు బాడాలము నదనుచూచి బైటికి వెడలగొట్టునప్పుడు చెలరేగి బయుటబడినదిగా గుర్తింపనగును. శరీరమును జుట్టియుండు నావృతిదాకఁ నది మెట్టని పొగలతో చెలరేగి దిద్దుబాటు చెందవలసినవారిని దాఁకి వారి యానుకూల్య ప్రాతికూల్య, సౌమనస్య, వైమనస్య, ప్రాబల్య, దౌర్బల్యాద్యనుగుణముగా దాను చేయఁగల మంచిని జేసి యుపరత మగును. ఈ విధముగా నప్పు డప్పుడు లో నిల్వాయున్న కోపపు సరకులో నెంతో కొంత అసత్పదార్థ మగుటచే నిలువ వీలులేనిది కాన కర్చుపడి పోగా పోగా లో స్థాయిగా నున్న ప్రేమ సత్పదార్థముగాన శాశ్వతమై పెంపొందుచుండును. దీని నాత్మావేక్షణ

పరులు గుర్తింపఁ గల్గుచుందురు. అంతరంగమున స్థాయిగా ననురాగము, ప్రేమ ఉన్న సందర్భములనుగూర్చి వ్రాసిన దిది.

ఆత్మాన్వేక్షణపరులు లోనికి బోగా పోగా ఇఁక పోవ నెడము లేకుండ కడపటి హద్దుగా గుర్తింప నగు నెలవు ప్రేమైకమయముగా నే ఉండును. ప్రేమ సత్పదార్థము. కాన నిత్యము. ఆ స్థలమున ప్రేమేతర (ద్వేష) వాసనకూడ నుండదు. అద్దానిని జేరుకొనుటకై లోనికి బోను పోను, ప్రేమేతరపదార్థము పలుచబడుచు సన్నసన్నగా దిగనాసిల్లు చుండును. ప్రేమపదార్థము చిక్కనగుచు దాని విజృం భణము అంతరంగముననే కాక బహిరంగమునఁ గూడ 'అంతర్బహిశ్చ' క్రమక్రమముగా నిండార్చును. అసలు తత్త్వాన్వేషి సముద్రమథనకథగా సత్సంకల్పపు మందర పర్వతమును శరీరసముద్రమున దింపి శరీరము మథింపగా లోనుండి మంచిచెడ్డలు రేగుచుండును. చెడుగులను దొలఁగఁ ద్రోసికొనుచు మంచిని గుర్తించి స్వీకరించి యనుభవించుచు బోవఁగాఁ దుదకు అమృతలాభము కలుగును. ఇందు మూలాధారము కూర్మ మగును.

అప్పుడే గార్హస్థ్యము నందిన మా బావగారిని నా దుఃఖకారణము విచారింపఁగోరి రఁట! ఒకనాఁడు నిద్రలేచి యూరి నంటియున్న మా పొలమున కరిగి అక్కడి మా మంచినీటి బావికడ కాలకృత్యముల దీర్చుకొని స్నానోన్ము

ఖుఁడ నగుచు తాటిచెట్టు చాటుల కరిగి దుఃఖించుచున్న నన్ను వెనుకతట్టున నుండి వచ్చి పట్టుకొని మా బావగారు దుఃఖకారణము ప్రశ్నించిరి. ఏమి లేదంటిని. ఉన్నను, అది చెప్పినను మీరు దాని విలువ గుర్తింప లేరంటిని. ఆతఁ డేదో గొప్పదోషము నాలో నున్న దనుకొని తీవ్రముగా చకితుఁ డయి పదింబదిగా ప్రశ్నింపఁదొడఁగెను. నా కేదో యోగ్యతాలోపభీతి కలదని యాతఁ డనుమానపడుచున్నట్టు తోఁచెను. ఇఁక దాపరాదని యున్న దున్నట్టు చెప్పితిని. మా తలిదండ్రుల పతనము గోచరించుచున్నట్టున్న దన్న మాట మా తలిదండ్రులతో చెప్పరా దని యాన వెట్టితిని. అంతా విని యాతఁ 'డయ్యో యిదా నీ యేడుపు!' అని పగలబడి నవ్వఁ జొచ్చెను. 'లోకసాధారణ మయిన భావము లను నీతలనే విఱిగిపడినవానిగా భావించి యఘోరించెద వేల' యని తెగడెను. తర్వాత మా తలిదండ్రులతో నుచిత మగునంతవఱకు చెప్పి వారిని తేర్చెను. రాగవిరాగములు రెండును నాలో నప్పుడు రేగినవి.

ముహూర్తము జరగినది. తిరుపతి శ్రీ వేంకటేశ్వర స్వామి దర్శనము వంటిదే యిది కూడ నయ్యెను. వాత్స్యాయన కామసూత్రాది గ్రంథము లేవేవో చదివి యుంటినే కాని అది పుస్తకవిద్యయే కాని యనుభూతి లేనిది. నాకు నర్మసచివుఁడు మా బావ మర్నాడు శుష్కేష్టితంత్రముగా

నాకు తెలియఁజెప్పినపై కృతార్థుఁడ నయితిని. ఇంజనీయరింగు, వైద్యము మొదలగు ననేకవిద్యలలో పుస్తకపరనమాత్ర పండితు లెందఱో ఉద్యోగు లయి కార్యనిర్వహణమున నప్రాజ్ఞులై మెలమెల్లగా చేతిక్రింది చిన్ని యుద్యోగుల యుద్బోధముతో చతురు లగుట చూచుచున్నాము గదా?

ఆవేదన

రెండు మూఁడు నెల లింటికడనుండి నేను మాతమ్ములతో మద్రాసు చేరితిని. కొన్నాళ్లు మా బావగారింటను, గొన్నాళ్లు హోటలులోను భుజించుచుంటిమి. ఇంటికి వెళ్ళి యిల్లాలిని వెంటఁగొని వచ్చితిని. అంతకుపూర్వము నేను చెందిన వెఱపు మఱపునఁ బడెను. గార్హస్థ్యముతో ప్రాచ్య లిఖితపుస్తకశాలాగ్రంథపరనోత్సాహముతో కాలముగడచు చుండెను. అప్పటికి చాటుపద్యములు చాలా చేర్చి "చాటు పద్యమణిమంజరి" యనుపేర గ్రంథముగా సంధానించితిని. వానిని ముద్రించి ప్రకటించుటకో శ్రీ రెంటాల వెంకట సుబ్బారావుగారు నాకు చాలా సహాయము చేసిరి. వేయి రిప్లై కార్డులమీఁద (కార్డు కానివెల) నోటీసు, పుస్తక మపేక్షించువారు వ్రాయుటకు పై అడ్రసుతో అప్లికేషనుఫారము అచ్చు వేయించి అడ్రసులతో పోస్టు చేయించిరి. వెంట వెంటనే వేయిపుస్తకములు నమ్ముడు పోయెను. ఇట్లు నేను పుస్తకవ్యాపారము చేయుదునని దుఃఖించిన పుస్తకవ్యాపారులున్నారు. దీనితర్వాత, ప్రబంధరత్నావళి, భాసనాటకములు, కొన్ని ప్రకటింపఁబూనితిని. కాని ఇవి యెల్ల 'నీవు వ్యాపారము చేయనేల? మాకిచ్చిన మే మమ్మి సొమ్మిత్తుము గదా' యని కోరుపుస్తకవ్యాపారులకు, అప్పటికి నేను మరల అనారోగ్య గ్రస్తుఁడ నగుట, తర్వాత దేశాటనము చేయవలసినవాఁడ

నగుల యేర్పడుటచే అమ్మివేసితిని. ఆ పుస్తక విక్రయము వల్ల వచ్చు నాయతిచే సుఖముగానే జీవితయాత్ర గడపు చుంటిని. తమ్ములిద్దరలో ఒకరు స్టాన్లీ రాయపురం మెడికల్ స్కూలులోను, ఇంకొకరు ఆయుర్వేద కళాశాల లోను తర్వాత చదివిరి గాని యప్పటికి కెలెట్ హైస్కూలులో చదువుచు నా దగ్గఱనే ఉండిరి. సుఖముగా జీవ యాత్ర సాగుచుండెను.

శ్రీ రామేశంగారికి నటేశన్, రామయ్యగారు ఇత్యాది గ్రంథవిక్రేతలు మిత్రులు. వారు విక్రయమునకు తెప్పించు గ్రంథముల నన్నింటిని వారము వారము చదివి యిచ్చుటకు వారింటికి దెచ్చుకొని పుస్తకము లేమాత్రము చెడకుండ చదివి వారి కిచ్చివేయుచుండెడివారు. ఆ గ్రంథవిషయముల గూర్చి మిత్రుల కందరికి తెలియజెప్పుచుండెడివారు. వారు గ్రంథములను జదువుట పుస్తక విక్రేతల కధికలాభాపాదక మగుచుండెడిది. వారి గ్రంథపఠనోత్సాహము నాకును జక్కిలిగింత గొల్పినది. లైబ్రరినుండి ముద్రిత గ్రంథముల దెచ్చుకొనుచుండెడివాఁడను. ఒకటే చదువు! అప్పటి నా వయ స్సిరువదియాఱు.

అప్పుడు తెలుఁగుదేశమున పెక్కుచోట్ల కలరా వ్యాపించియున్నది. మద్రాసులోను కలరా ఉన్నది. బంద రులో మా బావగారి తల్లి కలరా వచ్చి మృతిచెందెను. మద్రాసునుండి మా బావగారు, మా తోబుట్టువు ఆమెగారి యౌర్ధ్వదైహికమునకు బందరు వెళ్ళిరి. వారు తిరిగివచ్చు నప్పు డక్కడ నుండి కొన్ని మొక్కజొన్నకండెలు తెచ్చిరి.

వారి రాక తెలిసి ఆఫీసునుండి యింటికి వచ్చిన తర్వాత వారి యింటికి వెళ్ళి అక్కడి కష్టసుఖములు విచారించి వచ్చితిని. వచ్చునప్పుడు మావారీయఁగా మొక్కజొన్నకండెలు తెచ్చితిని. రాత్రి మే మందఱము వానిని భుజించితిమి. నిద్రలో రాత్రి రెండుగంటలవేళ నాకు మెలఁకువ, శరీరమంతా అలజడి. కలరా వ్యాధి క్రిమి ఆ మొక్కజొన్న కండెలతో అంటి వచ్చి నాలో చొచ్చినట్టు, నాకు కలరా వచ్చినట్టు భావన. బహిర్భూమికి వెళ్ళవలసెను. రాత్రి గనుక నేనున్న చోటు (తిరువళిక్కేణి సాతానివీధి తుది మేడ) కొబ్బరితోటలు గలది గనుక యిల్లు విడిచి బైటికే వెళ్ళితిని. పట్టి గాలియే అమితముగా వెళ్ళెను, గాని విరేచనము కాలేదు. ఇంటికి వచ్చి యీజిచైరులో కూర్చుంటిని. ఒడలెల్ల కంపించిపోవు చుండెను. నాల్గు మూఁడు గజముల దూరమున – బందరులో కలరాతో చనిపోయిన మా బావగారి తల్లిగారు అఱువది యేండ్ల వృద్ధ ధూమ్ర దుఃఖితాగ్రహావిష్టాననముతో ప్రత్యక్షమగుచుండెను. చీకాకు కలిగెను.

అంతకు ముం దట్టి దుర్దర్శనము నే నెన్నఁడు నెఱుఁగను. నిద్ర రాక చీకాకుతో నే ఆ రాత్రి గడపితిని. ప్రొద్దుట శరీర మంతయు కీలుకీలు విఱిచినట్టు నొప్పి. పదిగంటలవేళ ఆఫీసుకు పోవలెను గాన భోజనముచేయబోయితిని. ఒకముద్ద మ్రింగితినో లేదో ఒడలెల్ల అదరి చల్లబడి పోయి మృత్యుముఖమున నున్నట్లయితిని. తమ్ములు స్కూలుకు వెళ్లిరి. నేఁడు హైకోర్టుజడ్జిగా నున్న చింతకుంట రాఘవరావుగారు నేను

నొక యింటనే యుంటిమి. డాక్టరు నారాయణస్వామినాయని గారిని రాఘవరావుగారే పిలుచుకొని వచ్చిరి. ఆయన వచ్చి పరీక్షించి విరేచనములకు మందిచ్చి జబ్బేమి లేదని వెడలి పోయెను.

అప్పటికే మొదటిమహాసంగ్రామ మారంభ మయి సాగుచున్నది. ఆ యుద్ధమునుగూర్చి క్షోభ నాలో తీవ్రముగా సాగజొచ్చినది. నా యనారోగ్యము దుర్భరముగా నుండెను. డాక్టరు నంజుండరావుగారు మందిచ్చుచుండిరి. అట్లు నాల్గ యిదురోజులు గడచినతర్వాత నొకనాఁడు నా దేహ మెల్ల చిమ్మచీకట్లు క్రమ్ముచున్నట్లయి ఒడలెల్ల ధారలుగా చెమటలు దిగజారి లోననుండి తీవ్రబలము, ప్రజ్ఞ పొంగారుచున్నట్టయ్యెను. నంజుండరావుగారు నరములకు, గుండెకు బలము కలుగుటకు మందిచ్చుచున్నారు గాన దాని కార్యమది యను కొంటిని. ఆనాఁడు తీవ్రోత్సాహముతో నుంటిని. నంజుండ రావుగారు కొన్నాళ్లు సెలవు పెట్టి స్వగ్రామమునఁ గొన్నాళ్లుండి రమ్మనిరి నెల కాఁబోలు సెలవు పెట్టితిని. ఇంటికి నే నొక్కఁడనే పయన మయితిని. తమ్ములు, భార్య మద్రాసు లోనే యుండిరి.

బందరులో గురువర్యులగు శ్రీ వెంకటశాస్త్రిగారికి కాబోలు నేదో బంగారువస్తువు వారు సొమ్ము పంపగా చేయించుచుంటిని. దానిని తీసికొని వచ్చుటకై ఆఫీసునుండి సాయంకాల మాఱుగంటలవేళ ఊనులోని కరిగితిని. చెన్న కేశవస్వామి గుడిప్రాంతముల నున్నది యా సెట్టిగారియిల్లు.

నేను వెళ్ళి సామ్మిచ్చి వస్తువులను దీసికొని, మీసోదరుఁ డేడి యని యా సెట్టిగారి నడుగగా నేఁటికి పదునైదురోజుల క్రిందట ఆతఁడు శ్రీ కన్యకాపరమేశ్వరి దేవాలయమునకు రాత్రి పదిగంటలవేళ వెళ్ళి యక్కడ పూజోత్సవాదులు దర్శించుచుండగా ఎమ్డెన్ గుండు దెబ్బ వినవచ్చెను. ఒక గుండులోని తునుక కన్యకాపరమేశ్వరి దేవాలయావరణలో పడెను. దాని వెల్తురు చూచినతోడనే గుండె పగిలి నెత్తురు వాంతి చేసికొని చనిపోయెను అని సవిస్తరముగా నాసెట్టిగారు చెప్పిరి.

అది వినఁగానే నాకు మరల శరీర మెల్ల నదరిపోయి చల్లబడి మృత్యుకల్ప మయినస్థితి కల్గెను. నా వికృతి నా సెట్టిగారి కెఱుఁగనీయక వెంటనే యటనుండి వెడలి గోవిందప్పనాయుని వీధిమొగనే యొంటరిగా కాపుర మున్న శ్రీపురాణం సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి తోడ్పాటుకై వారి యింటికి వెళ్ళితిని. చాల నీరసించి యెట్లో చేరగల్గితిని. ఉదయము పదిగంటలకు చేసిన భోజనము. అంతకు ముం దాకలి కూడ తీవ్రముగా నుండెను. అప్పటికి హోటలు, కాఫి వగైరాల యలవాటు నాకు లేదు. వడిగా ట్రాముమీద నన్నిల్లు చేర్పగోరితిని. ఆయన కాశీ విజయనగర నివాసాభ్యస్తమయిన 'భంగు' పాన పారాయణుఁడు. అది నూఱి త్రాగి కాని కదలఁజాల ననెను. అవస్థపడుచు గూర్చుంటిని. భంగు తయారు చేసికొని త్రాగి నాతో బయలుదేరి నన్ను మా యింటికి చేర్చిరి.

ఎమ్డెన్ గుండ్ల దెబ్బలు నాఁటికి పదిపదునైదునాళ్ళకు ముందు రాత్రివేళ పారిస్ కార్నరులో తగులుట, ముందుగా ఎమ్డెన్ నౌకవారు మదరాసు నగరముపై తీవ్రమయిన టార్చిలైటు ప్రసరింపఁజేయుట నా యనారోగ్యారంభావస్థలో నుండి యెఱుఁగఁజాల నయితిని. మర్నాడూరెల్లఁ జెప్పు కొనుట వింటిని. అంతదాఁక ఇండియానుండి కృత్రిమ యత్నములతో యుద్ధభటులను గొనిపోవుట, కసాయివారికి మేకల నర్పించినట్లు యుద్ధభూమిలో వీరిని బలియిచ్చుట, దేశ దౌర్భాగ్యము వీని గూర్చి విచారమే కాని ఇండియాలోనే యుద్ధవికృతులు గానవచ్చుట యెవ్వరు గాని ఊహింపని విషయము. యుద్ధచింత నన్నల్లకల్లోలములలో ముంచివేసి నది. నాఁడు బాలయ్యసెట్టిగారి యింట ఫిరంగిగుండ్లముక్క లూరెల్లఁ బడుట, దాని చూచి నిండుజీవి యాకస్మికముగా చనిపోవుట విన్నపై యుద్ధమున నిండుజీవులు గుండుదెబ్బలు, ఈటె పోట్లు వగైరాలు తగిలినప్పుడు చెందు మరణయాతన నా దేహముననే గోచరించుచున్నట్లు తోఁపసాగినది. క్షణ క్షణమును నాకు మరణయాతనయే. ప్రతి దేశలేశములోను, ప్రతి కాలలేశములోను నాకు మృత్యుభయమే. చచ్చిన చావూ కాక బ్రదికిన బ్రదుకూ కాక చావుబ్రతుకుల సందులో ఊగులాట యయ్యెను.

౧౯

అనారోగ్యము

అప్పటికి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలో నాకు మంచి వేతనాభివృద్ధి యేర్పడెను. మదరాసు రాష్ట్ర మంతటను ప్రాచీనగ్రంథములను సంపాదించుటకై కొంద ఱుద్యోగులను ప్రభుత్వమువారు నియమించిరి. అందు నన్నొక ముఖ్యునిగా నియోగించిరి. నే నందు ప్రవేశించితిని. కాని యీ యనా రోగ్యముచే సెలవు పెట్టవలసినవాఁడ నయితిని. ఆ గ్రంథా ర్జన కార్యము పెక్కేండ్లు సాగునదే యయినను ఆ యుద్యో గములు టెంపొరరీగానే యేర్పాటు చేసిరి. ఆ టూరింగు పార్టి కార్యకలాపము తోడ్తో ప్రారంభింపవలసినదిగా నుండెను. నేను దీర్ఘానారోగ్యగ్రస్తుఁడ నగుచుంటిని. కావున నన్ను తొలఁగించి యీ యుద్యోగము నింకొకరి కిచ్చిరి. నేను పర్మనెంటు పోస్టుకే రివర్టయితిని. సెలవు గయికొంటిని గనుక యింటికి వెళ్ళితిని. మూఁడేండ్లు బాధపడితిని.

మదరాసులో నుండఁగా మార్చిమార్చి నంజుండరావు గారు పెక్కుమందు లిచ్చిరి. ఎన్ని యిచ్చినను గుణము కనుపడదయ్యెను. ప్రత్యేత ఔషధము గయికొన్న యీ పూటనే అది యనారోగ్యము నధికపఱచునదిగా నగు చుండెను. 'ఔషధము లక్కెర వలదు. 'శానిటోజన్' మాత్రము ఆహారముగ తీసికొనుచుండు' మని నంజుండరావుగారు చెప్పిరి. ఇంటికి వచ్చిన తొల్తటి దినములలో నది కొన్నాళ్లు తీసికొన నాగితిని.

ఒకనాఁడు రాత్రి భోజనానంతరము శానిటోజన్ పాలతో తీసికొన్న కొంతసేపటికే శరీరమున నరము లెల్ల క్రమము తప్పి యెక్కువగా బిట్టు బిగించి యాడించి విడిచిన ఫిడేలు, వీణతంత్రులవలె కదల్చితే కదలితే త్రుటితములయి పోవునట్టదరుపాటుతో సంకటపెట్టసాగెను. మంచము మీఁద నుండి యదలించి ఎగురఁగొట్టి క్రింద పడవేయుచున్నట్టు కాఁజొచ్చెను. ఆ రాత్రి యెల్ల నిద్ర లేక చాల బాధపడితిని. శానిటోజన్ మానివేసి చల్లని భోజనము చేయుచుంటిని. రాత్రులందు క్రమముగా కొంతసేపు నిద్ర పట్టసాగెను.

అప్పటికే రెన్నెల్లో మూన్నెల్లో కయికొన్న సెలవు ముగిసెను. దినదినము ఆంధ్రపత్రిక చదువుటలో నందు చదివిన యుద్ధతీవ్రతలు నన్నల్లకల్లోలపఱచుట చెలరేగుచునే యుండెను. అయినను మా వాళ్ళలో కొందఱు జ్వరమా, తలనొప్పా, ఆకలి లేకపోవుటా, ఏ జబ్బు లేదు. పిఱికితనముతో ఇంటఁ గూర్చున్నాఁడని నిందించుట నాకు దుస్సహముగా నుండెను. మా తల్లిదండ్రులు, అక్కగారు, భార్య ఏమియు ననఁజాలక దుఃఖించుచుండిరి. సాహసించి నే నొక్కఁడనే మద్రాసు వెళ్ళి డ్యూటిలో చేరుదును గాకని బండిమీఁద బందరు వచ్చితిని. ఒక మిత్రునింట నానాఁ డుంటిని. గురువులగు శ్రీ వెంకటశాస్త్రిగారిని దర్శించితిని. వారితో, వారికి నాకు మిత్రుఁడును, డిగ్రీలు లేకున్నను ఆంగ్ల వైద్యము చేయుచు ప్రఖ్యాతుఁడుగా నున్నవాఁడును నగు నొక వైద్యుని జూడ నరిగితిమి. అతఁడు నంజుండరావుగారి మందుల ప్రిస్క్రిప్షన్‌లు చూచి 'ఇవి చాలా తేలిక డోసులో

నున్నవి' యని వానిలో ప్రధానౌషధ మొకటే నరములకు బలము గొల్పు నని, అది యొక సీసా పుచ్చుకొమ్మని చెప్పెను. అప్పుడే దానిని గొని కయికొని మద్రాసు వచ్చితిని.

అది పుచ్చుకొన నారంభించి డ్యూటిలో జాయిన్ అయితిని. రెండుపూటలకే అది యొడలెల్ల మంట లెత్తించి నిద్ర పట్టనీయక నరముల బిఱ్ఱబిగించి యదరి పడున ట్లెగురఁ గొట్ట సాగించెను. 'భ్రష్టస్య కా వా గతిః' అన్నట్లు అది మాని నంజుండరావుగారిని మరలఁ జూడజాలక ఇంకెవ రెవరి దగ్గఱనో మంచి డాక్టర్ల దగ్గఱనే మందులు గయికొనఁ నారంభించితిని. అవి మఱి మఱీ గగ్గోలు పఱచెను. తిరువలిక్కేణిలో నాకు పరిచితుఁ డగు నొక డాక్టరు 'ఫాస్ఫరస్' ప్రధానముగాఁ గల మాత్రలు పది యిచ్చి 'ఈ పదీ నిస్సంశయముగా కడముట్ట దినమునకు రెండు చొప్పున పుచ్చుకొని మఱీ యగపడు' మని చెప్పి పంపెను. మద్రాసులోని మా వారు పుచ్చుకొని తీరవలసిన దని నిర్బంధించిరి. పుచ్చుకొన నారంభించి నప్పటినుండియు నోరు తడియారిపోవుట, రేయుంబవళ్ళసలే నిద్ర లేకపోవుట, ఒడలెల్ల నెఱ్ఱబాఱి మంట లెత్తుట, కడుపులో, ప్రేగులలో మంటలు మఱీ యెక్కువగుట యయ్యెను.

౨౦

ఔషధసన్యాసము

అప్పుడు మరల నంజుండరావుగారిని చూచితిని. ఆయన తిట్టి చీవాట్లు పెట్టి నీవు బ్రదుకఁదలచుకొనిన నిక నెవ్వరి యొద్దను మందులు పుచ్చుకొనక స్వాస్థ్యము కలుగుట కేండ్లపా టయినను నూరికి వెళ్ళి యింటిదగ్గఱనే యుండి పొమ్మని నిర్బంధించెను. ఏవేవో మందు లిచ్చెను గాని యవి కూడ పని చేయలేదు. తలమీఁద పాము పొల సూడినట్లు తోలుపొడ లూడసాగెను. స్వగ్రామమునకు వచ్చివేసితిని. చల్లగా ఆహారము గొనుచుండగా నుండగా కొన్ని నెలల కా మంటలు కొంత తగ్గినవి. తొట్టె స్నానములు చేయ నారంభించితిని. కొన్నాళ్ళ కది కొంత యుపకారకముగా నున్నట్టుండెను.

అప్పుడే నానోట 'ఔషధసన్యాస' మన్న పలుకు పదింబదిగా రాసాగెను. ఇక చచ్చినా సరే! ఏమయినా సరే! మందులు పుచ్చుకోరాదు అన్న సంకల్పము ప్రబలముగా తోచసాగెను. తెలియని శరీరాంతర తంత్రములను సరిగా నెఱుఁగక, ఔషధీగుణములు, నందు ననేకౌషధుల మిశ్ర మయిన మందుల గుణములు సరిగా తెలియక, మఱియు ఔషధమాత్రానిర్ణయము సరిగా నెఱుఁగక, వ్యాధి నిదానము సరిగా నెఱుఁగక యరకొఱయెఱుకతో గ్రుడ్డియెద్దు చేనఁ బడ్డట్టు సాగుచున్న భేషజతంత్రముతో నిఁక చిక్కు-

లందరా దని నిశ్చయించుకొంటిని, ఇంత వ్యాధి యున్నను దినములు, వారములు, నెలలు, ఏండ్లు నిద్ర లేక బాధ పడుచు సర్వవికారములతో నున్నను నా మనస్సుమాత్రము తార్మారు కాక, ప్రజ్ఞ చెడక, జ్ఞాపకశక్తి చెదరక సరిగానే ఉండెను. కాని స్థిరముగా కూర్చుండి అరగంట సేపయిన చదువుట మొదలయిన మనఃపరిశ్రమ చేయఁజాల కుంటిని. పదిదినముల కొకతూరి తీవ్రముగా ఆముదము తీసికొనుట, అప్పుడు పచ్చనిపిత్తద్రవము చాలఁగా అధోమార్గమున వెడలుట, నాలుగు మూఁడు రోజులు కొంత శాంతిగా నుండుట, మఱల కడుపులో మంటలు, తాపము, నిద్రలేమి ఇత్యాదులు చెలరేగుటగా నుండెడిది. చల్లని చప్పని యాహారమే, తొట్టె స్నానమే నాకుఁ గొంత శాంతికరముగా నుండెడిది. ఆ తొట్టె స్నానములు చేయుట మూలమున ఆముదము పుచ్చుకొనుట క్రమముగా మానివేసితిని.

ప్రతిదినము ఆంధ్రపత్రిక చదువుచునే యుంటిని. యుద్ధవార్తలు తెలిసికొనుచునే యుంటిని. దానిని చదువక యుండ నుండలేను. నేఁటికి నంతే. చదివియు నుండలేను. చదివినచో యుద్ధమారణము లనుభూయమానములుగా నుండెడివి. చదువకున్నచో యుద్ధమున నేమి జరగుచున్నదో తెలియదాయెగా యన్నవ్యథ కల్గెడిది. పగలు పండ్రెండు గంటలే కాక రాత్రి పండ్రెండు గంటలుకూడ నిర్వ్యాపారముగా మెలఁకువతో, వ్యాకులతతో నింటిలో కొందఱకేని యతృప్తితో నితరులు గుర్తింపరానంత తీవ్రవ్యాధితో

సంక్షోభపడుటాయెను. కొన్నిరాత్రులందు సన్నని తెర గప్పినట్లు నిద్రపోకుండెడి దేమో కాని యది చిటికవేసినను కనులు తెఱచునంత తేలికగా నుండెడిది. దానిఁ జూచి మా వారు కొందఱు నిద్ర కొంత ఉన్నదనుచుండిరి.

అప్పటి నా తలఁపులలో నొక్కటి. ఏ పుణ్యాత్ముఁడేని 'నీ విట్టి పాపకర్మము చేయుటచే నీ వ్యాధి యేర్పడినది. క్లోరోఫారం ఇయ్యకుండ ఖడ్గముతో నీ కుడిచేతిని రస్సని నఱికి వేయుదును. దానికి సమ్మతింతు వేని, ఆ బాధ కోర్వఁగల్గుదు వేని, తర్వాత నీ కుడిచేతి లేవడి కిష్టపడుదు వేని, చేతి నఱుకు మానఁదగినన్నాళ్ళకు నీ వ్యాధి కూడ మాన్పింతును. చేతినఱుకువల్ల నీ కపాయము రాదు. అంతట నీ కర్మ తీరును' అన్నచో తక్షణమే అందుకు సిద్ధపడగలను అనుకొనుచుండెడివాఁడను. అంత తీవ్ర మయినది నా బాధ. ఇట్లితరులతోను చెప్పుచుండువాఁడను. క్షణక్షణము మరణయాతనయే. 'దినదిన గండము' అనుకొనువాఁడను. ఆపైమాట 'వెయ్యేండ్లాయుస్సు' లోలో నెక్కడో తోచుచే కాని గుండెలలో వాక్యాకృతికి దానిని దెచ్చుటకు నోట నుచ్చరించుటకు దుఃఖించెడివాఁడను! దినదిన గండముతో వేయేండ్లాయుస్సెందుకు? వేయేండ్లు కాదు. వేయిగంట లయినను నెందుకు? అని బౌద్ధమతమువారు చెప్పుకొను పలుకులు "సర్వం దుఃఖం దుఃఖమ్" "సర్వం క్షణికం క్షణికమ్" 'సర్వం స్వలక్షణం స్వలక్షణమ్' అనువాని యర్థము సదా అనుభూతి కందుచుండెడిది. ఆ పలుకు నాల్కమీఁద మెదలుచుండెడిది.

చిన్న నాఁటనుండియు భవభూతి యుత్తరరామచరిత్ర మన్న నాకు పరమానందము. అందులోని పలుకులు, 'జగజ్జీర్ణారణ్యమ్... కుకూలానాం రాశౌ తదను హృదయం పచ్యత ఇవ' అన్నవి సదా నా తలఁపులో మెదలుచుండెడివి. 'జగజ్జీర్ణారణ్యమ్' అనుటకు గొప్పవివరము కానవచ్చెడిది. అరణ్యమేని, అందు ఛాయా ఫల పుష్ప వృక్షములు, లతా గుల్మములు, జలాశయములు, పక్షికలకలములు, దృశ్య జంతు విహారములు, మనుష్యసంచారములు నుండును. ముండ్ల పొదలు, వ్యాఘ్రాది ఘాతుక జంతువులు, సర్ప, వృశ్చిక, వృకాదులునున్నను నుండును గాని పుష్పఫలాదులకై యందు ప్రవేశించువారు-కంటకాద్యపాకరణ సాధనములఁ గొని నిరపాయముగా కార్యము నిర్వర్తించుకొని రాఁగలరు. జీర్ణారణ్యమున ఛాయాఫలపుష్పవృక్షము లుండవు. జలాశయము లుండవు. లతాగుల్మము లుండవు. ఎండు టడవి. రక్కసి మట్టలు, చీకిరేనుపొదలు, పాములు, తేళ్లు, తోడేళ్లు మొదలగునవి మాత్రమే ఉండును. కర్మవశమున త్రోవ తప్పి యెవఁడే నందుఁ జేరెనా వాఁడక్కడ కడతేరవలసిన వాఁడే యగును. జగత్తొక జీర్ణారణ్యముగా, దుర్విధిచే నే నందు చేరినట్టుగా భావించెడివాఁడను.

వెలుఁగునీడలు

భవభూతిపునరుక్త మయిన యీశావాస్యోపనిషద్వాక్యము "అసుర్యానామ తేలోకాఅంధేన తమసావృతాః, తాం స్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛన్తి యేకే చాత్మహనో జనాః" అన్నది యాత్మహత్యా సంకల్పజ్వాలలను జల్లార్చి వేయుచుండెడిది. కడు పసిప్రాయమున కనులు మూసికొని బోరగిల పడుకొని చూచుచుండినపుడు నేను "నేనని" నాలో గోచరించిన మినుకు మినుకు గ్రుడ్డివెలుఁగే దూరమున గోచరించి జీవితాశోచ్ఛ్వాస మూడించుచుండెడిది.

మందులు మానితిని గనుక మావారు మంత్రములకేసి దృష్టి సారించిరి. వారిని వీరిని పిలిపించి మంత్రజపము చేయింప నుద్దేశింపఁగా నేను వారింపఁ జొచ్చితిని. ఆ మంత్ర ప్రయోక్తల యోగ్యతలు నే నెఱిఁగినవే. కనుక వారిని బిలిపింప నొల్లనయితిని. నా యనారోగ్యమును నన్నడిగి విద్వాంసుఁడు గదా యని నేను చెప్పఁగా విని వేద శ్రౌత విద్యా విశారదుఁ డొకఁడు 'ఏఁబది రూపాయలు తెచ్చుకొని నా కిచ్చితివేని నీకు మోహిని పట్టినది. దానిని తొలఁగింప గలను' ఇత్యాదిగా నేదో చెప్పెను. ధిక్కని తెగడితిని. అనుదినము సహస్రగాయత్రీమంత్రజపము చేయుచు నమాయకుఁడుగా నుండు వృద్ధబ్రాహ్మణు నొకని-ఆయన కుమారుఁడు మాయూర స్కూలుమేష్టరుగా కొన్నాళ్ళుండెను – బిలిపింప

నుద్దేశింపఁగా నేను వల్లె యంటిని. వారిని గ్రామాంతరమున నుండి పిలిపించిరి. నలువది దినములు మంత్రజప మాయన జరపెను. ఆయనవల్ల నా కేమాత్రము మేలు జరుగబోదని నేను బిగ్గ పలుకుచుండెడివాఁడను. వీనికిఁ బట్టిన గ్రహచారమో, గ్రహమో ఉపకారకము లయిన పద్ధతులపై వీనికి విశ్వాసము కుదురనీయ కున్నదని మావారు తెగడఁ జొచ్చిరి. "నిజమే! నా కిట్టివారి ప్రజ్ఞమీఁద విశ్వాసము లేదు. అదే నా జబ్బు అనుచున్నవారు మీరో వారో కదా దానిని కుదుర్పవలసిన వారు. "నాకు విశ్వాసము కొల్పుఁడు' అనువాఁడను. నలువది నాళ్ళయిన తర్వాత జపఫలము నాకు ధారాదత్తము చేయుటకు గొప్ప బ్రాహ్మణ సంతర్పణము జరపిరి. వృధా ధనవ్యయ మని నేను వగవఁ జొచ్చితిని. ఇట్టి చీకాకు లెన్నో పడితిని. వేనివల్ల గాని నాకు మేలు జరగలేదు. తొట్టిస్నానము, ఉప్పుకారములు లేని భుక్తి ఒకమాదిరిగా చేయుచునే యుంటిని.

మద్రాసులో నా స్థానమున నియుక్తులైన విద్వాంసులు హఠాత్తుగా అంతరించిరి. చలిజ్వరము నూటయాఱు డిగ్రీల పైచిలుకు వచ్చి ఆ తర్వాత ఔషధము నిరుపయోగము కాఁగా పుణ్యలోకముల కరిగిరఁట! మా ఆఫీసు క్యూరేటరు శ్రీ కుప్పుస్వామి శాస్త్రిగారు నాకు డి. ఓ. వ్రాసిరి. 'నీవు వచ్చి డ్యూటిలో చేరుట మంచిది. నీకు తొందర కలుగకుండ దేశాటనము చేయ నేర్పాటు చేయుదును. రావలసినది' అని. ఆ వత్సరమున ఆంధ్రసాహిత్య

పరిషత్తు సంవత్సరోత్సవము గుంటూర జరగెను. నేను చాల గౌరవించు వేదము వెంకటరాయశాస్త్రిగారి యాధ్యక్ష్యము. మిత్రులు శ్రీ రామకృష్ణకవిగారు నన్ను మద్రాసు రాఁగోరి జాబు వ్రాసిరి. గుంటూరఁ గలసికొందు నని బదులు వ్రాసి యట్లే గుంటూరు వెళ్ళితిని. నేను మాటాడినది, చేసినది ఏమియు లేదు. అయినను ఆయుపన్యాసము వినికిడికి, ఎండలకు తాళఁజాలక పోయితిని. మిత్రులు కనుపర్తి మార్కండేయ శర్మగారియింట విడిసి, తొట్టెస్నానము చేసి కొంత స్వాస్థ్యము కూర్చుకొంటిని.

మిత్రుల ప్రోద్బలమున మద్రాసు వెళ్ళ నిశ్చయించుకొంటిని. ఇంటికి వెళ్ళి తగిన యేర్పాట్లతో నే నొక్కఁడనే బయలు దేరితిని. ఆప్తులు, బంధువులు మంగళగిరి నరసింహ స్వామి దర్శనము చేసి పొమ్మని నిర్బధించిరి. భక్తిభరితముగా సంకీర్తనముల పాడఁగల బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు నాతో వచ్చెను. మంగళగిరి వెళ్ళితిమి. అక్కడ బాలాంబగా రను మహాసీయురాలు మా కాతిథ్య మిచ్చెను. పానకము మొదలగు నైవేద్యములు చేయించితిమి పానక మారగింపు చేయించునప్పుడు వెండి కవచములో నున్న మూర్తితీరును గూర్చి నాకు యోచన. దానిని వెల్లడింపఁగా దైవపరీక్ష వలదని యక్కడివారు నాకు హితము పదేశించిరి. స్వామి కేదో చెల్లింపఁ దలఁచుకొంటిని గాని చెల్లింపలేదు. అది శ్రీ బాలాంబగారికి సమర్పింపఁ గోరిక. ~~ఈ~~యబోగా నప్పుడా మెగారు 'మాయింట నాతిథ్యము గొని మీ రేదో యిప్పు

డిచ్చుట పూటకూళ్ళయింట నిచ్చిన ట్లగును. తర్వాత మీరు మీ గంతవ్యస్థలము చేరి యేదేని పంపుదురు గా' కనిరి.

మద్రాసు చేరితిని. ఆఫీసు డ్యూటీలో ప్రవేశించితిని. అప్పుడు మిత్రులు కొంద ఱుండుటచే సముద్రతీరమున బక్కింగ్‌హామ్ లాడ్జిలో నుంటిని. జనార్దన్ అను పుణ్యాత్ముఁడు హోటలు ప్రొప్రైటరు నాకు మిత్రుఁడు. ఆతని హోటలులో భోజనము. డ్యూటిలో ప్రవేశించిన పదిరోజులకే అయిదురోజులు కాషుయల్ లీవు పెట్టితిని. రాత్రులందు నిద్ర రాదు. కడుపులో మంట. శరీరమున తాపము. తీవ్రమయిన యశాంతి. అప్పుడు నా బాల్యమిత్రము శ్రీ రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు కూడ నాతో నుండిరి. వారి తోడ్పాటుతో డాక్టరు లక్ష్మీపతిగా రింటి కేగితిని. ఆయన సరిగా వ్యాధిని గుర్తించి కాని మందిచ్చువారు కారు. ఎక్కువగా మందులు వాడక ఆహారవిహారాదులచేతనే శక్యమయినంతవఱకు వ్యాధినివారణ చేయఁ జూతురు. ఆయన కూడ నాకు చిర మిత్రము. నా వ్యాధిచరిత్ర మంతయు విని నరముల యుద్రేకము తగ్గుట కేదో మందు (బ్రొమైడు) ఇచ్చిరి. అది పుచ్చుకొనఁగా ఒక రాత్రి నెమ్మదిగా నున్నదిగాని మర్నాడు శరీర మంతయు పట్లు విడిపోయిన ట్లయి లేవలేని స్థితికి వచ్చితిని. ఆ మందు మానివేసితిని.

ఇక నౌకరీ దుష్కర మని నిశ్చయించుకొంటిని. అప్పటికే క్యూరేటరుగా రిఁక సీతఁడు సెలవు కోరినచో డిస్మిస్ చేసి యింటికిఁ బొమ్మనవలసినదే అని రెణ్ణాళ్ళకు ముందటి

సెలవు చీటిమీఁద వ్రాసిరి. వారందాఁక నెంతో యోర్మితో నన్ను నెలకొల్పుకొనఁ జూచిరి. లాభము తోఁప దయ్యెను. నాకును దిక్కు దోఁపదయ్యెను. బలవంతమున శరీరమును, నరముల శక్తిని ఎగసన ద్రోసికొని స్నానముచేసి హోటలుకు వెళ్ళితిని. నేఁటితో నౌకరికి నీళ్లు దోడుకొనవలసిన దే! ఇట్టి స్థితితో ఇంటికి మరల వెళ్లుట బ్రదికియుండియుఁ జచ్చుట యగును. చేత నున్నసొమ్ముతో హరిద్వారమునకు టిక్కెట్టు తీసికొని (టిక్కెట్టుకే చాలినంత ధన మున్నది కాన) మార్గ మున నుపవాసమే చేసి ఏదేని యాహార మెవ్వరి వలననేని యయాచితముగా లభించిన నారగించి మహాప్రస్థానకల్ప ముగాఁ బోయి గంగానదీ ప్రవాహములోఁ గలయుదును గా కని నిశ్చయించుకొంటిని. ఆత్మహత్య యసుర్యనరక ప్రాపక మన్న చింత రేగెఁ గాని పాండవాదుల మహా ప్రస్థానము పాపాపాదకముగాఁ గాక పాపాపనోదకముగాఁ జెప్పబడుట గోచరించి సమాధి గూర్చెను.

క్యూరేటరుగారు డిస్మిస్ చేయునందాఁక నెందుకు? నేనే రిజిగ్నేషన్ చీటి పంపుదునుగా కని నిర్ణయించుకొని అట్టి చీటి వ్రాసి చేత నుంచుకొంటిని. తొమ్మిదిన్నర గంట లకు భోజనము చేసి నౌకరి చెల్లు చీటిని నాతోపాటు నౌకరిలో చేరినవాఁడు, నా యనారోగ్యమునకు నాకంటె దుఃఖించుచుండువాఁడు నగుగుమాస్తా యింటికి వెళ్ళి యిచ్చి వేయ నిశ్చయించుకొంటిని. హోటలుకు భోజనమునకు బోగా జనార్దనుఁడు జబ్బుగా నుంటి నని నాకై ప్రత్యేకముగా

కారము లేకుండ చాల రుచ్యముగా కూరలు, పచ్చళ్ళు చేయించెను. ఆతఁడు మామూలుగానే చేయించెనేమో కాని నాకు మాత్రము నాఁటి భోజనము కొన్ని యేండ్లకు పూర్వ మెప్పుడయిన చేసియుందునో లేదో అన్నంత రుచ్యముగా నుండెను. కడుపార నారగించితిని. శరీరమున నుత్సాహము తోఁచెను. నరముల బలము చక్కఁబడిన ట్లయ్యెను. 'నేఁ డాఫీసుకు పోయి పని చేయగల్గుదునా? జబ్బు కుదురునా? నేఁ డీ యుత్సాహ మేమి? ఏమో! ఢ్యాటిలో నుండఁజాలను. హరిద్వారము వెళ్ళవలసినదే! గంగలోఁ గలయుట మాట అక్కడ నిర్ణయించుకొందును గాక!' ఇత్యాది విధముల యోచనలతో అక్బరు సాహెబు వీధిలో వచ్చుచుంటిని.

౨౨

వెలుఁగుబాట

రోడ్డుమీఁద అబ్బూరి జగన్నాథరావుగారను మిత్రుఁడగపడి నా చేయి పట్టుకొని 'మీరు ప్రభాకరశాస్త్రిగారేనా? ఇట్లుంటి రేమి?' అని యడిగెను. మూఁడేళ్ళనుండి జబ్బుగా నుంటి నంటిని. ఏమి జబ్బు అనుచు నాతఁడు నన్నింటిలోనికిఁ గొనిపోయెను. శూన్యహృదయముతో నేను లోని కరిగితిని. అక్కడ శ్రీ గురజాడ అప్పారావుగారి ద్వారా నాకు మిత్రు లయినవారు, అప్పారావుగారి బంధువు, మూఁడేండ్లకు ముందు అప్పుడప్పుడు నన్ను లైబ్రరీలోని యోగశాస్త్ర గ్రంథములగూర్చి యడుగుచుండువారు నగు శ్రీ పోతరాజు నరసింహము. ఎం. ఏ., ప్రెసిడెన్సి కాలేజి ఫిలాసఫీ ప్రొఫెసరు అగపడిరి. వారి ప్రశ్నపై సూక్ష్మముగా నా యనారోగ్యము తెల్పితిని. వారి బావమఱఁది యగు జగన్నాథరావు నన్ను 'మా బావగారు చేరిన యోగగోష్ఠిలో చేరిన మీ యనారోగ్యము తొలఁగిపోఁగలదు గదా! ఏల చేరరాదు?' అనిరి. నరసింహముగారు 'ధ్రువనాడి'యను గ్రంథముఁ లైబ్రరీలోఁ గలదా యని ప్రశ్నింపసాగిరి. వారు చేరిన యోగగోష్ఠిని గూర్చి, ధ్రువనాడిని గూర్చి నేను వారిని ప్రశ్నించితిని. నా జాతకము ధ్రువనాడిలో నుండునా యని యడిగితిని. వారు గంపెడు విషయములు చెప్పిరి. నన్ను వెంటనే కుంభకోణము వెళ్ళి యోగగోష్ఠిలో చేరఁగోరిరి. వెళ్ళుటకు సమ్మతించుచో జాబు వ్రాసి యిత్తు ననిరి.

హరిద్వారము గాక ఆరోగ్యద్వారము చేరఁబోవు చున్నట్లయ్యెను. 'నేను' అను నా బాహ్యప్రజ్ఞ లోదిరిగి నట్లును, దానికి నొకబాట పాయ లిచ్చి యేర్పడుచున్నట్లును దోఁచెను. ఎడమప్రక్కనుండి తేలి తేలి చెడుగు పోవుచున్న ట్లును, గుడిప్రక్కనుండి దూటి దూటి గుణ మేదో లోలో కుదుర్కొనుచున్నట్లును, రెండింటికి నడుమ నొకబాట యర టాకు నీనవలె సాగుచున్నట్లును దలఁపఁజొచ్చితిని. ఒకప్రక్క ఆఫీసుకు వెళ్ళవలసిన తొందర. ఆ సమయమున మా లైబ్రేరియన్‌కు మిత్రుఁడు, మా నరసింహముగారికి మిత్రుఁడు నొక్కఁ డక్కడ నుండి నా గోడెల్ల విని 'రెండురోజులు సెల విప్పించుటకు నేను లైబ్రేరియన్‌తో చెప్పి యేర్పాటు చేసెదను. నీవు కుంభకోణము వెళ్ళుము' అని క్రొత్తగా లీవు చీటి వ్రాయించి పుచ్చుకొని వెళ్ళెను.

నేను సాయంకాలము రైలు పయనమునకు సన్నద్ధుఁడ నయితిని. నరసింహముగారు జాబు వ్రాసి యిచ్చిరి. రాత్రి యేడుగంటలకే నేను ఎగ్మూరు స్టేషనుకు వెళ్ళితిని. అక్కడ మా లైబ్రరి యరవపండితుఁ డుండెను. ఆతఁడు నన్నుఁజూచి చెయి పట్టుకొని 'నేఁడు ఆఫీసుకు రాక అయ్యో! ఇది యేమి? ఇక్కడ నగపడితిరి? ఎక్కడికి పోవుట? మీయింట చేర్చెదను. రండు. మతి స్వాస్థ్యము తప్పి యిట్లగుచుంటిరా యేమి?' యని పలవించెను. నేను దుఃఖించితిని. అతఁడు నాకడ నంత దాఁక చాల నడకువతో వర్తిల్లుచుండినవాఁడు. దయసీయ

ముగా నున్న నా యప్పటి స్థితికి వగచి యట్లనెను. నేను చెప్పితిని. 'నాకు మనసు చెడలేదు. ఆరోగ్యమునకై వెళ్లుచున్నాను. రెన్నాళ్ళలో మరల రాఁగలను. కంగారు పడవద్దు. నామీఁది యాదరమే మీచే నిట్లు పలికించినది. ఎఱుఁగుదును. వెఱవవలదు. లైబ్రేరియన్‌తో నే నిట్లు వెళ్ళుచుండుట తెల్పుఁడు' అని. అతఁడు టిక్కెట్టు కొని తెచ్చి పెట్టి రైలెక్కుదాఁక నాతో ముచ్చటించుచుండెను.

౨౩

దివ్యదర్శనము

రైలు సాగెను. రైలువేగమును మీఱి నా మనోవేగ ముండెను. మర్నాఁడుదయము ఎనిమిది గంటలకు కుంభ కోణము స్టేషనులో దిగితిని. కాలకృత్యములు తీర్చుకొని మంచి మామిడిపండ్లు కొనుకొని నరసింహముగా రిచ్చిన యడ్రెసుకు బండిమీఁద వెడలితిని. బండివాఁ డాయింటిని బాగుగా నెఱిఁగినవాఁడు. త్రోవలో నాతఁడు అక్కడి గురు దేవుల ఘనతను వర్ణింప దొడఁగఁగా తదాకర్ణనోత్సాహ ముతో నే నంతలోనే చేరవలసినచోటికిఁ జేరితిని.

ఒక సన్న్యాసి కాషాయధారి రోడ్డుమీఁద బండి నిలువగానే చేరవచ్చి నా తెలుఁగుతీరు గుర్తించి 'యెవరు నాయనా నీవు? ఎక్కడనుండి రాక? ఎందుకోసము?' అని తిన్నని తెలుఁగు పలుకుబడితో ప్రశ్నించెను. నన్నాలింగ నము చేసికొని బండి దించెను. ఆయన యాదుకొని నన్ను బండి దించినప్పటి పరితోషము నే నెన్నటికి మఱువఁజాలను. నాచేతి పండ్లబుట్ట పుచ్చుకొని వడిగా లోని కరిగి నా విషయ ములు శ్రీవారి కెఱింగించి నన్ను దర్శనమునకుఁ దోడ్కొని పోయెను.

లావు గాక సన్నము గాక, పొట్టి గాక మఱీ పొడుగు గాక నిమ్మపంటిచాయతో అరుణోదయకాంతులు కడ లొల్కుచున్న శ్రీవారిని జూడగానే నా యొడలు పులక

రించెను. కేలుదోయి మోడ్చి నమస్కరించి జాబు నర్పించు కొంటిని. చదివి, నవ్వి 'స్నానాదికము గావించి విశ్రాంతి గొను' మనిరి.

నాకు శ్రీవారిదర్శనము చేయించిన ఆస్వాములవారు నన్ను స్వజనముగా నాఁడే కాక వారు జీవించియున్నంత దాఁక ప్రేమించుచుండిరి. వారి పేరు సచ్చిదానందేంద్రసరస్వతీస్వామి. అప్పటికిఁ గొన్నేండ్లకు ముందు వారు బందరులో సన్న్యసించిరి. బ్రహ్మణ్యులు జంధ్యాల గౌరీనాథశాస్త్రిగారు వారి కుద్యోగమునుండి పెన్‌షన్ ఇప్పించి యాశ్రమ మిప్పించిరఁట! ఆకారణమున వారికి కృష్ణామండలమువా రన్న నధికాదరము. వారిజన్మదేశము కాంచీమండలము. తెలుఁగు బ్రాహ్మణులు. సన్న్యాసానంతరము వారు మహనీయు లని ప్రఖ్యాతిగన్న స్వాములవార్లను గొందఱను వెన్నడించి విసుగు గొని శాంతి లేక తిరుగాడుచు శ్రీవారిమహనీయతను విని వారికడకు వచ్చి ఆజీవితము అక్కడనే నెలకొనిపోయిరి. శ్రీకృష్ణునకు సాత్యకివోలె వారు శ్రీవారికి సదానువర్తనులై యుండిరి.

నే నప్పటికి తొట్టిస్నానము సరిగా చేయకున్నను కారము లేని, తిరుగబోత లేని కూరలతోనే భోజనము చేయుచుంటిని. శ్రీవారితో నాస్థితిని విన్నవింపఁగా 'ఇఁక నీయారోగ్య రక్షణభారము నేను వహించితిని. వెలువక నలువురితో పాటుగా మామూలు భోజనము చేయవచ్చును. దానివల్ల నీకేమి చెఱుపు రాదు' అనిరి. ఆవాల తెట్టె తేలుచున్న చారుతో, నూనె తిరుగబోత కూరలతో నే నానాఁడు

భోజనము చేసితిని. అంతకుముం దట్టి భోజనము చేసినచో కడుపులో మంట. నిద్రరాదు. అశాంతి అధిక మయ్యెడిది. స్వాములవారు కంటిని రెప్పవలె నన్నుం గాచియుండి నాయ నారోగ్యాది విషయములు విచారింపసాగిరి. అన్నియుం జెప్పితిని. మర్నాటి రాత్రివఱకే నే నక్కడ నుండ వీలగుట తెల్పితిని.

ఉపదేశము

* నాటిసాయంకాలము ఆఱుగంటలకు నాకు శ్రీవారి శిష్యతానుగ్రహము లభించెను. శిష్యతానుగ్రహము పడయుటకు సమకూర్చుకోవలసిన వాని నన్నింటిని స్వాములవారి తోడ్పాటుతో సమకూర్చుకొంటిని. ఉపదేశవిధాన మెల్ల స్వాములవారు సూచించిరి. శ్రీవారికి సాష్టాంగముగా నమస్కరించి నాయభ్యర్థనము నివేదించుకొంటిని. ఉపదేశము చేసిరి. వెంటనే 'నీవు హాలులోనికి వెళ్లి ప్రేతాసనమున శయనించి, నమస్కరించి, ఉపదిష్టము నొక్కమారే యుచ్చరించి, కనులు మూసికొని, శరీరము లోతట్టున నేమేని జరుగును గనుక దానిని గుర్తించుచుండుము. మనస్సు బహిర్ముఖమై యెక్కడి కేని పోయినచో పోనిమ్ము. నీవై యరికట్టవలదు. అదే తిరిగి రాఁగలదు. ఏమి జరుగునో సాక్షిమాత్రుఁడవై పరికింపఁదలపు గొనుము. అంతే నీవు చేయవలసినది. కొన్నినిమిషములదాఁక కనులు తెఱవ ప్రయత్నింపకుము. ప్రయత్నించినను దెఱవ

* యోగములో చేరిన తేది 22_6_1916. మీడియము సంఖ్య 330.

పిలుపడదు. మరల మూసికొనియే పోవును. శరీరములో నప్పుడు జరగవలసిన దెల్ల జరగగానే కన్నులు తెఱపి యగును. అటుపై కనులు మూసికొని పండుకొనుట కష్టమని పించును. అందాఁక కనులు తెఱవను, లేవను కష్ట మని పించును' అని స్వాములవారు దగ్గఱనుండి తెలియఁజెప్పిరి. అట్లే ఉపదిష్టము నొక్కమారే సార్థకముగా స్మరించి యుచ్చరించి కనులు మూసికొని పండుకొంటిని.

౨౪

అనుభూతి

తోడ్తో నాలో నేదో గొప్ప ప్రజ్ఞ ప్రవేశించి యూగించి వైచుచున్నట్లు గోచరింపఁదొడగెను. ఉత్సాహవినోదములతో దానినే పరిశీలింపఁ దొడగితిని. 'ప్రజ్ఞ' యనియో 'శక్తి' యనియో ఇంకేమనియో నిర్దేశింపఁదగిన యపూర్వానుభూతి ప్రవేశము నాలో విజృంభింపఁ దొడఁగెను. అది యెక్కడ నారంభించినది, ఏమి జరపుచున్నది యని వెదకఁ దొడగితిని. అది శరీరచర్మము లోతట్టు దాఁక వ్యాపించుచున్నట్టు తొలుత నెక్కడ నుపక్రమించినదో గుర్తుపట్ట సాధ్యము కానట్టుండెను. శరీరములో నేదో గొప్ప క్రొత్త ఇంజెన్ పనిచేయుచున్నట్లయ్యెను. నా మనస్సానందోత్సాహములతో నలలు వాఱుచుండెను.

కొంతసేపటికి నెడమచేయి నా వశము తప్పి నా సమ్మతి లేకయే పైకి లేచుచుండుట, కుడిచేయి కదలుచు బాహుమూలమున చాల బాధ గొల్పుచుండుట తెలియనయ్యెను. అంతకంతకు కుడిబాహుమూలపు బాధ యధికము కాఁజొచ్చెను. సంకటపడ సాగితిని. అప్పటి కించుమించుగా పదునైదు నిమిషములకాలము గడచియుండును. స్వాముల వారు నన్ను సంకటపడుచున్నా వేమని ప్రశ్నించిరి. కనులు తెఱవ వీలుపడక పోవుటచే మూసికొనియే బాహుమూలమున చాల బాధగా నుండుట తెల్పితిని. మఱికొన్ని నిమిష

ములకు కనులు తెఱపి యయ్యెను. శరీరమున సంచలనము తగ్గెను. అంతట మరల నమస్కరించి లేవవలసినదిగా దగ్గఱనే ఉన్న స్వాములవారు తెల్పిరి. లేచితిని. నా చేతికి (డిస్లొకేషన్) బండినుండి పడుటవల్ల బాహుమూలాస్థిస్థానము తప్పి చాల సంకటపడుట తెల్పితిని.

వారది యీ బాహుస్థితి సరియయిన స్థానమునం జేర్చుటకై జరగుచున్న ప్రయత్నమనియు, బాహుమూలమున కాయస్వాస్థ్యము లేకున్నచో కుడిచేయి కూడ పైకి లేచి నమస్కారము చేసెడిదనియు, ధ్యానావసానమున వానియంతట నవిగా రెండుచేతులు లేచి నమస్కరించుట యీ యోగవిధానమున నపూర్వాద్భుతానుభూతి యనియు, నట్లు కూడుట యోగశక్తి చేకూడుట కొక చిహ్నమనియు తెల్పిరి. జరగిన విషయమును శ్రీ గురుదేవులకు నివేదింప వలసిన దనిరి. నేను శ్రీవారి సన్నిధి కరిగి జరగినదంతయుం దెల్పికొంటిని. వారు చిఱునవ్వు మోమున వెలార్చి తనివితో నుండుమని యాదేశించిరి.

అట్లు ధ్యానము జరగిన తర్వాత నొక్క గంటసేప టికే నా దక్షిణహస్తమూలము చాల వాచి బాధ గొల్పెను. టక్కు టక్కు టక్కు మనుచు ఱెక్కగూటిలో నేదో కదలిక శబ్దము వినవచ్చుచుండెను. వాపు, బాధ ఎంత యెక్కువగా నున్నను నాకది యాహ్లాదమునే కొల్పసాగెను. మూండు నాళ్లేండ్లనుండి యా చేతితో సరిగా పనులు చేయంజాలక బాధపడుచుంటిని. ఆ నాండు చేతి యెముకను క్లోరోఫార

మిచ్చి సరిదిద్దిన డాక్టరు తర్వాత కొన్నాళ్ళదాఁక నా చేతిని మెలిపెట్టి నలిపి చెఱిపి ధనాశతో నన్నుఁ జాల పీడించినాఁడు గాన యది చక్కఁబడకే యుండెను. ఆ జబ్బు గూటి కండలు గజిబిజి యయిపోయెను. అవి యెల్ల నిప్పుడు చక్కఁబడు చున్నవి గాఁబోలు నన్న సంతోషము నాకా చావు బాధను సుసహముచేసెను. నా చేతివాపును జూచి యక్కడి వా 'రది యేదో రెక్టిఫికేషన్ జరగుచున్నది. వెఱవకు' మని తోడు పలుకసాగిరి. ఎన్నేండ్లనుండియో నిద్రలేక కొట్టుకాడుచుండు వాఁడను. నే నా నాఁటి రాత్రి కొంత హాయిగా నిద్ర పోయితిని.

మర్నాఁడుదయమున లేచి కాలకృత్యములు దీర్చు కొని యోగానుభూతికి సిద్ధముగా నుంటిని. పూర్వదినపు సాయంకాలమున నా యూరిలోనివా రనేకులు యోగసాధన మునకు వచ్చిరి. వా రెల్ల నా యుదయమునను వచ్చి యుండిరి. పూర్వదినము సాయంకాలమున జరగినట్లు నాకు నాఁ డుదయమున జరగెను. అప్పు డక్కడ నున్నవారిలో రాధాకృష్ణపిళ్ళ యని, మహాదేవయ్యరు అని యిద్దఱు ప్రధానశిష్యు లుండిరి. వారు నా విషయమును శ్రీవారికి విన్నవించిరి. అప్పుడు నా విషయము 'టెస్టు' తీయవలసి నదిగా వారు వారి కాజ్ఞాపించిరి.

ఆ విచిత్రవిషయ మెట్టిదో యానాఁడే నేను దొలుత తెలిసికొంటిని. నన్ను దగ్గఱ కూర్చుండు మనిరి. రాధాకృష్ణ పిళ్ళగారు గురుదేవులకు నమస్కరించి కనులు మూసికొని యొక నిమిష మాఁగి ఇంగ్లీషుతో గ్రంథము పఠించుచున్న

ట్టేదో చెప్పసాగిరి. మహాదేవయ్యగారు దానిని వడివడిగా వ్రాయసాగిరి. ఇద్దఱును యఫ్. యే చదివినవారు, ప్రజ్ఞాశాలులు. పిళ్ళగారు వడిగానే చెప్పసాగిరి. అయ్యరుగారు వడిగా వ్రాయసాగిరి. ఉదయము సరిగా తొమ్మిది గంటల పదునేడు నిమిషముల వేళ కది వ్రాయ నారంభించిరి. పిళ్ళగారు కనులు మూసికొన్నప్పుడు అంతరదృష్టికి కనుపడినవి, అంతరశ్రుతికి వినబడినవి చెప్పఁ దొడఁగిరి. అప్పుడు నా శరీరాంతర్భాగమునఁ గలస్వాస్థ్యాస్వాస్థ్యములు, నా మనోభావములు, నా యనారోగ్య కారణములు, తన్నివారణోపాయములు, అప్పటికి జరగిన పూర్వ జన్మములు మొదలగునవి కలవు. అది యెల్ల ముగిసిన పిదప దానిని శ్రీవారి చెంతకుఁ గొనిపోయి వినిపించిరి. వారి సమ్మతిమీఁద దానిని రికార్డు చేసిరి. ఆ కాలమున యోగాభ్యాసమునకు వచ్చి శిష్యతను బొందువారి కందఱకు నట్టి టెస్టు తీయుట జరగుచుండెడిది. నన్నుఁ గూర్చి వచ్చిన రికార్డును కాపి కోరితిని. శ్రీవారి సమ్మతితో దానిని నా కిచ్చిరి. అది నా దగ్గఱ నున్నది.

౨౫

దివ్య బోధ

ఆ నాఁటిరాత్రి మెయిలులో నేను తిరిగి మద్రాసు వచ్చివేయవలసి యున్నది. కాన నా విషయమునుగూర్చి శ్రీవారితో సంభాషించుటకు నదను కోరితిని. నా యభ్యర్థనమును మహాదేవయ్యాగారు శ్రీవారికి నివేదించిరి. భోజనానంతరము సంభాషింప శ్రీవా రనుమతించిరి. అప్పుడు వారు యోగవిషయములనుగూర్చి వారి యర్ధాంగిద్వారా యేవేవో యపూర్వాంశములను సేకరించుచుండిరి. భోజనానంతరమున నేఁ జేర నరిగి సాష్టాంగనమస్కారము చేసి యిట్లు విన్నవించుకొంటిని. 'మూఁడేండ్లనుండి యమబాధ పడుచున్నాను. నిద్రలేదు. శాంతి లేదు. ఆకలి, జీర్ణించుకొను శక్తి సరిగా లేవు. ఇక్కడికి రాక తలఁపునకు నందఁబోవు ననఁగా నా యెఱుకకు దెలియకుండనే సరిగా భోజనము చేయ గల్గితిని. మీ యోగమాహాత్మ్యమును శ్రీ నరసింహాము గారి ద్వారా విన్నంతనే నాలో నేదో దివ్య సౌఖ్య సాధమునకు బాట గోచరించుచున్నట్లయినది. ప్రశాంతముగా రాఁగలిగితిని. రైలులో కొంత నిద్ర పట్టినది. ఇక్కడికి వచ్చి కడచిన రాత్రి సుఖముగా నిద్రించితిని. నూనె తిరుగబోత, ఆవాలు, సాంబారు, రసము, పల్చని మజ్జిగ యివి నాకింతకు ముందు కడుపులో మంటలు గొల్పెడివి. ఇప్పు డవి వికటింప లేదు. మీారు నిర్భయముగా అందఱతోపాటు భుజింపవచ్చు

ననఁగా నట్లు చేసితిని. పూర్వము తీవ్రమయిన మందులు పుచ్చుకొంటిని. తదాది కడుపు ఉడికి పోవుచున్న ట్లుండును. నేఁడది లేదు. 'శరీర మాద్యం ఖలు ధర్మసాధనం' అని 'బ్రదికి ఉంటే బలుసాకు ఏఱుకొని తినవచ్చు'నని ఉన్నది గాన నేనిక్కడ మీ సేవకుఁడనుగానే యుండఁ గోరుచున్నాను. ఇక్కడనుండియే జీవిక నేదేని సమకూర్చుకొందును. అనుగ్రహింపు' డంటిని.

వారు నీ కిప్పుడు 'జీత మెంత?' అని యడిగిరి. ఏఁబది రూపాయ లంటిని. 'దీనితో నీవు నీ కుటుంబమును పోషించుకోవచ్చును. ఉన్న జీవికను మానుకొని యిక్కడ నుండ నేల?

బండి నడచుచుండఁగానే రిపేరు సాగవలెను. బండి ఊడఁదీసి చేయుచో బండివాని జీవిక చెడును. అట్టిది నా యోగమార్గము. సాగుచున్న ప్రవృత్తికి భంగము కలుగరాదు. ఇది నివృత్తిమార్గము కాదు. రాజయోగ మార్గము. గార్హస్థ్యము ఉండవలెను. సన్న్యాసి కారాదు. సౌఖ్యముండవలెను. ఆహారాదులు సరిగా ససిగా కయికొనుచుండవలెను.

ఇట్టిచో నీవు నీ యుద్యోగమున నుండుట యావశ్యకము. నీ యుద్యోగము నీ జీవికకే కాక లోకమునకుఁ గూడ నుపకారకము. ఆరోగ్యవంతుఁడవై నీ యుద్యోగమున నుండి తిన్నగా సాగించుకొనుచుండుము. నీ విక్కడ నుండఁ గోరుట

నా సన్నిధిలాభము కొఱకే గదా! నేను సదా నీలో నుందును. నీకు వలసిన సహాయము నీలోనుండి జరపుచునే యుందును. ఇక్కడ నీకే తీరున శరీరమున సంస్కారము జరగుట గుర్తుకు వచ్చెనో, ఆ తీరుననే యెక్కడ నున్నను అనుభూతి గుర్తుకు రాఁగలదు. ఉదయము జరపిన యోగసాధనము శరీరమున సాయంకాలముదాఁక పని చేయుచునే యుండును. ఎప్పు డెప్పు డెంతెంత జరగవలెనో అంతంత జరగును.

నీలోని సంస్కారము జరపునది ప్రజ్ఞాకలిత మయిన చైతన్యముగాని జడశక్తి కాదు. అది యెలక్ట్రిసిటీవలె పని చేయునది గాదు. ఎలక్ట్రిసిటీ హద్దు దాటి అక్రమముగా నుపయోగించినచో కీడు తేఁగలదు. నీలో నిప్పుడు క్రొత్తగా ప్రవేశించిన ప్రజ్ఞ నీ వధికముగా నుపయోగించుకోఁ గోరినను అది యట్లు పనిచేయదు. ఎంత చేయవలెనో అంతే చేయును. కావలె నన్నను నీ వావశ్యకత కెక్కువగా కనులు మూసికొని యుండఁజాలవు. లోపల నావశ్యకమయిన పని జరగుచుండఁగా కనులు తెఱవను జాలవు. ఏదేని యాకస్మికముగా కార్యాంతరము కలుగుటో, ఎవరేని వచ్చి పలుకరించుటో జరగినను అప్పుడు విక్షేపము జరగు నని వెఱవ నక్కఱ లేదు. 'ఇట్లు తొందర కలిగినది. దాని ననుభవింపవలసి యున్నది' అని ప్రార్థనాపూర్వకముగా నంతరాత్మకు విన్నవించుకొని యా కార్యము ముగించుకొన వచ్చును. అది ముగిసినంతనే జరగవలసిన యోగసాధన

జరగఁగలదు. ప్రయాణములో, రైలులో, బండిలో, నడకలో ఇంకేమేని వ్యవహారములలో వర్తిల్లవలసి వచ్చినప్పుడు సరియయిన వేళ తప్పిపోకుండ ఒక క్షణమాత్రము మనసున స్మరించినఁ జాలును. కార్యాంతరములు తీఱి విశ్రాంతి దొరకినప్పుడు జరగవలసిన సాధన మెల్ల జరగఁగలదు.

వివేకమును సత్యమును ధర్మమును గుర్తించుకొనుచు నంతరాత్మ నారాధించుచు లోలోఁ జొచ్చుకొలఁదిని నీకు వలసిన యుద్బోధములు లభింపఁగలవు. అట్టి యుద్బోధములను నీవు నీలో నెక్కడనుండి యెట్లు పడయుచుంటివో క్రమక్రమముగా తెలిసికొనఁగలవు. ముందు నీ దృష్టి ఆరోగ్యలాభమున ప్రసరించుచున్నది. అది లేక నీ వేమి గాని పడయఁజాలవు. ముందు నీ కారోగ్యమే. తర్వాతనే యోగసాధన ఫలము దొరకఁ గలదు. గాఢముగా విశ్వసించితివేని, నీకు యోగఫలము లభింపఁగల దని నే ననుట లేదు. నీ కా విశ్వాసమును గొల్పవలసినవాఁడను నేనే. నీవు పరమార్థకుతూహలిగా నుండినఁ జాలును. యోగసాధనము నాకలి గొన్న రిత్తకడుపుతో నుండి చేయరాదు. ఏదే నాహారము గొన్న పిదపనే చేయవలెను. మద్రాసులో నీ యోగమార్గమున నడచుచున్న మిత్రులు పలువు రున్నారు. తఱచుగా వారిని గలసికొనుచుండుము. వీలు కలిగినప్పు డిక్కడికి వచ్చుచుండుము. ప్రధానముగా డిసెంబరు తుదివారమునను, మే తుదివారమునను, ఇక్కడ గోష్ఠి జరగును. అప్పుడు

తప్పక రమ్ము' అనిరి. నా కనులవెంట ధారలుగా నీరు కారెను. ఈ శ్లోకము రచించితిని.

'దుర్వ్యాధిఖిన్నే శరణం ప్రపన్నే
మయి ప్రసాదా దయి మాస్మ భైషీః
త్రాతా హ మస్మీతి దదా వభీతిం
య స్తం గురుం మస్తకతో నమామి'

ఇట్టి సంభాషణతో నైదారు నిమిషములు గడచెను.

ఆ దినములలో వారు ముఖ్యమయిన తత్త్వార్థములను సహస్రారము, పిట్యూట్యరీ, అక్కడి దివ్యశక్తులు, వాని ప్రసారము మొదలగు వానిని గూర్చి శిష్యులకు బోధించుట, దివ్యదృష్టితో వానిని ముఖ్యశిష్యులు పరికించున ట్లనుగ్రహించుట, ఇంక నందలి విషయవిశేషములను మాతృశ్రీ ద్వారా తా మపూర్వముగా సేకరించుట జరగుచుండెను. కాన నా కంతకంటె నధికముగా, ప్రత్యేకముగా వారితో సంభాషింప నను వుపడ దయ్యెను.

చేకూడుట

మరల సంజవేళ కక్కడివారు శిష్యులు పలువురు విచ్చేసిరి. భగవద్ఘట్ట మనుపేరి కావేరీతీరఘట్టమున నే శ్రీవారి సన్నివేశమున కెదురుగా వెలయుచున్న యోగశాలలో ఎల్లరును గూడి యోగసాధన చేయుట జరగుచుండెను. చాలగా వాచి యున్న నాచేయి నాఁటి సంజ ప్రార్థనమున నెంతో చక్కబడెను. వాపు తీపు తగ్గెను. నాలో లోలోపల నెక్కడో చిఱువెల్గు గోచరించుచున్నట్లును దానికి నేను జేరబోవుచున్నట్లును స్వప్నప్రాయముగా లీలగాఁ గొంత గోచరింపఁ దొడగెను. శరీరమున బ్యాటరీ పెట్టి నరముల నెల్ల నూగించి వేసినట్లు గొప్ప యూపు కలిగెను. చేతులు వాని యంతట నవియే లేచి నమస్కరించెను. కాని కుడిచేత నింకను బాధ గోచరించుచుండెను. టక్కు టక్కుమని జబ్బ యెముక యదరు తెలియుచుండెను.

శరీరమున నింత తీవ్రసంచలన మేమిటెి? ఇది యెక్కడ నుండి యారంభమై జరగుచున్నది? ఇంతదాఁక నెన్ని శ్లోకములో, ఎన్ని మంత్రములో, ఎన్ని ధ్యానములో, ఎన్ని క్షేత్రములో, ఎన్ని దేవతాదర్శనములో, ఎందఱ యాశ్రయములో జరపితిని గాని యిట్టి విశేష మెక్కడ గాని యెప్పుడు గాని జరగుట యెఱుఁగనైతినే! ఒకతూరి ప్రార్థనమాత్రముచే నింత జరగుట యేమిది? అస్తి నాస్తి విచికిత్సాస్పదముగా

నున్న పరతత్త్వము అస్తి యని స్పష్టముగా ననుభవింప నగు చున్నట్లున్న దే? దీని లోఁ తేదో తెలిసికొనవలెను గదా! త్రోవ దొరకినది గదా! నా ప్రార్థనమును లోన నెవరో వినుచున్నట్లు—సమాధానము చెప్పుచున్నట్లు—అనుగ్రహించు చున్నట్లు అగుచున్న దేమి వింత? నా జబ్బు నాకు చాల ఉపకార మే చేసెనా యేమి! ఇక నా జబ్బు కుదిరినట్లే తోఁచు చున్న దే! ఏమి యానందము! ఏమియు లేకున్న చో నా చేయి యింత వాచు టేమి? నావశము తప్పి చేతులు లేచి నమస్క-రించు టేమి? చే కూడుట యేమి? 'చేకూడుట' అన్న పదము కల్పించినవా రెవరు? ఈ రెండు చేతులు లేచి కలసి నమస్క-రించుటను సూచించునదిగా నేర్పడినదా యేమి చేకూడు, కైకూడు పదకల్పనము? నే నారోగ్యవంతుఁడ నగుచో మా వా రెంత సంతోషింతురు! మావారి నందఱను నిందుఁ జేర్పఁ గల్గుదునా యేమి? ఇత్యాది భావము లాధ్యానసమయ మున మెఱపులు మెఱసినట్లు నాలోఁ జెలరేగ సాగెను. ఆనాఁటిస్థితి నా కొక జన్మ మబ్బిన ట్లుండెను. ధ్యానావసాన సమయమున నా యుత్సాహ మక్కడి మిత్రులకుఁ దెలిపితిని. అక్కడివారు వారి వారి యనుభూతి విశేషములఁ గొన్నింటిఁ జెప్పిరి.

———

శ్రీ వేంకాస్వామిరావుగారు
ద్వితీయ ధర్మపత్ని వెంకమ్మగారు

శ్రీ మాస్టరుగారు

అప్పుడు శ్రీవారి జీవిత చరిత్రము తెలిసికొనఁగోరి యక్కడి వారి నడిగితిని. పూర్వ మెప్పుడో శ్రీకృష్ణదేవ రాయల పాలన కాలమునఁ గాఁబోలు తెలుఁగు దేశమున నుండి తంజావూరి రాజ్యసంరక్షణకై విచ్చేసినవారిలో వీరి పూర్వులు ముఖ్యులనియు, కుంభకోణమున భగవద్ఘట్టమునఁ జాల యిండ్లు వీరి పూర్వులవే యనియు, వీరి పూర్వు లొకరు కావేరీతీరమున కుంభకోణముననే భక్తిపురి యను నగ్రహారము వెలయించిరనియు, వీరు బాల్యమున చాల ఐశ్వర్య వంతు లనియు, నప్పటికిని జాలినంత సంపత్తి కలవారే అనియు, ఇంటిపేరు కంచుపాటివారనియు, శ్రీ వెంకాస్వామి గారని శ్రీవారి నామధేయ మనియుఁ దెలిసికొంటిని. అప్పుడు వారికి సంస్కృతము తెలియునా యని యడిగితిని. సాంఖ్య యోగ వేదాంతాది శాస్త్రములు సంస్కృతముననే కలవు గాన యా సంస్కృతము రాక యాయా శాస్త్ర విషయములు తెలియఁగా దన్న తలంపుతో నే నట్లడుగుట. వారికి సంస్కృతము రా దనియు చిన్ననాఁ డాయాశాస్త్రాంశముల నాంగ్లభాషతోఁ జదివి వాని సారార్థ మెల్ల గ్రహించి రనియు, సంప్రదాయముతో శాస్త్రములఁ జదివినవారికంటె నెంతో యపూర్వార్థము లెఱుఁగుదురనియు, నతిలోకానుభూతు లెన్నో యనుభవించి రనియు, శాస్త్రపండితులతోడి

వారినిగా వీరిని దలఁపరా దనియు, క్రమముగా నెల్లవిషయ ములు నీకే తెలియఁగల వనియు నక్కడివారు చెప్పిరి.

ఇంగ్లీషుభాషతో నుపదేశార్థము లుండు టేమి? పవిత్ర మయిన సంస్కృతము కలదు గదా! అది రాక యిట్లు చేయుటా? శ్రీవారు మహనీయు లగుట దర్శనమాత్రము చేతనే యెఱుక కందుచున్నది. నిజమే కాని వారికి మీస లుండు టేమి? ప్రాచీనమహనీయుల సంప్రదాయమునకు విరుద్ధము గదా! యని నాలో నేవేవో కొంతసేపు చీకాకులు కూడ కలిగినవి. కొంతసేపటికి వాని కన్నింటికిని సమాధాన ములును తోఁచినవి. తర్వాత గొన్నాళ్ళకు విచారింపఁగా నా సమాధానములను శ్రీవారే పలుతూరులు చెప్పుచుండి నట్లు తెలియవచ్చెను—

'యస్య నాస్తి స్వయం ప్రజ్ఞా శాస్త్రం తస్య కరోతి కిమ్
లోచనాభ్యాం విహీనస్య దర్పణః కిం కరిష్యతి।

అన్నట్లు స్వయంప్రజ్ఞ కలవారే శాస్త్రనిర్మాతలు. అట్టివారికి ప్రాచీనశాస్త్రాదిపఠనము తమ ప్రజ్ఞకుఁ గల యపూర్వతను గుర్తించుట కుపయోగపడునుగాని ప్రజ్ఞోద్బోధము స్వయము సమకూడవలసినదే. ప్రాచీనశాస్త్రములు దానికి జనకములు కాఁజాలవు.

"శాస్త్రాణాం విషయ స్తావ ద్యావ న్మందరసా జనాః
ప్రవృత్తే రసశాస్త్రే తు న చ శాస్త్రం న చ క్రమః"
"త మేవ ధీరో విజ్ఞాయ ప్రజ్ఞాం కుర్వీత బ్రాహ్మణః
నానుధ్యాయా ద్బహూ ఞ్ఛబ్దా న్వాచో విగ్లాపనం హి తత్"
"విహాయ శాస్త్రజాలాని యత్సత్యం త దుపాస్యతామ్"

ఇత్యాది సూక్తులు స్ఫురణకు వచ్చి భాషలో నే మున్నది? విషయము గదా ప్రధాన మయినది! ఏభాష యయిన నేమి? అందును జాతిమతదేశాదికృత మయిన పరిచ్ఛేదము లేకుండ సర్వసమానముగా సాగవలసిన యిట్టి మహత్తరయోగపద్ధతికి–నేఁడు ప్రపంచవ్యాపకముగా నున్న యాంగ్లభాషయే సరిపడి యుండు నేమో! మఱియును సంస్కృతమున కట్టి పూజ్యత మహర్షులు తమ యుద్బోధముల నందే వెలయించుటచేతను, ప్రాచీన తత్త్వశాస్త్రము లందే పొందుటచేతను, ఉపనిషత్తులును, వేదములును నందే యుండుటచేతను వచ్చినది–అట్టివానిని నిపుడును వెలయింపఁ గలవా రుండుచో వారు వాని నే భాషలో వెలయింతురో యా భాషకు నట్టి పూజ్యత తప్పక కలుగఁగలదు. ఆంగ్ల భాషకుఁ గూడ నట్టి యోగ్యత కల దని యంగీకరింపక తప్పదు. నేఁ డెందరో మహనీయు లా భాషద్వారమున ననేకాపూర్వ శాస్త్రార్థములు వెలయించుచున్నారు. దీనిని పరిగణింపక త్రోసిపుచ్చుట సాధ్యము కాదు. కనుక శ్రీవారి యోగోపదేశ భాషాదు లాంగ్లమున నుండుట కొఱఁత గాదు.

మఱియు వారి యాకృతిమహనీయతకు మీసము లుంచుకొనుట, మొగమున బొట్టు పెట్టుకొనకుండుట కొఱఁత పఱుపఁ జాలవు. శైవవైష్ణవాది మతభేదములను పాటించు వారు గారు గాన వారు మొగమున తన్మతచిహ్నముల ధరింప కుండవచ్చును. వారు నెలకొల్పినది మహారాజయోగము గాన దీనికి బోడితల కాషాయవస్త్రములు మొదలగునవి

యుండ నక్కఱలేదు. మీాసము లుండుట లేకపోవుటలో న్యూనాధికత లుండవు. ఈ సమాధానములు తోఁచి నా మనసులోని యప్పటి మకిలను దొలఁగించినవి.

కొంతకాలమయినతర్వాత నేను మరల కుంభకోణము వెళ్ళి యుండఁగా శ్రీవారే నే నడుగకుండనే యీా విషయమును గూర్చి యిట్లనిరి. 'నాకు శిష్యులుగా నుండువా రెవరుగాని లోకమునకు విడ్డూరముగా తోఁచదగిన వేషభాషలతో నుండుట బాగుగాదు. నలుగురతోపాటుగానే యుండవలెను. ఈ యోగమున నెవఁడుగాని ప్రత్యేకముగా కడతేరఁజాలడు. తాను, తన చుట్టుపట్టులవారు, తన యాప్తులు ననుక్రమముగ ప్రేమ వ్యాపకమగుతీరు ననుసరించి తాను, తన చుట్టుపట్టులవారు, తన యాప్తులు ననుక్రమముగా లోకము నంతను ప్రేమించి లోకమునంతను గడతేర్చువాఁడు కావలె. తన ప్రేమ సర్వలోక వ్యాపకము కానంతవఱకు నెవ్వఁడుగాని కడతేరఁజాలడు. అఖండము, సర్వవ్యాపకము నగు తత్త్వమును బడయుటకు తాను నఖండుఁడు, సర్వవ్యాపకుఁడు కాక తప్పదు. దేశకుల జాతిమతాది పరిచ్ఛేదములతో వేఱుపడిపోయి సర్వప్రజతో సామరస్యము కుదుర్చుకోలేనివాఁడు సంసారబంధమున కొట్టుకాడవలసినవాఁడే! బహిర్ముఖముగా సాగుచున్న బహుత్వమును సాగనిచ్చుచునే అంతర్ముఖముగాఁదిరిగి అందేకత్వమును గుర్తించి వర్తించుట ఈ యోగసాధనమునకొక ఫలితము. మన పరిపూర్ణత భవిష్యత్తులో నున్నది గాని భూతము

కాలేదు. కనుక భూతమును పీఠికపై నెలకొని భవిష్యత్తున పరమార్థ మనుభవింపవలసి యున్నది.'

శ్రీవారి దివ్యప్రజ్ఞలలో నొక్కటి యిది. ఎవ్వరు గాని లో నేదేని సందేహమో, వ్యాకులపాటో చెందుచు సన్నిధికి వచ్చినప్పుడు వారి నడుగకే, వా రడుగకే వింతగా దానికి సమాధానము యాదృచ్ఛికసంభాషణ సందర్భమున వెల్లడించుట-ఒండె-ఆసమాధానము నడిగి తెలిసికొనం గోరి వారిసన్నిధికి వచ్చునంతలో నాపృచ్ఛకుల తీరులోనే యా సమాధాన మాప్రష్టల కెఱుకపడకుండనో, అంతలోనే యెఱుక కందుచునో శ్రీవారు నోరెత్త నావశ్యకత లేకుండనే జాహిరపడుట —

ఒక చిన్న దృష్టాంతము. ఇంజనీయరింగ్ డిపార్టు మెంటులో ఉద్యోగిగా నున్నయొక శిష్యుని ఢిల్లీలో హెచ్చు జీతముతో నుద్యోగించుటకు సమ్మతింతువా యని పైయధి కారు లడిగిరి. నాఁటి సాయంకాలపు టపాలో దానికి బదులు వ్రాసి పంపవలెను. దీని నడిగి తెలిసికొనుటకే ఉదయ మాతఁడు మద్రాసునుండి వచ్చి వెంటనే తనవిషయమును శ్రీవారికి విన్నవించెను. 'సరే! టపావేళలోగా యోచించి బదులు చెప్పుదు'ననిరి. సాయంకాలము టపావేళ దాటిపో వచ్చినది. శ్రీవా రాతనిఁ బిలిచి బదులేమి గాని చెప్పరయిరి.

ఆతని యోచనలు తీవ్రముగా రేగెను. అనుకూల ప్రతికూలపక్షముల యుక్తులు గుప్పుగుప్పు మని లోనుండి వెల్వడఁ జొచ్చెను. త్రాసున తూపగా 'వెళ్ళవలదు' అన్న

పక్షము బరువెక్కువ గలదిగా గానవచ్చెను. ఆత్రపాటుతో నదే సమాధానము జాబులో వ్రాసెను. 'శ్రీవారు బదులు పలుకరైరి గదా! ఇక నాలసింపరాదు, కనుక దీనినే పోస్టు చేయుదు'నని యాతఁడు యోగశాలనుండి బయల్వెడలెను.

శ్రీవారు తమయింటివాకిట నుండిరి. రమ్మని కనుసైగ చేసిరి. చేరబోగా 'చేతిలో ఏమిటది?' అనిరి. ఆతఁడు 'బదులు వ్రాసితిని. అనుకూలప్రతికూలపక్షములు యోచించి చర్చింపఁగా ప్రతికూలపక్షము బలవంతముగా తోఁచెను. తామేమి సెలవిచ్చిన నట్లు చేసెదను. టపావేళ దాటుచున్నది. కాన నాకు తోఁచినది వ్రాసితిని. తద్విరుద్ధముగా మీరు సెలవిచ్చిన నట్లు వెంటనే చేసెదను' అనెను. 'ఈజాబే పోస్టులో వేసి రమ్ము' అనిరి. ఆతఁ డట్లే చేసెను.

తర్వాత సమయాంతరమున నిట్లు చెప్పిరి. 'మీ కేవి గాని సందేహములు తోఁచినచో తోఁచినవానికి బదుల్లు యోచింపక వెంటనే వాని నట్లే నాకు వ్రాయుటో, అడుగుటో చేయవలదు. మీచేత నయినంతవఱకు వానిసమాధానములను మీరే కనుగొన యత్నింపుఁడు. ఎంతకును సమాధానము దొరకనివానినే నన్నడుగుఁడు. న్యాయమైన, సంగతమైన ప్రశ్న మెవరికి గాని తోఁచినచో, నాప్రశ్నపుఘనత ననుసరించి దానికి తగినంతయత్నము చేసినచో సరి యయిన సమాధానము దొరకఁగలదు. ఆ యత్నము బహిర్ముఖ మగు ప్రాచీనగ్రంథాదులవల్ల తనకు విజ్ఞులుగా తోఁచు నాప్తులవల్ల తెలియఁదగిన దగును. అంతర్ముఖ మగుచో ఆత్మోద్బోధ

రూపక మగును. ఈ యోగ మట్టియాత్మోద్బోధమును గొల్పుటకే.

బహిర్ముఖముగా సమాధానము తెలియఁగోరుచో, 'అనంత శాస్త్రం బహువేదితవ్యం' ఆయాశాస్త్రములును, దత్కర్తలును బహుభేదములవారు. అం దెవరిది గ్రాహ్యమో తేల్చవలసినది మరల నాత్మోద్బోధమే. ఘట్టకుటీప్రభాత న్యాయమున నెల్లరు నెట్లు గాని యాత్మోద్బోధముల నను వర్తింపవలసినవారే, అనువర్తించువారే కాక తప్పదు. బహిర్ముఖముగా లభించువిజ్ఞానమును దోడు చేసికొని యాత్మోద్బోధముల నందుకొనఁ గల్గినచో పరమార్థముల సులువుగాఁ బడయ వీలుపడును.'

ఆ నాఁటి సాయంకాలమునకు నా చేతి వాపు చాల తగ్గినది. యోగసాధనానంతరము రామజపమువలె కొంత దడవు తదేకానుధ్యానము చేయఁ బూనితిని. ఒడలెల్ల మంట లెత్తిన ట్లయ్యెను. అది శ్రీవారితో చెప్పితిని. నియతసమయములలో తక్క నితరసమయములలో నా యనుష్ఠానము చేయరా దనియు, ఏదేని యావశ్యకత కల్గినచో నప్పు డొక క్షణము స్మరించినంత మాత్రమున దానికి జరగఁదగిన సౌకర్యము జరుగు ననియు, తదేకపారాయణ చేయుటకు పరతత్త్వము చెవిటిగాదనియు, నోటిమాటను చెవి విన్నట్లే మీ యభ్యర్థనముల నది వినఁగల దనియు, ఒకతూరి ప్రార్థించినంతనే సర్వసిద్ధముగా ననుగ్రహింపఁగా నది చూచుచుండగా మరల మరల నడుగు టేల యనియు ననిరి. టెలిఫోనులో ఒక

తూరి పిలువగా నవతలివారు సిద్ధముగా బదులుపలుకుచుండగా దానిని వినక యూరక పిలుపులే పిలుచువాని తీరువంటిది పదింబదిగా స్మరించుచుండుట యనిరి. ఈ యుపదేశపు యాథార్థ్య మటుతర్వాత పరసహస్రపర్యాయములు నాకును నా మిత్రులకును నను భూతి కందినది.

1925 వ సం॥ ప్రాంతముల నొక మిత్రుఁడు నిరంతరము శ్రీవారిస్మరణమే రామనామజపమువలె జరపుట సాగించెను. కొన్నాళ్ళకు శరీర మెల్ల నగ్నిజ్వాలవలె నయ్యెను. నిద్రలో నరములు బిగించిన ట్లయి త్రుళ్ళిపడుట, క్రమముగా నిద్ర పట్టకుండుట యేర్పడెను. బంధువులు పలువైద్యములు చేయించిరి. రోగమునే మాన్పించిరి. ఏమియు లాభము లే దయ్యెను. జరపిన తప్పిదమునకు పశ్చాత్తాపము నెంది క్షమింప ప్రార్థించి సక్రమముగా నడచుకొన సాగించిన తరువాత నారోగ్యము చక్కబడెను. ఆ మిత్రుఁడు నేఁడును క్షేమముగా యోగసాధనము చేయుచున్నాఁడు. అనధికార ముగా, అక్రమముగా సాధనములు సాగించిన వా రింక నెందఱో పశ్చాత్తప్తు లయి బాగుపడవలసినవా రైరి.

౨౮

న వ జీ వ న ము

నాఁటి రాత్రి శ్రీవారి నిదేశముచొప్పున మద్రాసుకు హాయిగానే బయలుదేరితిని. కుంభకోణమున నుండి మాయ వరము దాఁక రైలులో వచ్చితిని. పలువు రక్కడ దిగు చుండిరి. నేనును ఆ స్టేషనులో దిగి అక్కడ చాలసేపు రైలాగును గాన ప్లాట్‌ఫారం మీఁద కొంతదడవు నిటు నటు తడవాడితిని. రై లెక్కితిని. అది బయలుదేరెను. నేను తలుపు దగ్గరనే నిలుచుంటిని. నన్నెవరో బయటికి పడఁ ద్రోయుచున్నట్లయ్యెను. మరల తొంటిరీతి కంపము, నిరు త్సాహము తోఁచెను. తోడ్తో రైలు ద్వారము దగ్గఱ నున్న నాకు హరిద్వారము తలఁపునకు వచ్చెను. పాడు తలఁపు క్రిందికి దూకుదునా యనియుఁ దోఁచెను.

అల్లంతలో నన్నెవరో వెనుకకు నెట్టుచున్నట్లయ్యెను. ఇది నాలో జరుగుచున్న సదసద్వివాదముగా గోచరించెను. పూర్వముకంటె నిప్పుడు గొప్పజ్వాల లోపల వెలుఁగుచున్న ట్లయ్యెను. పూర్వ మెక్కడో మిణుకు మిణుకుమను నాశా జ్యోతి యుండెడిది. నే నీ సంకల్ప వికల్పములతో నిటు నటు నూఁగుచుండగా లోఁ గూర్చున్న సహృదయుఁ డొకఁడు భగవదావిష్టునట్లు తనప్రక్క చోటు చూపుచు 'అయ్యా తలుపు తెఱచి యున్నది. క్రింద పడగలరు! ఇటు వచ్చి కూర్చుండుఁడు' అనెను. వెంటనే వెళ్ళి కూర్చుంటిని. ఆతఁడు

లేచి నాకు మఱీ చోటిచ్చెను. 'నేను తర్వాతి స్టేషనులో దిగిపోవుదును గాన యిఁక కూర్చుండను. మీరు సుఖముగా కూర్చుండుఁడు' అని నన్నుఁ గూర్చుండబెట్టి తానే తలుపు వేసి తలుపు దగ్గఱ నిలుచుండెను. నన్నట్లు రక్షించినవారు గురుదేవులే యగుట, వారి ప్రజ్ఞాంశము నాలో నుండుట కాలక్రమమున స్పష్టముగా గుర్తింప నయ్యెను.

మద్రాసు చేరుదాఁక నేనున్నచోటనుండి కదలక రైలు కంటె ముందుకు దూకుచున్న తలఁపుల వేగముతో నిద్రమేలఁకువలతో శాంత్యశాంతులతో మద్రాసు వచ్చితిని. వెంటనే మిత్రులను గలసికొని జరిగిన సందర్భము లెల్లఁ దెలిపితిని. అవి వేసగి సెలవుల నాళ్ళు గాన మా బావ, తోబుట్టులు మా గ్రామమునకు వెళ్ళియుండిరి. మరల జనార్దనుని హోటలులో భోజనము చేయుచు ఆఫీసుకు వెళ్ళి పని చేయ సాగితిని. ఆఫీసులో అందఱు నా యనారోగ్యము నెఱిఁగి యుండిన మిత్రులే కాన నా కట్టె తొందర కలిగింప కుండిరి. నాఁటి దాఁక నా యనారోగ్యమును గూర్చి వంత చెందుచు నే నెక్కువ కాలము జీవింపఁ బో ననుకొనుచున్న నా మిత్రుఁ డొకఁడు, ఆఫీసులో ఉద్యోగి కలరా వచ్చి యదాటుగా చనిపోయి నాకు చాల చింతఁ గొల్పెను. సాయంకాల మయిదు గంటలదాఁకఁ బని చేసి బడలి యింటికి వచ్చి సాయంకాలానుష్ఠానమున బడలిక తొలఁగి మరల నుత్సాహినై రాత్రి గడపి ఉదయోపాసనమున మఱింత తేటి ఆఫీసుకు వెళ్ళుచు దినక్రమమున నారోగ్య

వృద్ధి బడయఁ జొచ్చితిని. దినదినము నరసింహము గారి యింటికి వెళ్ళి వారితోఁ గలసి యుపాసనము జరపుచుంటిని.

ఆ నాళ్ళలో మద్రాసులో శేషయ్యంగా రను నొక వైష్ణవుఁడు తంజావూరుజిల్లా వాస్తవ్యుఁడు 'ధ్రువనాడి' యను సంస్కృత గ్రంథము నుండి యనేకుల జాతకముల చదువు చుండెను. ఆ యాచార్యుఁడు తొలుత చాల ననారోగ్య గ్రస్తుఁడుగా నుండి శ్రీవారి శిష్యుఁడై కుంభకోణమున వసించి యారోగ్యవృద్ధి చెందెను. కాన మా గోష్ఠిలోని వాఁడయ్యెను. ఆయన శ్రీవారి జాతకమును, మా గోష్ఠి లోని వారయిన యితరుల జాతకములను జదువుచుండెను. కొంత తద్వైచిత్రి కనుగొనుచు వింత చెందుచుంటిని.

పదిరోజులు గడచి నేను గొంత తేరుకొఁగా నన్ను కృష్ణా జిల్లాలో గ్రంథార్జనమునకుఁ బొమ్మని మా పై యధి కారి శ్రీ కుప్పుస్వామిశాస్త్రిగారు నామీఁది యనురాగము తోనే యాజ్ఞ యిచ్చిరి. వెంటనే నేనును, శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారును వెడలితిమి. కృష్ణ కాల్వల క్రొత్త నీటి స్నానపానములు మా కిద్దఱకును సరిపడలేదు. బందరు నుండి గోడ్డు సైడు కెనాల్ నీటిలో పడవమీఁద చల్లపల్లి వచ్చితిమి. కవిగారికి వేచిన జీడిపప్పన్న చాల ప్రీతి. బంద రులో నది మంచిది దొరకును గాన వారు దాని నధికముగా గొని తెచ్చిరి. పడవలో కబుర్లు చెప్పుకొనుచు నిద్దఱము దానిని తింటిమి, నేను మితముగా, వా రమితముగా! ఆ రాత్రి కవిగారికి వాంతులు, విరేచనములు, జ్వరము, కలరా

అనుకొంటిమి. సత్రములో నుంటిమి. ఆ రాత్రి యా సత్రములో మా బంధువు లొకరు మాకు సర్వోపచారములు చేసిరి. ఉదయము బజారులో టర్పెంటైను, బ్రాంది మొదలగు నౌషధద్రవములకుఁ బోగా వర్తకు లెవ్వరు నియ్యరైరి. రామకృష్ణకవిగారు 'ఎం. ఏ.' మద్రాసునుండి గ్రంథార్జనమునకై రాజాగారిని దర్శించుటకై వచ్చుట, వారితో నేను నుండుట యిత్యాదికము వెల్లడి యయ్యెను.

ఆ యూరికి వచ్చు పెద్దమనుష్యులకు, ఉద్యోగులకు వలసిన పదార్థములు రాజాగారే యియ్యవలెను గాని కోమట్లియ్యఁ గూడ దని యను శాసనము. కవిగారు 'కాళ్ళీడ్చుకొని పోవుచున్నవి. జీవితము నిల్చునట్లు లేదు. కలరా గాఁ బోలును. బ్రాంది కావలెను, కాళ్ళకు టర్పెంటైను రాయవలె' నందురు. అవి దొరకలేదు. రాజాగారిని దర్శింప మధ్యాహ్నము గాని వీలుపడలేదు. రాజాగారు భోజనానంతరము నిద్ర లేచిన తర్వాత నేఁ బంపిన వార్త వారికిఁ దెలుప ననువుపడెను. వలసినవానిని వారు పంపిరి. అప్పటికే కవిగారికి మా బంధువుల యుపచారములచే గుణముగా నున్నది. మందు లక్కఱ లేకే పోయెను. ఈ వార్త ఆఱు మైళ్ళ దూరమున నున్న మా గ్రామమునకు తెలియగా, మా తండ్రిగారు పంపగా మా పినతండ్రిగారు బండిలో మమ్ము తోడ్కొనిపోయిరి.

చల్లపల్లిలో నే కవిగారి యుపచారములలో మునిఁగి యుండుట, వారితో నేను జీడిపప్పు తిని నీరు త్రాగియుండుట

కారణములుగా తల తిరుగుట, వాంతులు, జ్వరము నాకు నారంభించెను. ఇంటికి చేరునప్పటికి నాకు 100 డిగ్రీల జ్వర మున్నది. నేను మందుఁ గొన ననుచుంటిని. కుంభకోణము శెల్లిగ్రాం ఇయ్యఁగోరితిని. వెంటనే మా వా రట్లు చేసిరి. కాని యది వారి కందుట నాఁటి రాత్రి యగునో, మర్నా డగునో, చాల తీవ్రజ్వరము గాన మందిచ్చి తీరవలసిన దే యని నాకుఁ జాటుగా మా తల్లిదండ్రులు, నన్నగారు చర్చించుకొనుచుండిరి. అది వింటిని. పిల్చి యడిగితిని. 'మందు గొనవలసిన దే' యనిరి. అంగీకరించితిని. సాయంకాలము ఆఱుగంటలవేళకు మందిచ్చిరి. అప్పుడే ఆకాశమున నుండి దభీలున క్రిందఁ బడుచున్నట్టు లయి యొడలెల్ల చెమ్మటనీరు చిమ్మఁ దొడఁగెను. పది నిముషములలో జ్వర మెల్లతగ్గెను. 'మం దిచ్చితిమి. తోడనే తగ్గెను' అని మా వా రనుకొనిరి. 'ఇచ్చిన శెల్లిగ్రాం శ్రీవారికి చేరినది. ట్రీట్మెంటు జరగి యుండును. తోడనే తగ్గినది' యని నేను దనిసితిని. మర్నాఁడు తేటగానే యుంటిని. మందు గొనుచుంటిని. మూఁడవనాఁడు మరల జ్వరము వచ్చెను. నాఁడు కుంభకోణమునుండి జాబు వచ్చెను. 'జ్వరము తగ్గియుండును. మందుగూడ పుచ్చుకొన వచ్చును' అని. మందు పుచ్చుకొనుటకు ధైర్యము వచ్చెను. పుచ్చుకొనుచుంటిని. సెలవు లేదు. శ్రీరామకృష్ణ కవిగారును జ్వరము మరల మరల వచ్చుచు తంటాలు గొల్పుచుండుటచే సెలవు తీసికొని మద్రాసుకు వెళ్ళిపోయిరి.

నేను చిరకాలము సెలవులో నుండి డ్యూటీలో చేరి మరల సెలవు గొనుట దుఃఖకరముగా తోఁచుటచే నేటు చేయను జాలక చిక్కు పడుచుంటిని. ఇంటిదగ్గఱ నుండ నిష్టము లేదు. జ్వరము వచ్చుచునే యుండుటచే నూళ్ళ వెంట నొంటరిగాఁ దిరుగఁజాలను. ఇట్టి యిక్కట్టులో నింటికి వచ్చిన వారము రోజులలోనే నాకు ఆఫీసునుండి టెల్లిగ్రాం వచ్చెను. 'తత్క్షణమే నీవు తంజావూరి లైబ్రరీ పరిశీలనమునకు వెళ్ళవలసినది. అక్కడ చేరి పని చేయవలసినది' అని. అలిగి తన్నితే పఱుపుమీఁద పడ్డట్టు, రొట్టెవిఱిగి నేతిమీఁద పడ్డట్టు నాకు పరమోత్సాహకర మయినది.

తోడ్తో బయలుదేఱి మద్రాసు వచ్చి ఆఫీసుకు వెళ్ళి లైబ్రేరియన్‌తో మాట్లాడి మద్రాసులో నాగక కుంభకోణమునకే వెళ్ళిపోయితిని. అప్పటికి మా తోబుట్టువు కుటుంబము మద్రాసులో నుండెను. మా తమ్ముఁడు చి॥ చంద్రశేఖరము అక్కడ హైస్కూలులో చదువుచుండెను. వాని కక్కడ టైఫాయిడ్ జ్వరము వచ్చెను. శ్రీవారికి జాబు వ్రాసితిని. మద్రాసులో వారి శిష్యుఁడుగా నున్న మన్మిత్రు నొకని ట్రీట్ చేయవలసినదిగా జాబు వ్రాసిరి. ఆతఁడు వచ్చి ట్రీట్ చేసి యీ జ్వరము తగ్గిన తర్వాత నీ కుఱ్ఱవానికి శ్రీవారి శిష్యత లభింపజేయవలసిన దనియు, దానివల్ల నీతఁడు కొంతలు దొలఁగి యారోగ్యము పడయఁగలఁ డనియు దివ్యదృష్టికి గోచరించిన దానిని దెలిపెను. నెలా పదిరోజులు జ్వరము వానిని బాధించి విడిచెను.

కుంభకోణమున శ్రీవారిని దర్శించి నాకథ యెల్లఁ జెప్పికొంటిని. శ్రీవారు నన్ను ప్రతివారము సెలవుదినమున తంజావూరినుండి కుంభకోణము వచ్చుచుండు మనిరి. ఆ కాలమున రైలుఛార్జీ అర్ధరూపాయ లోపుగా నుండెను. అట్లే చేయుచుంటిని. తంజావూరిలో నాకు త్యాగరాజయ్య యను మిత్రుఁ డేర్పడెను. ఆయన శ్రీవారి శిష్యుఁడు. ఇరువురమును గలసి ప్రార్థనము చేసుకొనుచుంటిమి. జ్వరము తగ్గి యారోగ్య వంతుఁ డయిన మాతమ్ముఁడు వదినగారిని దోడ్కొని కుంభ కోణమునకు వచ్చెను. వానిని శ్రీవారి శిష్యునిఁ గావించితిని.

చల్లపల్లిలో ఆరంభించిన చలిజ్వరము ఎడనెడ నాకు వచ్చుచునే యుండెను. శరీరము చాల చిక్కిపోఁ జొచ్చెను. నేను కుంభకోణము వెళ్ళినతోడనే తీవ్రముగా జ్వరము వచ్చెడిది. మజ్జిగ అన్నమే తినఁగలెడివాఁడను. రాత్రి ఒకటి రెండు గంటలవేళ తీవ్రముగా ఆకలి యయ్యెడిది. అప్పుడు ముందుగానే నాకై జాగ్రత్తపడి సచ్చిదానందస్వాములవారు ఊరుగాయ, మజ్జిగఅన్నము ఎత్తి దాచియుంచెడివారు. ఆక లయి నపుడు వారిని లేపి యది తిని నీరు ద్రావి నిద్రపోయెడి వాఁడను. ఉదయము జ్వరముతోనే తంజావూరికి వచ్చెడి వాఁడను–వచ్చిన కొంతసేపటికి జ్వరము తగ్గిపోయెడిది. వారమురోజులు నెమ్మదిగా ఆఫీసుపని చేయఁగల్గెడువాఁడను. నాతో రామకృష్ణకవిగారు వగైరా లుండిరి. వారు మద్రాసు వెళ్ళినప్పుడు శ్రీ కుప్పుస్వామిశాస్త్రిగారితో నేనేదో కుంభ కోణము వెళ్ళి యోగసాధన చేయుచుంటి ననియు, అక్కడికి

వెళ్ళిన తోడనే జ్వరపడి జ్వరముతోనే ప్రతివారము వచ్చు చుందు ననియు చెప్పిరి. వారు కుపితు లయి యుండిరి.

1916 క్రిస్మస్ సెలవులు వచ్చినవి. నే నా సెలవు రోజులలో కుంభకోణముననే శ్రీవారి సన్నిధి నుంటిని. 30 తేది దాఁక నాకు జ్వరమే. 31వ తేది నాకు విరేచనము లెడతెగకుండ కాఁజొచ్చినవి. నల్వది యేఁబది తూరు లయ్యెను. సగ్గుబియ్యపు జావను మిత్రులు మహాదేవయ్య గారు తెచ్చి యిచ్చిరి. త్రాగితిని గాని కదల శక్తి లేదు. నాఁ డుదయము నేను వెళ్ళి తీరవలెను. శ్రీవారి కీ యసందర్భము తెలిసెను. రామచంద్రయ్యరుగారుఅనుముఖ్యశిష్యునిఁ బిలిచి ప్రభాకరునికి విగర్ సప్లై యగుటకు ట్రీట్మెంట్ చేయు మనిరి. ఆతఁడు పండుకొన్న నాదగ్గఱకు వచ్చి యట్లు చేసెను. అయిదునిమిషములలో పండుకొన్న నేను లేచి కూర్చుండి, కూర్చున్న నేను లేచి, లేచిననే నిలు నటు దిరిగి, తిరిగిన నేను పర్వొత్తఁ గలిగి యుత్సాహశక్తిపూరితుఁడ నయితిని. కొంతపర్వాతోనే వెళ్ళి శ్రీవారి పాదముల వ్రాలితిని. రైలు వేళగుచున్నది గాన వెంటనే స్టేషనుకు పొమ్మనిరి. 'ఇఁక నుండి యనారోగ్య ముండదు. వారము వారము రా నక్కఱ లేదు. రెండురోజులు సెలవు కలసి వచ్చిన రమ్ము. పగలు హాయిగా భోజనము చేయుము. ఉదయము, మధ్యాహ్నము లఘ్వాహారము గొనుము. జీర్ణశక్తి సరిగా నుండును. లివరు సరిపడినది. రాత్రిపూట మజ్జిగ కాక పాలు పోసికొని భుజింపుము' అనిరి. తంజావూరికి వచ్చివేసితిని.

తదాది జ్వరము లేదు. జీర్ణశక్తి చక్కబడినది. ఆకలి యన్నది నాఁటనుండి సరిగా తెలియవచ్చెను. దినదిన క్రమాభివృద్ధిగా నారోగ్యము కలుగఁజొచ్చెను. ఆనాళ్ళ నుండి నాకు అనారోగ్యవ్యథ తొలఁగి వింతవింత యను భూతులు కలుగఁజొచ్చెను. ఒకనాఁ డుదయము రొట్టెపాలు (కాఫియలవాటు ముప్పదియైదేండ్ల వయసు తర్వాతచే) తీసికొని ప్రాతరుపాసనము జరపుకొని ఆఫీసుకు వెళ్ళితిని. (తంజావూరి లైబ్రరీ ఉదయము 8 గంటలనుండి సాయంకాల మయిదుగంటలదాఁక) అప్పుడు ప్రాతఃకాలముననే కొన్ని నియమితసమయములలో సాయంకాలముదాఁక నభ్యాసము లుండెడివి.

పదిగంటలవేళ నభ్యాసము జరపుకొని టేబిలుపగ్గఱ గ్రంథపరిశీలనము జరపుచుండఁగా నామూలాధారముననుండి ప్రబలముగా పిచికారితో కొట్టినట్టు ప్రజ్ఞాబలధారలు రేగఁ జొచ్చినవి. ఉత్సాహానందములు పొంగి పొరలి శరీర మెల్ల వ్యాపింపఁజొచ్చినవి. ఆధారలు తలలోనికిఁ బోయినవి. అప్పటి నా యాహ్లాదము చెప్పఁ దరము కానిది. లోపల చిచ్చుబుడ్డి వెలిఁగించి దానిపై పలుచనికుండ మూసినట్లు తల యూగులాడఁజొచ్చినది. లోపల నేవో మెఱుఁగు రేకలు తిరుగఁజొచ్చినవి. అప్పుడు పని కట్టిపెట్టి వినోదింపఁదొడగితిని. పదినిమిషము లట్లుండెను. నాస్థితి యానందతాండవ మాడు చున్నట్లయ్యెను. నెమ్మదిగా నది వశంగత మయ్యెను. నా యొడ లానందమయ మయ్యెను. కొలఁది దినములకే ఆ లైబ్రరిపనిని వడిగా ముగించివేసితిని.

ఇల్లాలి యినిసియేషన్

మద్రాసు పయనము. నే నింటిసామాన్ల నన్నింటిని రైలులో మద్రాసు పంపి సకుటుంబముగా తంజావూరినుండి కుంభకోణమునకు వచ్చి నాయారోగ్యాది విషయములను శ్రీవారి కెఱింగించితిని.

నాఁడు సాయంకాలపు యోగాభ్యాసము ముగిసిన తర్వాత నన్నుఁబిలిచి శ్రీవారు 'నీ వీరాత్రి నేను సదా వర్తిల్లు చుండు యోగాలయపు గదిలో, నేను విశ్రమించుబల్లమీఁద నీభార్యతో శయనించుము. నే నిప్పుడు ఇంటనే శయనించు చుంటిని' అనిరి. నేను గడగడలాడి సిగ్గుతో అంగీకారసూచకముగా తల వాంచితిని. కాని నాకు తర్వాత చాల వెఱపు గల్గెను. అది గురుదేవులు శయనించుగది. అందు వారు విశ్రాంతి గొనుబల్ల! అందు నేను శయనించుటా? అందును సద్వితీయముగా! అని వణకితిని. ఈయాజ్ఞ నాలోనే జీర్ణించెను. వారితోనే భోజనము చేసితిని. వారి యింటిలోని యాడువా రందఱు శయనించుచోటనే నా కుటుంబిని శయనించెను. నేను మరికొందఱు మిత్రులతో వీధియరుగుమీఁద శయనించితిని. రేయెల్ల శ్రీవారి యాజ్ఞనుగూర్చి పర్యాలోచనమే! ఉదయము తెలతెలవాఱుచుండఁగా తలుపులు తెఱచిన తోడనే లోని కరిగితిని.

శ్రీవారు ఇంటిలో విశాలమయిన మండువాలో చంద్ర నక్షత్రాదులు నీలాకాశము గోచరించుచుండఁగా చల్లని

గాలి వీచుచుండఁగా, నొక గోల్డుమెడల్ మడతమంచము మీఁద పలుచని పడుకపైన శయనించియుండిరి. పడుక మీఁదను, క్రిందను చల్లినమల్లెపూవు లున్నవి. పట్టుతలగడ గలదు. తెల్లని పలుచనిపట్టుసెల్లా కప్పుకొని యుండిరి. మంచమునకు దోమతెరకప్పుండెను. అదను ప్రతీక్షించుచు వారు కనులు దెఱచి లేవ నుంకించునంతలో నేను చేరఁనరిగి పాదములు స్పృశించి నమస్కరించితిని. 'రాత్రి యెక్కడ శయనించితి' వని యడిగిరి. ఇంటిలో స్త్రీలతో స్త్రీయు, వాకిటియరుగుమీఁద నేనును శయనించుట తెల్పితిని. చప్పరంచి 'నామాట పాటింపక పోతివి గదా!' యనిరి. సిగ్గుతో తల వాంచితిని. 'సరే! కానిలే! ఏమి విశేషము?' అనిరి.

'మీ దివ్యానుగ్రహమున నే నారోగ్యవంతుఁడ నయితిని. నా కీయోగమార్గమున ధన్యత చేకూరును. నాకు శరీర మొసఁగిన మాతల్లిదండ్రులు వృద్ధులు. ఎప్పు డేమి జరుగునో? వారికి మీశిష్యత ననుగ్రహింప వేఁడుచున్నాను. వారిక్కడికి రాఁజాలరు' అంటిని. 'వారివయ సెంత?' యనిరి. 'మాతండ్రి గారి వయసు డెబ్బది దాటినది' యంటిని. 'అంత వార్ధకమున నున్నవారినిగూర్చి యనుతపింతువే? చిరకాలము నీతో జీవితము గడపవలసిన నీభార్యనుగూర్చి యడుగ వేమి?'యనిరి. 'చిన్నవయస్సులో నున్న యీయువిద నాతో నెప్పుడు పట్టిన నప్పుడు మీదర్శనమునకు రాఁగల్గును. కాన యెప్పుడయిన మీశిష్యతానుగ్రహమున కర్హురాలు కాఁగలదు. చాల వార్ధకమున నున్నవా రని, ఎప్పు డేమగునో అని, వా రీశరీ

రముతోనే మీశిష్యత పడయవలెనని నాయాశ!' యంటిని. 'సరే కాని నేఁడు ఎనిమిదిగంటలకు నీభార్యకు ఇఁకసియేషన్ జరుగును. అందుకు వలయు సన్నాహములు జరపుము. అందుకై నీ వేమియు వస్తువులు తీసికొని రా నక్కఱ లేదు. రాధాకృష్ణునితోను, మహాదేవయ్యరుతోను, చెప్పి హారము వగైరాలు ఫిలవ్వు చేయించుము' అని శయ్య వీడి లోని కరిగిరి.

నే నడిగినదాని ననుగ్రహించిన ట్లుత్తర మీయక యర్థింపవలసినదే అయినను అప్పు డర్థింపనిదాని ననుగ్రహించుట జరిగెను గదా యని వింత చెందుచు నేనును వెలికి వచ్చి కాలకృత్యములు నిర్వర్తించుకొని, యంతలోనే యోగశాలకు విచ్చేసిన మిత్రు లిర్వురకు శ్రీవారి యాజ్ఞను దెలిపితిని. వారు నవ్విరి. ఎనిమిదిగంటలకు సర్వము సిద్ధమయ్యెను. నాఁడు శ్రీవారియింట వారి మేనత్తగారు, వృద్ధురాలు చాల జబ్బుపడిరి. వారి యారోగ్యమును గూర్చి శ్రీవారు తీవ్రప్రజ్ఞతో నుండిరి. ఎనిమిదిగంటలకు ఇఁకసియేషన్ జరగినది.

మాతృశ్రీగారు యోగసాధనోపక్రమమునకు ముందు ఇడ్డెనలు, కాఫీ, ఆహారము తీసికొనుటకై తెచ్చి దగ్గఱ నుంచిరి. అది తెలియక యీక్రొత్తయువిద యభ్యాసవిధానము నారంభించెను. అయిదునిమిషములలో శరీర మెల్ల కొయ్యబాఱి కదల మెదల వీలులేకుండ బిగిసికొని పోయెను. దగ్గఱకు వచ్చి సచ్చిదానందస్వాములవా రాస్థితిని జూచి పిలిచిరి. కనులు తెఱవఁజాల దయ్యెను. వారు మాతృశ్రీగారిని

బిలుచుకొని వచ్చిరి. చూడఁగా నాహారపదార్థము లుంచినవి యుంచినట్లే యుండెను. వెంటనే లేపి, ఒడలు పిసికి, యెఱుక తెచ్చి యాహారము గొనిపించిరి. మూఁడునా ల్గిడ్డెనలు, చెంబెడుమంచినీరు, కాఫి త్రాగి, శక్తి రాఁగా మరల యోగ సాధనముల సాగింపించిరి. పావుగంటసేపు ప్రబలముగా సాధన జరగెను. అంతతీవ్రముగా నాఁ డుండుటకు కారణము శ్రీవారి యానాఁటి ప్రజ్ఞాతీవ్రతయే యగుట నక్కడివారు తెల్పిరి. నాఁడు మహోత్సాహముతో దంపతుల ముంటిమి.

ఆసాయంకాలమే నేను మద్రాసు వెళ్ళవలెను. నా కోర్కె తీరలేదు. మరల శ్రీవారిని దర్శించి నాకోర్కె-మాతలి దండ్రుల విషయమును ప్రశ్నించితిని. శ్రీవారు నాయజ్ఞానమున కతృప్తి గొన్నట్లుండి యిట్లనిరి. ఇక వారి శరీరములను జిర కాలము రక్షింప ననువు పడదు. అయినను నీవు వెంటాడు చున్నావు గాన చెప్పుచున్నావు. 'నీవు యోగసిద్ధుఁడ వైతేని- 'దశపూర్వేషాం దశాపరేషాం'- మీవంశ్యులకు నీయోగ వాసన లంటి వారు కడతేరఁగలరు. పదిసంవత్సరములు విడు వక నాయాదేశముచొప్పున యోగాభ్యాసము చేయవలెను. అన్ని వాంఛితములను నీవే నెఱవేర్చుకొనఁ గల్గుదువు. ఇప్పటికి మీతల్లిదండ్రు లక్కడనే ఉండి యీనాయుపదేశించు విధా నము నాచరింతురుగాక' అని తద్విధానము తెల్పిరి. నే నెంతో ఉప్పొంగితిని.

కాని యానాఁడు తెలతెలవాఱునపుడు వారిని దర్శించి నప్పుడు భాషించిన తెఱఁగునకు, నేనొక్కదాని నడుగఁగా

దానికి బదులు నను్రగహింపక యనన్వితముగా జరపిన సంద ర్భమునకు, మధ్యాహ్నము మరల వెంటాడి మూర్ఖతతో ప్రశ్నింపఁగా చూచినచూడ్కికి, చెప్పినబదులుకు నేకాన్వయ మును మఱి పదేండ్లకు గాని నేను గుర్తింప యోగ్యత గల వాఁడ గాఁజాల నయితిని. పదుమూఁడేండ్ల కద్భుతముగా తద్రహస్య మెల్ల ననుభూతి పూర్వకముగా గోచరించెను. అది యాసందర్భము వచ్చినప్పుడు వివరింపఁగలను.

కుంభకోణముననుండియే మా తల్లిదండ్రులకు శ్రీవారి యాదేశమును వ్రాసితిని. శ్రీవారిసన్నిధిని మాదంపతుల కెట్టి యనుభూతులు జరగినవో సుదూరదేశమున నున్నను మా తల్లిదండ్రులకు నట్టియనుభూతులు జరగినవి. తర్వాత వారు మద్రాసుకు నా కాయావిషయముల తెలిపిరి. నాఁడు రాత్రి మెయిలులో దంపతులము మేము మద్రాసు వచ్చి వేసితిమి.

నాడీగ్రంథములు

తంజావూరిలో పరిశీలించిన గ్రంథముల విషయమున జరపవలసిన తర్వాతి కార్యములను జరపుటకు మద్రాసులో మేము గొంత పని చేయవలసియుండుటచే మూఁడు నాల్గు నెలలు మేము మద్రాసులోనే యుంటిమి. అప్పుడు మద్రాసు గవర్నరుగా పెంట్లండు దొరగా రుండిరి. ఆయన నెవరో ఇంగ్లండువారో, జర్మనీవారో ప్రేరేచి రఁట! 'తంజావూరి లైబ్రరీని మాకుఁ గొనిపెట్టవలసిన'దని. అందుకై ఆ లైబ్రరి విలువ కట్టుటకు గ్రంథముల పరిశీలనము జరుపవలసెను. మమ్మందుకు తంజావూరు పంపిరి.

ఈ రహస్యము పైకి పొక్కినది. ప్రజలు గందరగోళము చేసిరి. గవర్నరుగారు తమ తంత్రము కట్టిపెట్టిరి. ఒకవిధముగా మే మక్కడికి వెళ్ళి జరపిన పరిశీలనము వ్యర్థమయినది. కాని యానాఁడు మేము వ్రాసిన విమర్శములు గొన్ని యటుతర్వాత తంజావూరి కేటలాగులు ప్రకటించువా రుపయోగించుకొనిరి. మేము విలువ కట్టుటకే వలయు నంశములను బ్రధానముగా గూర్చితిమి. కాని గ్రంథాంశపర్యాలోచనకుఁ గాదు. కాన మా లిస్టులలో ఆయావిషయములు పర్యాప్తముగా సేకరింపలేదు గాని పుస్తకముల నన్నింటిని సరిగా గుర్తించితిమి. గణించితిమి. గవర్నరుగారిపని వ్యర్థమయిన తర్వాత మా లిస్టుల నన్నింటిని తంజావూరి లైబ్రరి కిచ్చివేసితిమి. ఆ లెక్కకట్టుపనిలో నేను మద్రాసులో నుండి

ఆరోగ్యవిషయమున, గ్రంథపరిశీలన విషయమున, యోగ సాధన విషయమునఁ జాల నభ్యుదయము చెందితిని. ప్రతి దినము నేను మిత్రులతోఁ గలసి యోగాభ్యాసము చేయు చుంటిని.

ఆ నాళ్ళలో ధ్రువనాడీ పరిశోధన మధికముగా జరగెను. అందు శ్రీవారి జాతకము పరిశీలించుట జరగెను. ఇంక ననేక మిత్రుల జాతకముల పరిశీలనము జరగెను. ఆ యుత్సాహమున నా జాతకమును బరిశీలింపించుకొంటిని. ధ్రువనాడి సత్యాచార్య ప్రణీత మని యందు దున్నది. సత్యాచార్యుఁడు పంచసిద్ధాంతికాది గ్రంథకర్త యనియు, క్రీ. 4-వ శతాబ్దివాఁ డనియు ప్రసిద్ధిగన్నవాఁడు. ఆతఁడే యేతద్గ్రంథ కర్తయని కలదు గాని యిందలి భాషాశైలీ లక్షణాదులను జూడఁగా నది సత్య మనిపించదు.

ఈ నాడీగ్రంథములు సంస్కృత ద్రవిడ భాషలలో నరవదేశముననే యధికముగాఁ గలవు. ఆంధ్రదేశమునఁ గూడ నాంధ్రభాషలో వేములవాడ భీమన రచితముగా నొక నాడీ గ్రంథ మున్నది. కాని యది సీసమాలికగా వేములవాడ భీమకవి రచన మని విశ్వసింపఁ దగనిదిగానే యున్నది. దానిని ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలకు నేనే సేకరించితిని. అది ప్రస్తుతకాలమున నుపయోగపడునది కాదు. ఇక సంస్కృత ద్రవిడ గ్రంథములలో ధ్రువనాడి యని, సత్యసంహిత యని, శుక్రనాడి యని, చంద్రకళానాడి యని నాల్గు గ్రంథముల నే నెఱుఁగుదును. అవి యెవరో ప్రాచీన మహా

ర్షులు, తత్కల్పులు రచించినవిగా నున్నవి. ధ్రువనాడీ సత్య సంహితలు సత్యాచార్య రచన లనఁగా నే నే మనుకొంటి ననఁగా సత్యాచార్యుని యంశమున నిటీవల జనించినవా రెవరో పూర్వానుస్మృతి కలిగి వానిని రచించి యుందు రని.

ఇక్కడ వక్తవ్యము చాలఁ గలదు. ఈతఁడు శివాంశమున జనించినాఁ డనీ (అప్పయ దీక్షితాదులు), ఈతఁడు గుడిగంట యంశమున జన్మించి (వేదాంత దేశికులు) నాఁడనీ యిత్యాది విధములఁ బలువురను ప్రాచీన మహనీయులను గూర్చి ప్రామాణికులే నిర్ణయించి పలుకుచుండుట కలదు. ఆయా దేవతల ఖండావతారములుగా వారిని నిర్ణయించుట సంగతము. ఆయా మహామహులు లోకమున నేవేవో యపూర్వాద్భుతార్థములను వెలయించుటకై యవతరించుట కలదు. దేశకాలాదుల యసౌకర్యముబట్టి యాయా కార్యములను వా రప్పుడప్పుడే యాయా యవతారములలోనే నిర్వర్తింప వీలుపడక పోవచ్చును. శుద్ధసంకల్పులు గనుక వారు వా రాయా కార్యములను గొన్ని జన్మముల నెత్తి నిర్వర్తింపవలసిన వా రగుచుందురు. శంకర, జిన, బుద్ధాదుల కార్యము లట్లే యొక జన్మమున నిర్వాహము చెంద వయ్యెను.

అతి ప్రాచీను లయి జ్యోతిషమున నద్భుతగ్రంథములు రచించిన సత్యాచార్యాదులు మరల మరల జన్మించుచు లోకవృత్తమును గొన్ని కొన్ని షష్టులకు రచించుచు వచ్చుచుండి రని నా విశ్వాసము. తర్వాతి తర్వాతి జన్మముల

వారి వారి గ్రంథములకే నాడీగ్రంథము లని పేరు. అవి కొన్ని కొన్ని షష్టులకే రచితము లయి యుండు నని యు నా విశ్వాసము. వారు వా రాయా జన్మములలో జ్యోతిష ప్రజ్ఞకే పారమార్థ్యము గల్పించుకొనుటచే భాషాపాండిత్య మునకై యంతగా ప్రాకులాడ రయిరి. వారి గ్రంథముల లోని భాష నిర్దుష్టము గాదు. ప్రౌఢమును గాదు. కొన్ని చోట్ల కొందఱ కొందఱ గ్రంథభాగములు ప్రౌఢములుగా లేకపోలేదు. రుచిగల, యర్థవిశేషములు గల జాతక భాగ ములఁ జెప్పుచో శ్లేషాద్యలంకారములతో నతి రసవంతమగు భాషతో నాయా గ్రంథభాగము లున్నవి. అందు శబ్ద జాలము క్రొత్తగా నేఁడు పుట్టుచున్నను మనుష్యులనుగూర్చి వారి వర్తనముల గూర్చి పేళ్ళగూర్చి కూడ నుండును. ఈ నాఁడు క్రొత్త వెలసిన, వెలయుచున్న రేడియో, రేడియం, ఎక్సరే, కాస్మిక్ రే, ఆటంబాంబు మొదలగువానిని గూర్చి కూడ నం దుండును.

తద్గ్రంథకర్తల నాఁటికీ విషయములు భవిష్యద్విష యములే యయినను నా గ్రంథములలో నాయా భాగములఁ జదివి వెల్లడించి నంతవఱకు భూతమును, దరువాతిది భవి ష్యత్తును నగుట గానవచ్చును. ఆయా గ్రంథములు చదివిన నాఁటిదాఁక విషయములు జాతకునకు చక్క సరిపడునవిగా నంత దాఁక తు. చ తప్పకుండ జరగినవిగా నుండుటచే దానిని బట్టి తర్వాతి గ్రంథభాగమును విశ్వసించి జాతకుఁడు గయి కొనును. తర్వాత నది తప్పిపో నారంభించును. క్రమముగా

నన్ని విషయములు విస్పష్టముగాఁ దప్పిపోవుచుండును. ధ్రువ నాడిలో నట్లు జాతకము తప్పిపోవునట్లు గుర్తించి యడుగఁగా నపుడు సరిపోయినదిగా నింకొక తాటియాకు దొరకును. అది పూర్వపుటాకుకంటె కొంత హెచ్చు భాగములు సరిపోయి నదిగా నుండును. కొన్నాళ్ళ కిదియు తప్పిపోవును. ఇట్లు ఆ నాడి, తత్పారకుఁడు, జాతకుఁడు ఉన్నంతదాఁక చదువుచునే యున్నచో జాతకము సరిదిద్దుకొనుచునే యుండవచ్చును. కాని రేపిట్లు జరగఁగల దని సునిశ్చితముగా నే నాడీ గ్రంథము గాని చెప్పుట నే నెఱుఁగను. ప్రత్యుత తద్విరుద్ధ ముగా జరగుటయు నెఱుఁగుదును.

పర్యాలోచించి చూడఁగా నొక్కొ-కప్పుడా గ్రంథ మాయావేళల కనుకూలముగా నిర్మిత మగుచుండు నేమో యని తోఁచును. ధ్రువనాడిలో జాతకము తప్పినపు డెల్ల క్రొత్త జాతకము దొరకుచుండుట యిట్టిదే. కాన యా నాడి నుపయోగించు గ్రంథస్వామి దానిని సృష్టించుచుండెనని కొంద అందురు. నాడి తప్పినప్పు డెల్లఁ దద్గ్రంథస్వామిని కొందఱు తస్కరుఁడు, తప్పుడు సృష్టి చేసె నని నిందించు చుందురు. దానిని జదివినందు కాతఁడు కొంత సొమ్ముగయి కొనుచున్నాఁడు గాన యక్రమముగాఁ నాతఁ డా నిందకు బాల్పడవలసి వచ్చుచుండును. అంతేకాని నిజముగా నా గ్రంథస్వామి దానిని సృష్టింపఁజాలఁడగుట నేను బాగముగా నెఱుఁగుదును. ఆతని దృష్టి కా యక్షరము లట్లు కానవచ్చె నని కాని యాతని తల కట్లు శ్లోకపరంపర తోఁచె నని కాని వాకొనుట యుక్తము.

ధ్రువనాడీ స్వామి యగు శేషాచార్యుని విషయమున నీ యర్థము యథార్థము. అస్మదాదుల మనేకుల మా గ్రంథమున నుండి యీ నాఁడు జాతకముల వ్రాయించుకొంటిమి. అబ్బురము చెందుచు మిత్రు లనేకులకు జాతకములు వ్రాయించితిమి. వ్రాయు నప్పుడు విడువకుండ సన్నిధినే యుంటిమి. ఇంత యేల? అస్మదాచార్యపాదుల జాతకము నందుండి పఠించునపుడు, వ్రాయించునపుడును నేను సన్నిధినే యుంటిని. ఇంకను గొందఱు మిత్రు లుండిరి. ఆ గ్రంథము గల శేషాచార్యుఁడు శ్రీవారియెడ నప్పు డద్భుతభక్తి గల శిష్యుఁడు. వారి జాతకము నంతవఱకు నక్షరాక్షరము సత్యముగా నుండెను.

అందులో నాకు విడ్డూరము గొల్పిన విషయములు గొన్ని యున్నవి.

"బ్రహ్మస్వరూపో భగవాన్ దర్శనం చ క్వచిత్ క్వచిత్
అదర్శనం క్వచిచ్చేతి తత శ్చంచలబుద్ధిమాన్"

అని నల్వాదవ యేటి వృత్తాంతము వర్ణిత మయి యుండెను. ఇది చదువుచో నేను దగ్గఱ నుంటిని. ప్రతి పదము ప్రామాణిక మగునో కాదో యని శ్రీవారు పరీక్షించుచుండిరి. ఈ శ్లోకము చదువునపుడు కొంత యాగి యోచించి నవ్వి 'సరిగా వ్రాసినాఁడు. మీఁద చదువుఁడు' అనిరి.

అప్పు డీ శ్లోకమున కర్థ మేమో బ్రహ్మదర్శనము లభించుట యనఁగా నెట్టిదో, అప్పుడేమి జరగినదో వివరించి

తెలుప వేఁడెద నని పలుక నాలుక చివరిదాఁక ప్రశ్నము సాగును గాని నాలుకదాఁటి బైటికి రాదయ్యెను. ప్రశ్నింప వలె నని చాల తంటాలు పడితిని గాని ప్రశ్నింప నాచేతఁ గాలేదు. 'జీర్ణ మంగే సుభాషితమ్' అన్నట్టుగా నీ ప్రశ్నార్థము నా లోనే నిలిచి పోయినది గాని పయికి రానే లేదు. నే నీ యోగమార్గమున చేరిన పదియేండ్లకు అనఁగా 1926-వ సంవత్సరమున నా యనుభవమున నొక యద్భుతానంద మయ విషయము జరగెను. దాని నెఱుగుదు నంతే కాని 1936 దాఁక అనఁగా మఱి పదియేండ్లదాఁకఁ గాని దాని వివరణ మెల్ల తెలియరా దయ్యెను. దాని నాయా సందర్భము లందు వివరింతును.

ఈ నాడీగ్రంథము లాయా జాతకుల హృదయము లలో దాగియుండిన రహస్యార్థములఁ గూడఁ గొన్ని కొన్ని పట్టులం దద్భుతముగా వివరించుట కలదు. అవి నాడీరచయితకును, జాతకునకునే తెలియవలెను గాని గ్రంథపారకుఁ డగునాడీస్వామికిఁ గూడ తెలియవు. ధ్రువనాడిలో నిట్టి వానిని గొన్నింటిని బేర్కొందును.

'జలగండ మవాప్నోతి మృత్రప్రాయోపజీవనః' అని నా జాతకమునఁ గలదు. నేను మఱచితిని గాని యది జరగిన విషయమే! మా దొడ్డిలో పిల్లలము కొందఱ మాడుకొను చుంటిమి. నూతిలో వెదురుగడలు దింపి వానిని బట్టుకొని పైకి లాగుచుంటిమి. నేను వేసినగడ నీటిలో అడుగున బురదలో లోనికిఁ జొచ్చుకొన్నది. దాని పైయంచు ఒరమీఁద

నున్న నా కందకుండెను. లోనికి తలవాంచి యెట్లే నందుకొన జూచుచుంటిని. ప్రక్క పిల్లవాఁడు నా ముడ్డి పైకెత్తెను. నేను నూతిలోఁ బడిపోయితిని. పిల్ల లందఱు పటాపంచలై పాఱిపోయిరి. మా నాయనగారు యూర లేరు. మా యమ్మగారు నింటిలో నేదో పని చేసికొనుచుండిరి. నూతిలో పెద్దధ్వని గలుగుట ప్రక్కయింటి యాతఁ డాలకించి దొడ్డిలోనికి వచ్చి చూడఁగా పిల్ల లందఱు పాఱిపోవుచుండిరి. ఒక పిల్లవానిఁ బట్టుకొని గట్టిగా నడుగఁగా నేను నూతిలోఁ బడుట చెప్పెను. ఆతఁడు పర్వెత్తుకొని వచ్చి చూచుతఱికి నాల్గుమూఁడు నిమిషము లాయెను. నే నొక మునుక వేసి తేలి నూతిలో నూగిసలాడుచున్న గడను పట్టుకొని మరల మునుక వేయక తేలియుంటిని. ఆతఁ డొరల మీఁదుగా దిగివచ్చి నన్నుఁ బట్టుకొని మా యమ్మగారి కప్పజెప్పెను. ఈ విషయ మా నాడిలో నున్నది.

అట్లే పందొమ్మిదవయేట అవనిగడ్డదగ్గఱ బండి యేటి లోనికి దిగుచుండఁగా బోల్తా కొట్టి చచ్చి బ్రదికితిని. "వాహనా త్పతనం చైవ తిన్మాలాచ్చ మహద్విపత్" అని యందు కలదు. ఇట్టివి ప్రతి జాతకములోను వింత వింత లుగా నుండుట నే నెఱుఁగుదును.

నే నెఱిఁగిన మఱొక గొప్పవింత. మద్రాసులో నొకా నొక గొప్పయింట నొక పిల్లవాని కేదో కడుపులో తీవ్ర మయిన యనారోగ్యము. అది కుదుర్పరానిది. బ్రదికిన నొక

వేళ శస్త్రచికిత్సతో బ్రదుకవచ్చు నని యాస. ఆ కుఱ్ఱ వాఁడు జీవించునో లేదో గుర్తించుటకు ధ్రువనాడీకారున కత్యధికధన మిచ్చి యింటికి రప్పించి గ్రంథము నక్కడే యుంచి చదివించుచుండిరి. ఆ కుఱ్ఱవాని జాతకము సరిగానే యందుఁ గలదు. ఆతని యనారోగ్యపు నిర్వచన మెల్ల సరిగానే యందుఁ గలదు. ఆ జాతకపుటాకు తుదిపట్టు చదువుచుండిరి. అంతలో ఆపరేషన్ చేయుటకు డాక్టరు రంగాచార్యులుగారు విచ్చేసిరి. ఆ సమయమునకు సరిగా 'శస్త్రవైద్యేన జీవతి' యన్న వాక్యము నాడిలో వచ్చెను. తరువాతి యాకు నింక చదువవలెను. డాక్టరుగారు వచ్చుటచే నంతట నాపిరి. అందఱకును ఆ కుఱ్ఱవాఁడు శస్త్రవైద్యముచే జీవించును అనియే యర్థము స్ఫురించెను. డాక్టరు శస్త్రోపక్రమమునకు సిద్ధపడుచుండెను. నాడీగ్రంథమునఁ జదువుచున్న పట్టున గుర్తించి కట్టిపెట్టి గృహస్వామి యినుపపెట్టెలో తాళము వేసి తాళముచెవి నాడికారున కిచ్చెను. మర్నాడు వచ్చి కడమ గ్రంథమును జదువుట కేర్పాటు జరగెను. తొందరగా నాడీకారుఁడు శేషాచార్యుఁ డింటికి వచ్చి వేసెను. ఈ విషయ మెల్ల మాతోను జెప్పెను. మేమును నాతఁడు జీవించు ననియే యనుకొంటిమి.

మర్నాడు శేషాచార్యుఁ డుదయమున వారింటికి వెళ్ళెను. ఆపరేషన్ జరగుచుండఁగానే ఆ బాలుఁడు మృతుఁడౌట తెలియవచ్చెను. అక్కడి పండితులు నివ్వెఱ

చెందుచుండిరి. ఈతనిని నాడి తెఱవు మనిరి. తెఱవఁగా నా జాతకమున తుదిశ్లోక మదియే. తర్వాతి యాకులో వేఱొక జాతక ముపక్రాంత మయ్యెను. పర్యాలోచింపఁగా - శస్త్ర వైద్యే = శస్త్రవైద్యమున (వైద్యము జరగుకాలమున) నజీవతి=చనిపోవును అని యర్థమగుట, అట్లగుటచేతనే జాతకపుఁ బైభాగము లేకుండుట తెలియ నయ్యెను. అందఱును దైవవంచనకు ఖిన్ను లయిరి. ఇట్టివానిని ధ్రువనాడీ చమత్కారముల నెన్నింటినేని పేర్కొన నెఱుఁగుదును.

అందు సి. వి. వి. యోగమార్గమునఁ జేరినవారి జాతకములు పదులకొలఁదిగాఁ జదువుట నే నెఱుఁగుదును. ఆ చదువుట నా సమక్షముననే జరగినది. శ్రీవారి జాతకమునఁ గల విషయములే యనేకుల జాతకములం దున్నవి. శ్రీవారి జాతకమును, శిష్యులయు తదితరులయు జాతకములును గొన్నాళ్ళయినతర్వాతఁ దప్పిపోవుటయు, మరలఁ జూడఁగా సరియయినవి దొరకుటయుఁ గూడ నెఱుఁగుదును. శ్రీవా రుండఁగా నా నాడీగ్రంథమును శ్రీ వేపా రామేశము గారి దగ్గఱ గొన్ని వందలరూప్యములకుఁ దాకట్టు వెట్టుటయు వారు దానికి ఇండెక్సు వ్రాయించుటయు జరగినది. ఆ నాళ్ళలోఁ గ్రొత్తగా జాతకములు చదువుట సాగలేదు. మఱియు నాతఁడా నాడీగ్రంథమును జదువుచుండిన నాళ్లలో వెల్లడి యయిన జాతకము లనేకము లీ యిండెక్సు చేసిన గ్రంథములలోఁ గానరాలేదు. వాని నాతఁడు దాఁచియుంచు

కొనెనో, చదువునాళ్ళలోనే కల్పించి చదివెనో యని కొందఱు సంశయించిరి. నా నిశ్చయ మాతఁడు కల్పింపను గాని, దాచి యుంచుకొనను గాని నేరనివాఁడే యని.

భుజండనాడి

శ్రీవారుండగానే, ధ్రువనాడి చదువుచుండు నాళ్ళలోనే యీ నాడి బయల్పడెను. ఈ నాడి గల యాతఁడు కుంభకోణ వాస్తవ్యుఁడే. పట్టునూలిజాతివాఁడు. వలసినంత ధనము గొని తొలుత శ్రీవారి జాతకము చదివెను. అది చదువునాఁటి కాతనికి తద్గ్రంథవిధానము స్పష్టముగా నెఱుఁగరాకే యుండె నఁట! శ్రీవారి జాతకము చదువుటలో నా ప్రజ్ఞ యేర్పడె నఁట! ఆ జాతకము చదువుటవల్ల నాతనికి శ్రీవారియెడ భక్తి ప్రపత్తు లేర్పడెను. శిష్యుఁ డయ్యెను. అన్వహము శ్రీవారిదో, శిష్యులవో, ఇతరులవో జాతకములు చదువుట, దానివలని యాయతో జీవితము గడపుట యాతని కేర్పడెను. ప్రధానముగా శ్రీవారియు, వారి కుటుంబమువారియు, శిష్యులయు, వారి కుటుంబములవారియు జాతకములు చదువుటలో నాతనికి తీరిక లేకుండెను.

కొలఁది దినములలో శ్రీవారు శరీరమును విడుతురనఁగా నాతని ప్రశ్నించిరి. 'ఉన్నది యున్నట్టే వ్రాయుట, చదువుట జరుపుచున్నావా? కల్పనలు సాగించుచున్నావా?'

అని. ఆనాఁడే ఆతఁడొక కల్పనము చేసె నఁట! శ్రీవారి ముఖ్యశిష్యులలో 'అంబష్ఠుఁ' డొకఁ డుండెను అనుటకు 'అమ్మట నొరువక్' అని యుండగా నాడి కాపి వ్రాయు చున్న వాడు గోపీనాథరావను శ్రీవారి శిష్యుఁడే నాడి కారునివంటి వాఁడే వాక్సహాయము చేయఁగా 'పండిత నొరువక్' అని మార్చి వ్రాసెనఁట! దక్షిణదేశమున 'అంబ ష్ఠుని' పండితుఁ డనుట పరిపాటి – గడగడలాడుచు దీని నాతఁడు శ్రీవారికి నివేదించెను. ఎప్పుడుగాని యిట్లు మార్ప వల దని శ్రీవారు శాసించిరి. కడకు శిష్యగోష్ఠిలో నీ విష యమును దెలిపి ఇదివఱకు వ్రాసిన భాగమున నింకేమేని మార్పులు చేసినాఁడేమో పరిశీలింపవలసియున్నది యని దాని కాపి లెవరెవరు వ్రాసిరో, వారి వారి కాపీలతో నంద ఱను, మూలముతో నాడికారుని రమ్మనిరి. ఎవ్వరు నేమి కల్పనము జరపిరో యెఱుఁగరు గాన తమ నిర్దుష్టతను నిరూ పించుకొనుట కందఱు వచ్చిన తర్వాత మూలమును, కాపి లను వశపఱచుకొని కట్టకట్టి యట్టుకమీఁద దాచివైచిరి. ఇక నాడి చదువవల దనిరి.

"వ్రాయుసగాఁడేమేని మార్పు చేయవచ్చును. మాతృక వ్రాసినవాఁడే యెఱుక చాలక యేమేని తప్పు వ్రాసియుండవచ్చును. గ్రంథకారుఁడే యజ్ఞుఁడై తప్పిదపు రచనము చేసియుండవచ్చును. దానికి పరమప్రామాణ్యము కల్పించుకొని మీరు చదువరాదు. నాదగ్గఱకు మీరు వచ్చి శిష్యులగుట నాడిమూలమునఁ గాదు. నాడిఁజూచుట మీరు నా శిష్యులయినతర్వాతనే. ఏ కారణములతో మీరు నాశిష్యు

లయితినో ఆకారణములతోనే నన్ననువర్తింపుఁడు. నా మాటలు స్వతఃప్రమాణములు గాని పరతః ప్రమాణములు గావు. నన్ను, నాకార్యములను నాడి ననుసరించి విశ్వసింప వలదు'' అనిరి.

అక్కడ నున్న శిష్యులు కొందఱు 'మీయాదేశముల ననువదించుటచేతనే నాడిని విశ్వసించుచుంటిమి. తద్విరుద్ధముగా నుండునేని యప్పుడే విడనాడి యుందుము' అనిరి. 'సరే! సనసన్నగా ననువర్తించుచున్నట్టే యుండి యీనాడి కాలాంతరమున నజ్ఞానముచే తప్పులు చెప్పుట సాగింప వచ్చును. అందాఁక రచియించిన గ్రంథముపై ప్రామాణ్యము కల్పించుట మీకు సంగతముగాఁ దోఁపకపోవచ్చును. నా యోగమార్గమును బరిపూర్ణముగా గుర్తించుట యెవ్వరికిని సాధ్యము గాదు. అది నాకుఁ గూడ నప్పటప్పట దెలియనగు నదిగా నుండును. శాఖోపశాఖలుగాఁ బెరుఁగఁగల మఱ్ఱిచెట్టు నకు ఎన్నాళ్ళ కేదిక్కున నేశాఖ నది వెలయింపఁగలదో తెలియనట్టే లోకతంత్రమున, మఱీ యీయోగతంత్రమున వికాస ముండును. మానవుఁడు ఈశ్వరతను జేరబోవు కొలఁదిని దానిని దెలియఁగల్గవచ్చును. వృక్షశాస్త్రమునఁ గొన్నివృక్షము లిన్నాళ్ళ కిన్ని యాకులనో, శాఖలనో వెలయింపఁగల వనీ, యీ యీ సమయములలో బుష్పింపఁ గలవనీ, ఫలింపఁగలవనీ, ఇన్ని పుష్పము లనీ, యిన్ని ఫలము లనీ కూడ గుర్తించుట జరగుచున్నది. మానవప్రజ్ఞ పెరుగను పెరుగను ఈశ్వరునకుఁ జేరువ కానుగాను సర్వప్రాణి సృష్టిరహస్యములను మానవుఁడు గుర్తింపగల్గవచ్చును.

మానవత పెరుగను పెరగను తద్హృదయమునుండి ప్రజ్ఞోద్బోధములు పెరుగఁగలవు. ఇప్పుడు పెంపొందుచున్న శాస్త్రము లన్నియు నట్టివే.

మానవహృదయము నిర్దుష్టము కానంతవఱకు, మానవవాక్కు సుపవిత్రము కానంతవఱకు, మానవకార్యములు వినిర్మలములు కానంతవఱకు సృష్టిరహస్యము మానవతగుర్తున కందనేరదు. ప్రయత్నములు సాగుచున్నవి. ఈనాడీగ్రంథము లట్టిప్రయత్నమున పుట్టినవే.

"విహాయ శాస్త్రజాలాని యత్సత్యం తదుపాస్యతామ్
వేదశాస్త్రపురాణాని పదపాంసు మివ త్యజేత్"

అని చెప్పినవా రిట్టిభావము గలవారే. మీ రీనాడీగ్రంథాదుల వెంటాడుట సాగించితి రేని మీలోని ప్రజ్ఞోద్బోధములు కుంటువడును. ప్రజ్ఞోద్బోధముల వెంటాడుచు బాహ్యశాస్త్రాది సాధనములను విడనాడవలెను. కడకు ఆత్మానుభూతిలో నెలకొనుట యగును. మీరు చూడవలసినది యీ తాటాకులనాడి గాదు. శరీరమున చైతన్యముతో ఆడుచున్న నాడి. ఈ తాటాకుల నిప్పటికిఁకఁ గట్టిపెట్టి ఇందు చూపు తత్పరతను యోగసాధనములమీఁద చూపుఁడు" అనిరి.

ఇట్లు జరగిన కొన్నినాళ్ళకు ముఖ్యశిష్యుఁ డొకఁడు 'నాడిలో నేమి విశేషము లున్నవో చదివి చూడ ననేకు లుత్సాహపడుచున్నారు. చదువ ననుగ్రహింప వేఁడు చున్నాను' అని వేఁడఁగా శ్రీవారు "ఆనాడి కొన్ని ముఖ్య

విషయములను వెల్లడింపఁగలదు. అది చదువుటకు సమయ మున్నది. అప్పుడు దానిని చదువుదురు గాని'' యని బదులు చెప్పిరఁట! అంతకుఁ బూర్వమే శ్రీవారి జాతకమునఁ గొంత భాగము చదువు టయ్యెను. ఇతరుల జాతకములలోను గొన్ని భాగములు చదువు టయ్యెను. ఆకాలమున నేనును నాజాతకపుఁ బీరికాభాగమును జదివించుకొంటిని. ధ్రువనాడిని, భుజండనాడి యవతరణికాభాగమును, విజయనగరపుఁ బక్షిశాస్త్ర శ్లోకములను, శ్రీవారినిగూర్చి నేను వ్రాసియుంచుకొన్న పద్యములను వ్రాసిపెట్టుకొన్న వ్రాఁతప్రతిని, ఇటాలియన్ నోటుబుక్కును ఎవ్వరో హరించిరి. అది నాదగ్గఱ నిపుడు లేదు. ఉన్నచో నాయాశ్లోకములను, అరవపద్యములను, తెలుఁగుపద్యములను, చాల వింతవిషయములు గలవాని నిక్కడ నుదాహరించి యుందును.

సీ. పీ. వీ కరుణాకటాక్షములు రక్షించుఁ సదా తన్మయం
బై వర్ధిల్లెడుభక్తి యున్నయెడ నిత్యానంద మారోగ్య మా
హా! పుట్టించెడుప్రజ్ఞ యాత్రయము లభ్యంబౌను తార్థాణ నే
నే! వేయేటికి? మీర లిందఱును దీనిం జక్క గుర్తింపరో!

శే. ప్రభాకరశాస్త్రి

ఒకమాట

అస్మద్గురుదేవులు శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వికృతినామ సంవత్సర శ్రావణ బహుళ విదియ మంగళ వారము (29-8-1950) మధ్యాహ్నం 12 గం. 30 నిమిషా లకు నిర్యాణము చెందారు. సాయంకాలం 6 గం.కు సంస్కారాలు పూర్తి అయి స్నానాదులు ముగించుకొని మిత్రులంతా వస్తూ వుండగా మిత్రులు శ్రీ కంభంపాటి సత్యనారాయణ శ్రేష్ఠిగారు—

"ఎంతోమంది శిష్యులున్నారు - శ్రీ శాస్త్రిగారు రచించిన రచనలు ఎన్నో వున్నాయి. అవన్నీ ప్రకటింపబడే టట్లు చూడండి. వారు అనుసరించిన యోగమార్గాన్ని కొన సాగించండి. ఇవి నా కోరికలు" అన్నారు. ఆనాడే వారి సంకల్పబలంవల్ల "యోగ మిత్రమండలి" అనేది ఏర్పడింది. అందులో సభ్యులుగా కొందరు చేరారు. మరికొందరు మాకు యోగంతో సంబంధం లేదుకదా! మరి మేమేం చేయా లన్నారు. అప్పుడే యోగంతో పరిచయం కలవారికై "యోగ మిత్రమండలి" అనీ- శ్రీ శాస్త్రిగారితో పరిచయం కలవారికై "శ్రీ ప్రభాకర మిత్రమండలి" అనీ- శ్రీ శాస్త్రి రచనలయెడ ఆదరాభిమానాలు కలవారికై "శ్రీ ప్రభాకర పరిశోధకమండలి" అనీ స్థాపించాము. అన్నీ శ్రీ శాస్త్రి గారికి సంబంధించినవే.

"మిత్రమండలి" అనే పేరు ఎందుకు పెట్టామంటే శ్రీ మాస్టర్ సి. వి. వి. గారు "యోగ ఫ్రెండ్సు సొసైటి" అని పేరు పెట్టారు. అందు కనుగుణంగా మా

గురుదేవులు వారివద్ద చేరినవారి నందరినీ మిత్రులనే పిలిచేవారు – చెప్పేవారు. ఆ భావాన్నే ప్రజ్ఞాప్రభాకరం మొదట్లో కూడా వ్రాశారు చూడండి.

మిత్రగోష్ఠిలో విన్నవించుకొనుట కొఱకే నా యీ గ్రంధరచన ప్రయత్నము.

శ్రీ శాస్త్రిగారు రచించిన ప్రజ్ఞాప్రభాకరాన్ని మొదటిసారిగా శ్రీకంభంపాటి సత్యనారాయణ శ్రేష్ఠిగారు యోగమిత్రమండలి పేర 1951 వ సం॥రం. ప్రకటించినారు. అందుకయ్యే వ్యయమంతా వారే భరించినారు. ఆ పుస్తకాలు ఎప్పుడో అయిపోయాయి. కాని ఆనాటినుండి ఎన్నో ప్రయత్నాలు చేశాము. కాని కాలం కలిసిరాలేదు. పుస్తకం మరల అచ్చుకాలేదు.

మిత్రమండలుల పేరనే శ్రీ గురుదేవుల రచనలు అయిదారు ప్రకటింపబడి ప్రసిద్ధినీ ప్రాచుర్యాన్నీ చూరగొన్నాయి.

ఈ మధ్య ఒకరోజు ప్రార్థన సమావేశంలో ప్రజ్ఞాప్రభాకరము చదువుతూ ఉండగా మిత్రులంతా తమకు పుస్తకాలు కావాలని అడగడం ప్రారంభించారు. పుస్తకాలు లేవన్నాము. యోగమునందు ప్రగాఢవిశ్వాసము-శ్రీ శాస్త్రిగారి ఎడ భక్తిప్రపత్తులు చూపడానికై "యోగప్రభా పబ్లికేషన్సు" అను పేరుతో ఒక సంస్థను స్థాపించి- ప్రథమ కుసుమంగా ఈ ప్రజ్ఞాప్రభాకరం ద్వితీయ ముద్రణం చేయడానికి శ్రీ పబ్బతి ఎరుకలయ్యగారు తలపెట్టినారు. (లాభనష్టాలతో పనిలేకుండా) పుస్తకానికి ఎంత ఖర్చు అవుతుందో

అంత పెట్టుబడి పెట్టి - పెట్టుబడి తిరిగి రాబట్టుకోవాలి గానీ లాభం దృష్టితో అచ్చువేయరాదని నిర్ణయించి - ప్రారంభించాం.

మిగిలి ఉన్న శ్రీ గురుదేవుల రచనలన్నీ మిత్రుల సహాయసహకారాలతో ఇదేవిధంగ త్వరలో వెలువరింపబడగలవని ఆశిస్తున్నాను.

మిత్రులు శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు "చాటు పద్య మణిమంజరి" పీఠిక (1952 ప్రచురణ - 2వ భాగం) లో—

"పూజ్యులు శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారి యితర రచనలను గూడ యథోచిత రీతిని గ్రంథరూపమున ప్రకటించి పుణ్యము కట్టుకొందురు గాక యని ఈ మిత్రమండలివారిని కోరుచున్నాను" అన్నారు.

గురుదేవులు శ్రీ శాస్త్రిగారి రచనలు మిత్రమండలి వారు ప్రకటించాలనీ - ప్రకటిస్తారనీ ఆశిస్తున్న విద్వల్లోకమునకు ఆశాభంగం కలగకుండా చూడవలసిన బాధ్యత మిత్రమండలిపై ఉన్నదని మనవిచేస్తున్నాము.

సకాలంలో ససిగా సర్వాంగసుందరంగా ప్రజ్ఞాప్రభాకరాన్ని అచ్చువేసి మాకందించిన శ్రీ క్రాంతి ప్రెస్ ప్రొప్రయిటరు శ్రీ ధనికొండ హనుమంతరావుగారికి ధన్యవాదా లర్పిస్తున్నాము.

నల - వైశాఖ
బహుళ - అమావాస్య
29—5—1976

శ్రీ ప్రభాకర మిత్రమండలి
12, రాములవారి ఉత్తరమాడవీధి,
TIRUPATI, P. C No. 517 501.